

Кенг кўламли,
фикрий, сақофий журнал

Ал-Ваъй

Ал-Ваъй сўзи

Росуллоғ ﷺ нинг таваллуд кунлари Зулматли даврда порлаган нур

Намунавий иқти-
сод низоми (4)
(Ислом низоми
ва капиталистик
низом кўриниш-
лари)

Кўшма штатлар билан Хи-
той ўртасидаги рақобат ва
муслмонларнинг позицияси

Росуллоғ ﷺ нинг қабилалардаги
куч-қудрат ва ҳимоя аҳлидан нусрат
талаб қилишлари ва айни дамда
бунга эргашишнинг вожиблиги

Ғарб тафаккурининг
қора қутиси (2)

434

Ўттиз еттинчи
 йил чиқиши
 Робиулаввал 1444ҳ
 Октябр 2022м

- Ливан 1000 лира
- Яман 30 риёл
- Туркия 1 доллар
- Покистон 1 доллар
- Австралия 2,5 доллар
- Америка 2,5 доллар
- Канада 2,5 доллар
- Германия 2,5 евро
- Швеция 15 крон
- Бельгия 1 евро
- Швейцария 2 франк
- Австрия 1 евро
- Дания 15 крон

Ушбу сонда

- **Ал-Ваъй сўзи:** Росулulloҳ ﷺнинг таваллуд кунлари – Зулматли даврда порлаган нур.....3
- Қўшма штатлар билан Хитой ўртасидаги рақобат ва муслмонларнинг позицияси ...8
- Намунавий иқтисод низоми (4) (Ислом низоми ва капиталистик низом кўринишлари) 18
- Ғарб тафаккурининг қора қутиси (2) ...34
- Росулulloҳ ﷺнинг қабилалардаги куч-қудрат ва ҳимоя аҳлидан нусрат талаб қилишлари ва айни дамда бунга эргашишнинг вожиблиги47
- **Олам муслмонлари хабарлари** 53
- **Қуръони Карим суҳбатида**60
- **Жаннат боғлари: «Аниққи шайтон сизларга душмандир. Бас уни душман тутинглар!»**.....71
- **Сўнги сўз:** Шайх Билҳож Райсунийнинг баёнотларига уламолар вазифаси ҳақидаги ёрқин сўзлар билан изоҳ берди78
- Янги, кучлироқ «Араб баҳори» йўлда .79

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

РОСУЛУЛЛОҲ ﷺ НИНГ ТАВАЛЛУД КУНЛАРИ – ЗУЛМАТЛИ ДАВРДА ПОРЛАГАН НУР

Ҳамд Тобиб – Байтул Мақдис

Пайғамбаримиз ﷺ нинг таваллуд кунларини эслар эканмиз, зулматли даврни ҳидоят, тўғри йўл ва ҳақиқат билан ёритган нурли рисолат ёдимизга келади. Пайғамбарлик биносига охирги ғишт қўйилганидан кейин, яъни саййидимиз Исо ﷺ нинг пайғамбарлик муддати тугаганидан бошлаб, ушбу ҳидоят нури узоқ йиллар давомида узилиб қолган эди. Пайғамбаримиз ﷺ ушбу улуғвор бинонинг битирувчи ғишти бўлдилар. Шу тариқа пайғамбарлик биноси тўлиқ битказилди ва унинг устунлари абадий мустаҳкамланди. Биз ушбу қутлуғ ва муборак хотира кунда Росулulloҳ ﷺ рисолатларига тегишли бўлган қуйидаги ҳақиқатларга тўхталмоқчимиз:

1 – Ислом рисолати йиллар давомида дарбадар кезиб тоғу-тошларга, дарахтга ва юлдузу сайёраларга сиғиниб келган инсонга ўзлигини танитди. Аввало унга коинот, инсон ва ҳаётнинг яратувчисини танитди. Кейин яратилган махлуқотлар ҳақиқатини ҳамда инсоннинг бу ҳаётга келишидан кўзланган мақсадни баён қилиб берди. Бошқача айтганда, инсоннинг беҳуда эмас, балки буюк ғоя учун яратилганини билдирди. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾

«Ёки сизларнинг гумонингизча, Биз сизларни беҳуда (яъни дунёда сизларга бирон вазифа бермайдиган, охиратда ҳисоб-китоб қилмайдиган ҳолда) яратдигу, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизларми?!» (Ундок эмас.)»

[Мўминун 115]

﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهَوًا لَّآ تَخَذُنَّهُ مِن لَّدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

«Агар Биз вақтичоғлик қилишни (яъни хотин, бола-чақа орттиришни) истасак, агар (шундай) қилгувчи бўлган чоғимизда ҳам уни (яъни хотин, бола-чақани) ўз даргоҳимиздан

(яъни малоикалардан ёки жаннат ҳурларидан) қилган бўлур эдик» [Анбиё 17]

Ушбу таълимотлар асосида Ислом инсонга Аллоҳнинг қули эканлигини ва бунинг ўзи у учун буюк шарафлигини ўргатди.

2 – Ислом рисолати ўз сояси остида одамларни бир-бирини яхши кўрадиган биродарларга айлантирди. Зеро, Исломда араб ажамдан, қора танли оқ танлидан фақат тақвоси билан устундир.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ

أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

«Эй инсонлар, дарҳақиқат Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишинглар (дўст-биродар бўлишинглар) учун сизларни (турли-туман) халқлар ва қабила-элатлар қилиб қўйдик. Албатта сизларнинг Аллоҳ наздидаги энг ҳурматлироғингиз тақводорроғингиздир. Албатта Аллоҳ билгувчи ва огоҳдир»

[Ҳужурот 13]

Росулүллоҳ ﷺ айтадилар:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ؛ أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبٍ عَلَىٰ عَجَمِيٍّ، وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَىٰ عَرَبِيٍّ، وَلَا لِأَسْوَدَ عَلَىٰ أَحْمَرَ إِلَّا بِالتَّقْوَىٰ؛ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾

«Эй инсонлар албатта роббингиз ягонадир. Арабнинг ажамдан, ажамнинг арабдан, қора танлининг оқ танли устидан афзаллиги фақат тақво биландир. Албатта Аллоҳ ҳузуридаги энг ҳурматлигингиз тақводорроғингиздир». (Бу ҳадисни Байҳақий «Шуабул Иймон» китобида ривоят қилган).

3 – Бу олий илоҳий рисолат одамларга яхшилик ва ёмонлик йўлини ёритиб, нурли ва тўғри ҳукмларни олиб келди ва ҳар бир нарсани ўз жойига қўйди. У одамларнинг ишларини бошқа қонунлар эриша олмайдиган улуғвор ечимлар билан муолажа қилди. Чунки у Аллоҳ томонидан келган ягона рисолат бўлиб, қолган барча қонунларни ожиз ва нуқсонли бўлган инсонлар яратган.

﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾

«(Қиёмат кун) ҳар бир уммат орасидан ўзларидан бўлган бир гувоҳни (яъни, пайғамбарни) келтирурмиз. Сизни эса (эй Муҳаммад), ана у (ўз умматингизга) гувоҳ қилиб келтирдик ва

сизга – ҳамма нарсани баён қилиб берувчи, ҳидоят, раҳмат ва мусулмонлар учун хушxabар бўлган Китобни-Қуръонни нозил қилдик» [Наҳл 89]

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا﴾

«Эй одамлар, сизларга Парвардигорингиздан ҳужжат келди. Ва Биз сизларга равшан нурни нозил қилдик» [Нисо 174]

4 – Ислом рисолати бу буюк илоҳий нур остида инсониятни лой ва тупроққа ёпишиб олишдан ҳамда дунё ҳаёти лаззатларига берилишдан ўша лой ва тупроқнинг яратувчиси билан юксак руҳий боғланишга кўтарди.

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾

«Дарҳақиқат, Биз Одам болаларини азиз-мукаррам қилдик ва уларни барру-бахрда – қуруқлик ва денгизда (от-улов ва кемаларга) чиқариб қўйдик ҳамда уларга ҳалол-пок нарсалардан ризқу рўз бердик ва уларни Ўзимиз яратган жуда кўп жонзотлардан афзал-устун қилиб қўйдик» [Исро 70]

Шунингдек, йиртқич ҳайвон даражасидан инсоний даражага ва ўлимга элтувчи бахтсизликдан бахтли ҳаётга олиб чиқди.

﴿أَوَمَن كَانَ مِيثًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يُرَىٰ بِهٖ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

«Аввал ўлик (кофир) бўлган, сўнгра биз уни (динга ҳидоят қилиш билан) тирилтириб, унга одамлар орасида ўзи билан бирга олиб юрадиган нурни (иймонни) бериб қўйганимиз бир киши — зулматларда қолиб кетган ва ундан ҳеч чиқувчи бўлмаган кимсага ўхшайдими?! (Мўминларга иймонлари қандай чиройли кўринса), кофирларга ҳам қилаётган амаллари ана шундай чиройли қилиб кўрсатиб қўйилди» [Анъом 122]

5 – Ислом рисолати ўзининг асл маъносида тинчлик ва осойишталик асосларини яратди; Бунга рўёбга чиқариш учун одамлар орасида ҳидоятни ёйишни ва уларнинг қўлларидаги нарсага умид қилмасликни буюрди. Чунки жоҳилият давридаги урушларда бойликлар талон-торож қилинар, аёллар асрга олинар ва босқинчилар ерларни вайрон қилар эди. Бу ҳолат Форс ва Рум ўртасидаги урушларда, шунингдек, айрим қабилалар ўртасидаги

Дохис, Ғабро, Халима, Буос ва бошқа урушларда кўзга ташланиб турар эди.

Рисолатнинг сифатлари маълум нуқталарда тўхтаб қолмайди. Ҳар бир оят ва Росулulloҳ ﷺнинг ҳадислари мана ушбу буюк рисолатнинг ҳақиқий таянчи ва нурли чироғи саналади.

Зулматли даврда ер юзини ёритган бу буюк илоҳий нур бугунги кунда инсониятнинг жоҳилият давридагидан ҳам оғирроқ зулмни ва зулматли кунларни бошдан кечираётганини эслатади. Инсониятнинг бундай оғир кунларни бошдан кечириши ҳаётда Ислomнинг йўқлиги туфайлидир. Инсониятни бу аҳволдан фақат Ислom қутқаради. Бу иш Росулulloҳ ﷺга ваҳий орқали билдирилган айни ўша тариқат асосида амалга ошади. Яъни Ислom яна аввалгидек дунёни ёритиши учун Ислom рисолати айни шу тариқат асосида дунёга ёйилиши лозим.

Дарҳақиқат, инсоният дунёда капиталистик ва социалистик мабдалар пайдо бўлиб, уларнинг зулмига учрашидан олдин ўрта асрларда черков ва дин арбоблари зулмидан азоб чекиб келган эди. Кейин Европада бу зулмга қарши портлаш рўй берди. Бир тарафдан муфаккирлар ва бошқа тарафдан дин арбоблари ўртасида узоқ давом этган курашдан кейин Европа капиталистик низомни қабул қилди. Диний арбобларга қуллик қилишдан озод бўлган одамлар ҳеч қанча вақт ўтмай, капиталистлар ва бойларнинг қулига айландилар. Кейин, бу зулмлардан чарчаган одамлар санокли капиталистлар ҳукмронлигига барҳам бериш учун социализмга эргашдилар. Лекин кўп ўтмай инсоният ўзининг қордан қутилиб, ёмғирга тутилганини англаб етди.

Афсуски, ер юзида бу нурни таратувчи давлат йўқ; Ислom давлати ҳукмронлик қилиб турган даврларда мусулмонлар уни ер юзининг шимоли, жануби, ғарби ва шарқига ёйишган эди. Афсуски, бугун ер юзида капиталистик мабда ҳукмронлик қилмоқда. Ушбу мабдага асосланган давлатлар инсониятга зулм қилиб, урушларни келтириб чиқармоқда, қон тўкмоқда, юртларни босиб олмоқда ва одамларнинг оғзидаги бир бурда нонини ҳам тортиб олмоқда. Қолаверса, қудратли капиталистик давлатлар ва компанияларнинг очкўзлиги сабабли очарчилик кенг қулоч ёймоқда.

Бугун биз хотирлаётган Пайғамбаримиз ﷺнинг таваллуд кунлари бизга Ислom Уммати зиммасига юкланган вазифани

эслатади. Зеро, У зотнинг таваллудлари Ислом рисолатининг дунёга келишидир. Исломни татбиқ этувчи давлат бўлмаса муслмонлар пасткашлар дастурхонига мўлтирайдиган етимдан ҳам аянчли аҳволда қоладилар. Исломсиз дунё қурфоқчиликдан ёрилиб кетган ерга ўхшайди. Аллоҳ Таоло бу Умматни энг яхши Уммат, дея сифатлайди. Уммат бу мақомга Ислом соясида, бошқача айтганда Халифалик соясида эришади. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾

«Одамлар учун чиқарилган умматларнинг энг яхшиси бўлдингиз. Зеро, сиз маъруфга буюриб, мункардан қайтарасиз ва Аллоҳга иймон келтирасиз» [Оли Имрон 110]

Имом Аҳмад ўзининг «Муснад»ида ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ бу Умматни ер юзини суғорадиган ёмғирга ўхшатиб, шундай дейдилар:

«مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى أَوْلُهُ خَيْرٌ أَوْ آخِرُهُ»

«Менинг Умматим ёмғирга ўхшайди. Яхшилик унинг аввалида (кўпроқ)ми ёки охиридами, буни билиб бўлмайди». Аллоҳ Таолодан сўраб қоламизки, ушбу муборак хотира куни Пайғамбарлик минҳожии асосидаги Халифаликни барпо этишга ҳамда Исломни бутун инсониятни ҳидоятга бошловчи рисолат сифатида кўтариб чиқишга ундовчи кун бўлиб қолсин. □

ҚЎШМА ШТАТЛАР БИЛАН ХИТОЙ ЎРТАСИДАГИ РАҚОБАТ ВА МУСУЛМОНЛАРНИНГ ПОЗИЦИЯСИ

Ҳасбий Усур

Йигирма йилдан кўпроқ вақт давомида Америка дунёдаги биринчи давлат бўлиб келди ва бутун дунёга таъсир ўтказишда унинг рақобатдоши бўлмади. Бироқ сўнгги ўн йилликда халқаро сиёсатда Қўшма Штатлар билан Хитой ўртасида рақобат аланга олди. Хитойнинг юксалиши Қўшма Штатларни ўзининг гегемонлиги емирила бошлаганидан ва бошқа давлатлар аста-секин Хитойга ён босаётганидан хавотирга тушишга мажбур қилди.

Ҳинд ва Тинч океани минтақаси ушбу икки катта давлат учун энг муҳим рақобат майдони ҳисобланади. Хитой «Битта камар, битта йўл» лойиҳаси, шунингдек, минтақадаги турли давлатлар билан савдо ва сармоявий ҳамкорлиги туфайли минтақада агрессив сифатида кўрилади. Бундан ташқари, Хитой ўзининг суверен ҳудуди деб даъво қилаётган Жанубий Хитой денгизида ҳарбий фаолиятини, тадқиқот ишларини олиб боришни ва балиқ овлашни кучайтирмоқда. Хитой қурол-яроғ соҳасида ҳам ўз қудратини оширишда давом этмоқда. Ҳозирда Хитой ҳарбий харажатлар бўйича АҚШдан кейинги иккинчи ўринда туради.

Хитойнинг кучайиб бораётган қудрати ва Ҳинд-Тинч океани минтақасидаги сиёсий мавқеи Қўшма Штатларнинг минтақадаги манфаатларига таҳдид солади. Чунки бу минтақа АҚШ учун савдо ва хавфсизлик нуқтаи назаридан стратегик ҳамкор ҳисобланади. Мисол учун, АҚШ ҳукумати 2018 йилда Қўшма Штатлар ва Ҳинд-Тинч океани давлатлари ўртасидаги савдо ҳажми Америка жамиятини уч миллион иш ўрни билан таъминлаганини даъво қилди. 2016 йилда эса АҚШ савдосининг тахминан 6 фоизи Жанубий Хитой денгизи¹ орқали амалга оширилган.

Хитой Жанубий Хитой денгизи устидан ҳукмронлик қилар экан, бу унга балиқ овлашни фаоллаштириш ва газ қазиб олишни кўпайтириш имконини беради. Шунингдек, Жанубий Хитой денгизини назорат қилиш Хитойга балиқ овлашни ўзлаштиришга, газни жуда кенг миқёсда қидириш ва қазиб олишга, Жанубий Хитой денгизи билан чегарадош давлатларни қўрқитиш ёки уларга сиёсий босим ўтказишга имкон беради. Хитой, шунингдек, Жанубий Хитой денгизи минтақасини ҳаво мудофаа зонасига айлантириши ҳамда Тайван, Корея ва Японияни қамал қилиши ҳам мумкин. Бу Хитойнинг глобал

⁽¹⁾ Марвин Отт, «Жанубий Хитой денгизи стратегияси», 2019.

<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-south-china-sea-strategic-terms>.

сиёсий ва ҳарбий амбициялари учун бошланғич нуқтага айланиши ҳам мумкин.

Хитойнинг Жанубий Хитой денгизига тааллуқли қурол-яроғ шартномаси устидан назоратни ўрнатиши Шарқий Осиёдаги Америка иттифоқчиларининг ҳимояланишини қийинлаштиради. Бу эса, АҚШнинг Жануби Шарқий ва Шарқий Осиёдаги савдо операцияларини мураккаблаштиради. Шунингдек, АҚШнинг Тинч океанидан Ҳинд океанигача бўлган ҳарбий транспортига тўсқинлик қилади. Автоматик равишда, АҚШ учун, агар Хитой зудлик билан жиловланмаса, бу Қўшма Штатларнинг Ҳинд-Тинч океанидаги стратегик мавқеига, шу жумладан, глобал миқёсда унинг позициясига бўлган таҳдидларни олиб келади¹.

Хитой таҳдидларига қарши Қўшма Штатлар ўзининг сиёсий стратегиясини ишлаб чиқди. У АҚШ миллий хавфсизлик кенгашида таъкидланганидек қўйидагиларга асосланади:

а) Дўст давлатларга ёрдамни кучайтириш ва Хитойнинг саъй-ҳаракатлари билан рақобатлашиш учун бу мамлакатлар жамоатчилигига яқинлашиш.

б) Япония, Корея ва Австралия каби давлатлар билан стратегик ҳамкорликни кучайтириш. Масалан, тўрт томонлама хавфсизлик тизими орқали.

в) Ривожланиш ва мудофаа ёрдами, шунингдек, кадрлар тайёрлаш орқали давлатларнинг минтақадаги фаол ролини қўллаб-қувватлаш учун Филиппин ва Таиланд билан иттифоқларни мустаҳкамлаш.

г) Ҳинд-Тинч океани минтақасида гуманитар ёрдам, табиий офатлар ва соғлиқни сақлаш каби ноанъанавий хавфсизлик соҳаларида АҚШ етакчилигини мустаҳкамлаш.

д) Хитойнинг жаҳон савдосига нисбатан адолатсиз позициясига қарши туриш ҳамда Хитойнинг адолатсиз ва бузғунчи савдоси ҳақида глобал фикрни пайдо қилиш².

Қўшма Штатлар ўзининг сиёсий стратегиясини амалга ошириш учун турли саъй-ҳаракатларни амалга оширди. Бу ҳарбий ҳамкорликдан ташқари ноҳарбий ҳамкорликни ҳам ўз ичига олади. Масалан, 2017 йил ноябр ойида Доналд Трамп «эркин ва очиқ Ҳинд-

(1) Роналд Орурк, «Жанубий ва Шарқий Хитой денгизларида АҚШ ва Хитой ўртасидаги стратегик рақобат: АҚШ-Хитой муносабатларидаги ҳозирги ўзгаришлар ҳақида Конгресс учун асос ва муаммолар (янгиланган)», 2021. 121-288.

(2) АҚШ миллий хавфсизлик кенгаши, «АҚШ Ҳинд-Тинч океани стратегик доираси», 2018 йил.
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/01/2021/IPS-Final-Declass.pdf>.

Тинч океани минтақаси»ни яратиш, инфратузилмани ривожлантириш, энергияга асосланган иқтисодий ўсиш, рақамли алоқа ва киберхавфсизлик соҳасида ҳамкорликни ривожлантириш бўйича лойиҳаларни ишга тушириш ғоясини эълон қилди. 2018 йилда Америка Қўшма Штатлари халқаро тараққиёт агентлиги Ҳинд-Тинч океани мамлакатлари ва Қўшма Штатлар ўртасидаги ҳамкорлик минглаб янги лойиҳалар билан тез суръатларда ўсиб бораётгани ҳақида хабар берди. Зеро, унда ҳамкорлик Вьетнам, Индонезия, Япония, Шри-Ланка ва Мьянма давлатларини ўз ичига олди¹. 2021 йилда Ҳиндистон Тинч океани бизнес форумида Қўшма Штатлар Бангладеш, Бутан, Ҳиндистон, Мали ороллари, Непал ва Шри-Ланка каби Жанубий Осиё мамлакатларига ёрдамни кенгайтди. Жануби Шарқий Осиё давлатларига Индонезия, Филиппин, Камбоджа, Лаос, Таиланд, Вьетнам ва Тинч океанидаги Папуа, Янги Гвинея, Соломон ороллари ва Вануату каби давлатлар киради. Американинг бу давлатларга бўлган ёрдами 286 миллион долларни² ташкил қилади.

2019 йилдан бери Америка Қўшма Штатлари Ҳинд-Тинч океанида 2000га яқин ҳарбий самолётлар, 200та ҳарбий кемалар ва сув ости кемалари ва 370000дан зиёд аскарларини жойлаштирди. Шунингдек, АҚШ ўзининг Ҳинд-Тинч океани минтақасидаги ҳарбий манфаатларини таъминлаш учун ҳаракат қиладиган экипажни жойлаштирди.

Ҳарбийларнинг энг катта концентрацияси Япония ва Жанубий Кореяда жойлашган. Филиппин, Австралия, Сингапур ва Диего-Гарсияда эса АҚШ армиясининг кичикроқ миқёсдаги аскарлари мавжуд³. АҚШ ўзининг минтақадаги стратегик ҳамкорлари Австралия, Ҳиндистон ва Япония билан хавфсизлик бўйича тўрт томонлама мулоқот деб номланган форумни ташкил этди. Ушбу форум 2004 йилда цунамининг ҳалокатли таъсиридан кейин ташкил этилган. Аммо бугунги кунда у хавфсизлик, иқтисодиёт ва соғлиқни сақлаш

⁽¹⁾ USAID, «Enhancing Shared Prosperity For A Free And Open Indo-Pacific, Nov 2019». <https://www.usaid.gov/indo-pacific-vision/econ/shared-prosperity-2019>.

⁽²⁾ АҚШ халқаро тараққиёт агентлиги, «USAID Ҳинд-Тинч океани минтақасида иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун режалаштирилган дастурлар ва ташаббуслар учун 286 миллион доллардан ортиқ маблағ тақлиф қилади», 2021 йил. <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/oct-28-2021usaid-showcases-more-286-million-planned-programs-and-initiatives>.

⁽³⁾ Мудофаа вазири департаменти, «Австралия Малабар 2020 машқларига қўшилди», Австралия ҳукумати мудофаа департаменти, 2020, минтақавий хавфсизлик ва тинчлик бўйича калитра қўшилди. <https://www.minister.defence.gov.au/media-releases/2020-11-03/australia-joins-exercise-malabar-2020#:~:text=Australia>

соҳаларидаги стратегик масалалар, хусусан, Хитойнинг минтақадаги таъсирини тўхтатиш учун мулоқот форуми сифатида ўсиб бормоқда. 2020 йил ноябр ойида коалиция қўшма «Малабар» ҳарбий машғулотларини ўтказди. Унда мудофаа вазирликларининг денгиз ва ҳаво ҳарбий техникаларидан фойдаланилди. Бу ҳамкорлик фақат ҳарбий соҳа билан чекланиб қолмайди. Мулоқотда иштирок этаётган давлатлар Хитойнинг минтақада ва бутун дунёда тиббий-сиёсий саъй-ҳаракатларига тўсқинлик қилиш мақсадида вакцина ишлаб чиқариш соҳасидаги ҳамкорликни кенгайтирмоқда. Шундай қилиб, Япония ва Қўшма Штатлар Ковид-19 вакцинасини ишлаб чиқаришни кўпайтиришда Ҳиндистонга, ушбу вакцинани минтақада тарқатишда Австралияга ёрдам кўрсатди¹. (Паскал 2021).

Кейин, 2021 йил 11 ноябрда Қўшма Штатлар, Британия ва Австралия давлатлари умумий мудофаани кучайтириш учун AUKUS номли уч томонлама келишув тузишни эълон қилди. Келишув денгиз ядровий кучлари бўйича маълумот алмашишни назарда тутди. Ушбу келишувга кўра, Австралия илғор ядровий сув ости кемасини олади. Лекин келишув Франциянинг ғашига тегди. Чунки Австралия икки давлат ўртасидаги сув ости кемалари шартномасини бир томонлама бекор қилишга қарор қилди. Жануби Шарқий Осиёда Малайзия ва Индонезия бор. Сингапур, Вьетнам ва Филиппин эса келишувни олқишлади.

Ҳамкорликнинг кучайиши билан бир қаторда, сўнгги бир неча йил ичида АҚШ ва Хитой блоклари ўртасида Жанубий Хитой денгизидаги ҳарбий машқлар орқали куч синаш намойишлари ўтказилди. 4000 аскар иштирок этган ҳарбий машғулотлардаги Америка ва Индонезия ҳамкорлиги, Ҳиндистон ва Вьетнам манёврлари, АҚШ ва Филиппин машқлари, Америка ва Япония манёврлари, Ҳиндистон ва Филиппин машқлари шулар жумласидандир. Хитой эса Россия билан ҳамкорликда Жанубий Хитой денгизи минтақасида 10000дан ортиқ аскарлар иштирокида манёврлар ўтказди. Дарҳақиқат, Америка Ҳинд-Тинч океанида, хусусан, Жанубий Хитой денгизида 85та ҳарбий машғулот ўтказди. Қўшма Штатлар ва унинг иттифоқчиларига қарши Хитой ҳам 2019 йилдан бери ўз денгиз кучини оширди².

Бошқа тарафдан, 2018 йили Қўшма Штатлар Доналд Трамп давридан бери Хитойга қарши иқтисодий уруш қўллади. Қўшма

(1) Клео Паскал, «Ҳинд-Тинч океани стратегиялари, етти мамлакат қарашлари». Осиё ва Тинч океани атроф муҳит ва ресурслари дастури (2021 март, 53).

(2) Кай Хе Ва Ли Мингжианг, «Ҳинд-Тинч океани 2020 йил масалаларининг муҳим тўрт сабаби.

<https://blog.oup.com/2020/02/four-reasons-why-the-indo-pacific-matters-in-2020>

Штатлар бунда Хитойга босим бериш учун унинг уйғурларга қарши инсон ҳуқуқларини поймол қилиш масаласидан фойдаланди. Ҳатто Байден маъмурияти ҳам худди шу сабаб билан Пекинда бўлиб ўтадиган қишки Олимпиада ва 2022 йилда бўладиган Паралимпия ўйинларини бойкот қилди.

Уқоридаги фактлардан кўриниб турибдики, Қўшма Штатлар Хитойнинг Ҳинд-Тинч океани минтақасидаги сиёсатида жиддий муносабат билдирмоқда. Шунингдек, АҚШнинг Афғонистондаги қўшинларини олиб чиқиши унинг Хитой билан муносабатларга эътибор беришга қаратилган саъй-ҳаракатларининг бир қисми экани айтилади. Декабрь ойининг охирида АҚШ конгресси АҚШнинг муҳофаа харажатларини 5 %га ошириб, уни 777 миллиард долларга етказишини маъқуллади. Бу миқдор Россия харажатлари билан қўшилса ҳам Хитойнинг харажатларидан анча ортиқдир.

Буни демократ конгрессмен Элейн Лурия тан олиб, бу Хитой таҳдидига қарши курашнинг бир қисми эканини айтди. 2021 йил май ойида Байден маъмурияти томонидан муҳофаа харажатларини ошириш таклиф қилинганда ҳам Хитой АҚШ манфаатларига асосий таҳдид сифатида баҳоланди¹. АҚШ давлат котиби 2021 йил сентябрда Таиланд, Малайзия ва Индонезияга ташриф буюрар экан, Қўшма Штатлар ўз ҳамкорлари билан бу минтақа ҳамма учун очиқ бўлишини кафолатлашини яна бир бор таъкидлади².

Аммо Хитойга келсак, унинг ҳозирги кунга қадар иқтисодий, сиёсий ва ҳарбий соҳаларда олиб борган сиёсати Ҳинд-Тинч океани минтақасида ўз манфаатларини сақлаб қолиш бўлиб, улар қуйидагича:

Биринчиси: Мьянма, Вьетнам ва Лаос каби қуруқликдаги чегара ҳудудларида ҳамда Шарқий Хитой ва Жанубий Хитой каби денгиз чегара ҳудудларида хавфсизликни кучайтириш орқали суверенитет ва ҳудудий яхлитликни сақлаш.

⁽¹⁾ Али Ҳарб, «Сиёсат «Хитой устуворлиги»га қаратиши билан АҚШнинг ҳарбий харажатлари ортиб бормоқда». <https://www.aljazeera.com/news/16/12/2021/us-military-spending-grows-as-policy-shifts-to-prioritise-china>.

⁽²⁾ «Барак «тажовузкор» Хитойни танқид қилди ва «кучли Ҳинд Тинч муносабатларига ваъда берди». <https://www.aljazeera.com/news/14/12/2021/blinden-vows-stronger-defence-economic-alliances-in-indo-pacific>.

Иккинчиси: Хитой савдо-сотиқ ва инвестиция орқали ўзининг иқтисодий ва ижтимоий ривожланишининг барқарорлигини сақлаб қолишга муҳтож. Масалан, Жануби Шарқий Осиёда Сингапур, Малайзия, Вьетнам, Таиланд ва Индонезия каби давлатлар Хитойнинг муҳим иқтисодий ҳамкорлари ҳисобланади. Бундан ташқари, денгиз иқтисодиётида Хитой нефть импорти учун транспорт йўли сифатида Малакка бўғозига қаттиқ таянади. Шундай қилиб, Индонезия, Малайзия, Сингапур ва Таиланд автоматик равишда Хитой учун муҳим давлатларга айланади. Шунингдек, муқобил маршрут сифатида Мьянма Ҳинд океанидан Хитойгача автомобил транспорти йўлагига айланди¹.

АҚШ ва Хитой ўртасидаги муносабатлар

Тарихга назар ташлайдиган бўлсак, икки мамлакат ўртасидаги муносабатлар, айниқса, «совуқ уруш» даврида, мафкура ва сиёсий манфаатлар тафовути туфайли тўқнашувлар билан бошланган. Хитой, айниқса, Жануби Шарқий Осиё ва Шарқий Осиёда коммунизмнинг тарқалишини қўллаб-қувватлаган Совет иттифоқи билан коммунистларнинг мафкуравий йўналишида эди. Қўшма Штатлар эса капиталистик йўналишга раҳбарлик қилар эди. Бу мафкуравий қарама-қаршилик автоматик равишда икки мамлакат манфаатларига таъсир қиларди.

Ўтган асрнинг етмишинчи йилларига келиб, ўртадаги муносабатлар яхшиланди ва АҚШ Хитойнинг Қўшма Штатларга киришига руҳсат берди. 2001 йилга келиб, икки мамлакат ўртасидаги савдо алоқалари тиғиз бўлди. Қўшма Штатлар Хитойнинг Жаҳон Савдо Ташкилотига аъзо бўлишига йўл берди².

Глобал капиталистик савдо сиёсати, яъни Жаҳон Савдо Ташкилотига кириш Хитойга катта фойда келтирди. Унинг айна ташкилотга кириши туфайли даромади жадаллик билан ўсиб борди ва Японияни иқтисодиётда АҚШдан кейинги иккинчи энг қудратли мамлакат мавқеидан туширишга муваффақ бўлди. Ушбу иқтисодий ютуқларга қарамай, Хитой келгуси ўн йиллар давомида АҚШ қўлидан глобал иқтисодий ҳукмдор унвонини олиши

⁽¹⁾ Бонни Лин ва бошқалар, «Ҳинд- Тинч океанидаги АҚШ - Хитой рақобатига минтақа реакцияси» Тадқиқот бўйича умумий нўқтаи назар ва хулосалар. 2020й. <https://doi.org/10.7249/rr4412>.

⁽²⁾ «Вақт жадвали: АҚШнинг Хитой билан муносабатлари 1949-2021», Ташқи алоқалар кенгаши 2022й 22 январ. <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china>.

кутилмоқда. Британия консалтинг компанияси (бизнес ва иқтисодий тадқиқотлар маркази)нинг 2022 йилдаги маълумотларига кўра, Хитой ялпи ички маҳсулоти 2025 йилгача ҳар йили ўртача 5,7 фоизга, 2030 йилгача эса ўртача 4,7 фоизга ошади. Ўша йили Хитой Қўшма Штатлардан устун турадиган ягона иқтисодиётга эга мамлакат бўлади¹.

Сўнги йилларда АҚШ-Хитой муносабатларидаги асосий нарса Осиё Тинч океани минтақасидаги рақобат муаммоси бўлди. Қайд этилган минтақадаги рақобат икки давлатнинг бир-бирига иқтисодий қарамлигини очиб берди. Бу ҳолат бугунги кунгача давом этмоқда. Хитой Америка товарларининг учинчи йирик экспортчисидир. 2020 йилдаги маълумотларга кўра, Хитойда Америка товарлари экспорти 124,5 миллиард долларни ташкил этди. Бу 2019 йилга нисбатан 16,9 фоизга кўпдир. Шу билан бирга, Қўшма Штатлар Хитойнинг электр жиҳозлари, ўйин автоматлари, спорт анжомлари, мебеллар, матраслар ва тўқимачилик товарлари каби энг йирик товарлар етказиб берувчиси ҳисобланади². Америка компанияларига кўра, Хитой йирик ва истиқболли бозорга айланди. Аммо шунга қарамай, Хитой АҚШ каби мамлакатлардан катта миқдордаги хорижий сармояга муҳтож³.

Таълим соҳасида эса, Қўшма Штатларда таҳсил олаётган хитойлик талабаларнинг сони 370 мингдан ортади (2019-2020 йил). Бу Қўшма Штатлардаги хорижлик талабаларнинг 34 %ни ташкил қилади. Икки давлат ўртасида илм-фан соҳасидаги ҳамкорлик, жумладан, КОВИД-19 даврида ҳам давом этган.

АҚШ-Хитой рақобатининг келажаги

Қўшма Штатлар ва Хитой ўртасидаги жангда Хитой Америка позициясига, унинг ҳар қандай тарғибот ҳужумларига ёки Американинг зиддиятни кучайтиришга қаратилган провокацион ҳаракатларига, масалан, қўшма ҳарбий машғулот, инсон

⁽¹⁾ Ралф Женингс, «Хитой иқтисодиёти 2030 йилга бориб АҚШдан ўзиб кетиши мумкин», «Америка овози», 2022 йил, 4 январ.

<https://www.voanews.com/a/chinas-economy-could-overtake-us-economy-by-6380892/2030html>.

⁽²⁾ АҚШ савдо вакили, Хитой халқ республикаси: АҚШ ва Хитой ўртасидаги савдо фактлари», 2022 йил, 2 феврал.

<https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>.

⁽³⁾ «Янги совуқ уруш»«АҚШ – Хитой савдо можароси қандай чуқурлашмоқда?», 2022 йил 22 январ.

<https://www.aljazeera.com/economy/29/6/2020/a-new-cold-war-how-the-us-china-trade-dispute-is-deepening>.

ҳуқуқлари, савдо-сотиқ борасидаги провокацион ҳаракатларига қарши мудофаа билан жавоб беришга уринаётганга ўхшайди. Унинг кескин шаклда жавоб қайтарган пайтлари ҳам бўлди. Лекин Хитой ҳар доим ўзини ҳимоя қилиб, очиқлик ва ҳамкорлик позициясини, шунингдек, ҳар қандай муаммоларни музокаралар столига олиб чиқишга тайёрлигини билдириб келди.

Халқаро сиёсатда сиёсий структура ўзгариб, янги пайдо бўлган супер куч ҳукмрон супер куч ўрнини эгаллаши мумкин. Агар Хитойнинг ҳозирги ҳолатига назар ташлайдиган бўлсак, АҚШ билан солиштирганда, Хитой глобал супер давлат сари илк қадамларни ташламоқда. Бу олдиндан ўрганилган; Шу сабабли Қўшма Штатлар Хитойнинг бу ҳаракатини тўхтатиб қолишга уриниб кўрмоқда. Шунингдек, бундан кейин тўхтатиб бўлмайдиган ҳолатга етиб олмаслигини хоҳламоқда.

АҚШнинг Хитойга нисбатан позицияси ва унинг Ҳинд-Тинч океани минтақасидаги Хитойни тўхтатиш бўйича стратегик сиёсатига назар ташласак, АҚШ келажақда Хитойни АҚШнинг минтақадаги ва бутун дунёдаги манфаатларига зарар етказмайдиган даражага туширгунча рақобатни кучайтиришда давом этади. Шунингдек, АҚШ Жанубий Хитой денгизидаги инсон ҳуқуқлари масалаларидан Хитойга зарба бериш учун сиёсий қурол сифатида фойдаланишда давом этади. Бундан ташқари, АҚШ Хитойга босим ўтказиш учун Япония, Жанубий Корея, Австралия ва Ҳиндистон билан ҳарбий ҳамкорликни ва АUKUS билан ҳамкорликни кучайтиришни давом эттиради.

Мусулмонлар позицияси

Хитой ва Қўшма Штатлар ўртасидаги кенг миқёсдаги рақобат контексти капитализмнинг илмоний ҳазоратидаги рақобат контекстидир. Бошқача айтганда, бу икки давлат ўртасида бўлаётган рақобат инсониятни қутқариш ва уни бахтли қилишга ҳисса қўшмайди. Аксинча, у кўплаб одамларнинг ҳаётига зомин бўлиши мумкин. Бир неча асрлар олдин капиталистик тузумда содир бўлган ва ҳозиргача содир бўлаётган тўқнашувлар каби. Шунингдек, Хитой ҳам, АҚШ ҳам мамлакатни ичидан вайрон қилиши мумкин бўлган кўплаб ички муаммоларга дуч келмоқда. Жумладан, жамиятдаги юқори ижтимоий тенгсизлик, бола туғилишининг пастлиги, ахлоқий парчаланиш, жиноятчилик, ишсизлик, ҳавонинг ифлосланиши ва бошқалар.

«Edelman Trust Barometer» тадқиқот маркази 2020 йилда 28 мамлакатдан 34000 киши иштирокида капитализмга дунё жамоатчилигининг нуқтаи назари ҳақида сўров ўтказди. Сўров натижаларига кўра, иштирокчиларнинг 56 фоизи капитализмни энг бузғунчи тузилма деб ҳисоблаган. Дунё халқларининг демократияга қараши ҳам бундан фарқ қилмайди. Масалан, «Pew Research Center» тадқиқот маркази 2019 йилда 27 мамлакатдан 30000 киши иштирок этган сўров ўтказди. Натижада респондентларнинг 51 фоизи демократиядан норозилигини, 60 фоизи сайловлар ўзгаришларга олиб келмаслигини, 54 фоизи эса ҳозирги сиёсатчиларнинг барчаси коррупцияга мойиллигини билдирган. Жамоатчиликнинг бундай позицияси дунё мамлакатлари назарида демократиянинг барбод бўлаётганини кўрсатади¹.

Бошқа томондан, исломий оламда Ислом шариатини татбиқ қилишга интилишлар кучаймоқда. Буни турли исломий юртларда исломий ҳаракатнинг сиёсатдаги роли ортиб бораётганида кўриш мумкин. Сўровлар натижалари турли муслмон юртларда муслмонлар ўртасида онг даражаси ортганини кўрсатмоқда. Охирги факт Афғонистонда АҚШ томонидан қўллаб-қувватланаётган илмоний тузумнинг қулаши ва Толибоннинг ҳукмдор сифатида қайтиши бўлди. Бунга ҳисса қўшган омиллардан бири афғон муслмонлари бўлиб, улар Аллоҳ Таоло нозил қилмаган қонунлар билан бошқаришдан кўра Исломий бошқарувга кўпроқ тайёрдир.

Хитой ва АҚШ ўртасидаги рақобат шароитида муслмонлар икки давлатдан бирини танлашга маҳкум бўлмасликлари керак. Чунки иккаласи ҳам бугунги мавжуд илмоний ҳазорат муаммосининг бир қисмидир. Муслмонлар учун ўн тўрт аср давомида Ислом ҳазоратининг порлашида ҳал қилувчи омил бўлган Ислом таълимотларига асосланган ҳолда ўз кун тартибларини белгилаш вақти келди. □

⁽¹⁾ Вайк Ричард, Лаура Силвер ва Александр Кастилио, Дунё бўйлаб кўп одамлар демократия қандай ишлашидан норози» Pew тадқиқотлар маркази, 2019 йил, 29 апрел. <https://www.pewresearch.org/global/29/04/2019/many-across-the-globe-are-dissatisfied-with-how-democracy-is-working>.

НАМУНАВИЙ ИҚТИСОД НИЗОМИ (4) **(ИСЛОМ НИЗОМИ ВА КАПИТАЛИСТИК НИЗОМ КЎРИНИШЛАРИ)**

Маҳмуд Абдулҳодий

Капитализмнинг бутун дунёга келтирган балоларидан бири акциядорлик жамиятларидир

Акциядорлик жамиятлари капитализм дунёга олиб келган бало-офатлардан биридир. Унинг воқелиги ва қонунлари шуни кўрсатадики, акциядорлик жамиятлари очкўз бойларга манфаат келтириш, пулларни талон-торож қилишларида уларга енгиллик яратиш ва бунинг учун уларга қўшимча имкониятлар бериш учун ташкил қилинади. У бой инвесторларга одамларнинг пуллари ҳисобидан ўз сармояларини кўпайтириш имконини беради. Чунки уларнинг даромадлари акциядорлар ҳисобига ортади, акциядорларга эса фақат майда ушоқлар ташланади. Шунингдек, улар одамларнинг пуллари билан савдо қилишади, тўғрироғи, одамларнинг пулларини хавф остига қўйишади. Чунки йўқотишларнинг катта қисми одамларнинг пулига тушади. Акциядорлик жамиятидаги идора кенгаши ўз фаолиятида жамиятнинг вакили бўлиб кўринса-да, аслида у жамиятнинг акциялари ва пулларини сотиш ва сотиб олиш орқали тасарруф этиш имкониятига эга бўлган бой инвесторларни ифодалайди. Инвесторлар ўзлари учун катта фойда келтирадиган операцияларни амалга ошириб, акцияларини сотишади ва исталган вақтда жамият билан муносабатларини тўхтатишади. Бу билан улар жамият йўқотишга учраб, банкрот бўлишидан ва бошқа акциядорларнинг пуллари йўқолишидан олдин чиқиб кетган бўлади. Акциядорлик жамиятларида акцияга эга бўлган ҳар бир киши акциядор бўлади. Агар у акциясини сотса, жамиятдан чиқади ва унинг акциясини сотиб олган киши акциядор бўлади. Акциядорлик жамиятларидаги акциядорларда, айниқса, унда акциядор бўлиб уни ташкил этишга иттифоқ қилган таъсисчиларда акциядорлик жамиятига содиқлик бўлмайди. Ҳар қандай акциядор ёки бир нечта акциядорлар ўз акцияларини сотиб жамият билан муносабатларини тўхтатиш учун қулай фурсатни кутиши ёки бундай фурсатни сунъий пайдо қилиши мумкин. Баъзида акциядорлик жамияти ёки унинг акциялари реклама қилиниши натижасида, жамиятнинг мулки ёки активлари ошган ёки камайган бўлишидан қатъий назар, жамият акцияларининг нархи кўтарилиши мумкин. Акциядорлик жамиятининг қонунларидан

бири, тўғрироғи, ғайриодатийлиги уларнинг масъулияти чекланганлигидир. Яъни жамият зиёнга учраган пайтда ёки у қандайдир бир томонга қарз бўлиб қолса, жамиятда ҳақдор олдида масъулиятни зиммасига олувчи бўлмайди. Ҳар бир акциядор зарарни фақат ўз акцияларига мутаносиб равишда кўтаради. Бошқалар олдидаги жавобгарлик жисмоний шахс эмас, балки юридик шахс бўлган жамият зиммасига тушади. Жамият аъзоларининг биронтасидан – унинг акцияларидан бошқа мол-мулки қанча бўлишидан қатъий назар – жамиятдаги акциялари миқдоридан ташқари бирон бир нарса талаб қилиниши мумкин эмас. Агар очкўз фирибгарлар ҳийла қилиб, жамиятнинг пулларидан қодир бўлганларича олишга эришишса ва ўз акцияларини керакли вақтда ўзлари учун мақбул бўлган нархда сотишса, улар жамиятдан ташқарида бўлиб қолишади ва у билан муносабатларини тўхтатишади. Кейин жамият таваккалига иш кўра бошлайди ва акцияларининг нархи тушиб кетади. Шундай қилиб, жамиятдаги акциядорлар ўз пулларини, ҳақдорлар ўз ҳақларини йўқотишади. Жамият тўлаши керак бўлган ҳақдорларнинг ҳаққи катта қийматдаги улкан кредитлар бўлиши ҳам мумкин. Ҳақдорлар жамият мулкидан қолган нарсаларнигина олишади. Булар ҳам аслида қуруқ рақамлар ва сохта қайдлар бўлиши мумкин. Акциядорлик жамиятларининг қонунларига кўра, жамиятнинг масъулияти чекланган бўлгани учун, ҳақдорлар унинг мулкидан қолган нарсагагина ҳақли бўлишади. Акциядорлик жамиятлари ҳақидаги ушбу қисқа шарҳдан шу нарса аён бўладики, улар одамларнинг пуллари талон-торож қилинишини ҳамда одамларнинг зиён кўриши ҳисобига осон ва тез фойда кўриш учун қасддан ҳаракатлар амалга оширилишини келтириб чиқарувчи энг муҳим сабаблардан биридир.

Банкротлик тўғрисидаги қонунлар қонунийлаштирилган ўғрилиқдир

Улар татбиқ этаётган банкротлик тўғрисидаги қонунлар бу низомнинг яроқсизлигини янада очиқ кўрсатади. Улар талончилик ва ўғрилиқ операциялари амалга оширилишини осонлаштириш учун ҳеч қандай жавобгарликни зиммаларига олмасдан дунёнинг бошқа давлатларини ҳам уни татбиқ этишга мажбур қилишади. Бу қонунларни инвестор ва савдогарларни ҳимоя қилувчи қонунлар, деб аташади. Бу қонунлар мамлакатга инвестиция ва маблағлар кириб келишини кучайтиради, мамлакат иқтисодиётини

ривожлантириш учун улар зарур, деб алдашади. Бу қонунларни иқтисодий муаммоларни ҳал этиш, иқтисодни ривожлантириш ва қашшоқликни тугатиш рецепти сифатида киритиш учун Жаҳон Банки аралашади. Бу – одамларнинг пулларини ноҳақ ейишни, бойликларни талон-торож қилишни қонунийлаштириш ва осонлаштиришдан, шунингдек, ушбу операцияларни амалга ошираётган ғарблик бойлар ва уларнинг корхоналарини ҳимоя қилишдан бошқа нарса эмас. Банкротлик тўғрисидаги қонунлар талабига кўра, компания ёки инвестор корхонасининг қарзлари ўз активларидан ошиб кетса ёки қарзини тўлашга қодир бўлмай қолса, у банкрот бўлади. Бирон бир компания ёки савдо муассасаси банкрот деб эълон қилиниши биланоқ, уни кредитор ва ҳақдорлардан ҳимоя қилиш учун қонун аралашади. Натижада, банкрот бўлган корхона раҳбарлари бой ва бошқа корхоналарга эга бўлишига қарамай, кредиторларнинг ҳуқуқлари бекор қилинади. Кўпинча улар компаниянинг пулларини талон-торож қилиб, кейин уни банкрот деб эълон қилиш учун фирибгарлик қилган кишилар бўлади. Шундай қилиб, уларнинг фойдаси учун одамларнинг ҳақлари қурбон қилинади. Улар айна ўша мамлакатда ёки бошқа мамлакатларда янги операцияларни амалга ошириш орқали фрибгарлик ва талон-торож қилиш ишларини яна давом эттиришади.

Юқорида айтилганларни тасдиқловчи фактлар кўп. Лекин мен 2008 йилда юз берган глобал молиявий инқироз даврида банкрот бўлган Lehman Brothers банкида содир бўлган воқеани бунинг битта мисоли сифатида келтираман. Банк президенти Ричард Северин Фулд банкни юқори хавfli ипотека операцияларига жалб қилди. Бу эса, банкнинг қулашига ва банкрот бўлишига олиб келди. Лекин банк банкрот деб эълон қилинишидан олдин у 500 миллион доллар миқдоридан тоvon пули олган эди. Шунингдек, бу ҳақдаги янгиликларда юзлаб миллиард долларлар фирибгарлик йўли билан ўзлаштирилгани айтилди.

Яна бир мисол, 2013 йил 10 ва 11 ноябр кунлари Қувайт газеталари Жаҳон Банки томонидан Қувайтга замонавий банкротлик тўғрисидаги қонунни қабул қилиш сўровномаси келгани ҳақида ёзди. Газеталарда берилган хабарда шундай келади: «... Америкадаги банкротлик бўйича фаолият юритувчи маҳкаманинг яқинда нафақага чиққан судьяси ва Жаҳон Банки жамоаси аъзоси Чарльз Кейс ночор компаниялар учун мутлақо

янги қонун зарурлигини таъкидлаб шундай дейди: Ҳозирги тижорат қонунчилигининг амалдаги қонунлари (корхонани) тугатиш, жаримага тортиш ва унга нисбатан узоқ муддатли чоратадбирларни қўллашга қаратилган. Қувайт молиявий марказга айланиши учун унга замонавий қонун керак. Бундай қонун яроқли корхоналарни қайта тиклашга, яроқсиз корхоналарни зудлик билан тугатишга рағбатлантиради, шунингдек, қарздор ва кредиторларга суд органларига мурожаат қилиш учун ўзларининг фикр ва таклифларини билдириш имкониятини беради».

Шунингдек, Arabian Business веб-сайти британиялик миллиардер Ричард Брансоннинг Бирлашган Араб Амирликларида банкротлик тўғрисидаги қонун йўқлигидан ҳайратга тушгани ҳақида ёзади. У Arabian Business веб-сайтига Бирлашган Араб Амирликларида банкротлик тўғрисидаги қонун йўқлигини билиб, бундан ҳайратга тушганини билдирар экан, «банкротликдан ҳимояланишни таъмин этиш муҳим устувор вазифа эканлигини, чунки янги иш ўринларини яратиш зарур»лигини айтади. «Банкротлик тўғрисидаги қонун йўқлигини билиб ҳайратда қолдим. Британияни 1850 йилда янги босқичга кўтарган қонун банкротлик тўғрисидаги қонундир. Бу қонун одамлар молиявий муаммоларга дуч келган тақдирда уларни қамоқдан ҳимоя қилади ва уларга яна бир бор бошқа компания очиш имкониятини беради», дейди у.

Бу – уларни ва уларнинг пулларини ҳимоя қиладиган қонунларни жорий қилиш учун улар томонидан ўйлаб топилган ҳийла-найранглардан биридир. Яна бир бор такрорлаймиз: бу қонун «инвестиция» ва «ҳимоя» каби жозибали шиорлар остида капиталистларга улкан лойиҳаларни тақдим этиш, мамлакатлар бойликларини талон-торож қилиш, кейин эса ўзларини банкрот деб эълон қилиб, чўнтакларида катта фойда қолдириш имконини беради. Судхўрлик банклари, акциядорлик жамиятлари ва банкротлик тўғрисидаги қонунлар улар томонидан турли мамлакатларда навбатма-навбат амалга ошириб келинаётган ўғирликларга қулайлик яратади. Жануби-Шарқий Осиё мамлакатларида айти шу ҳол юз берган. 1997 йил октябр ойининг сўнги ҳафталарида бу мамлакатлардаги молиявий бозорларда акциялар нархи қисқа вақт ичида кескин тушиб кетиши натижасида молиявий инқироз юз берган. Бунинг оқибатида акциядорлар капиталистлар босимидан азият чекиб, қашшоқликка

юз тутишган. Улар юзлаб миллиардларни йўқотишган бўлиб, бу катта урушлардаги йўқотишларга тенг эди.

Капиталист талончиларнинг алдов ва тил бириктирувларидан амалий мисоллар

Масалан, банк эгалари ва ғарблик катта сармоядорлардан бўлган баъзи пул китлари катта молиявий фондни ташкил этишга ва бир ёки бир нечта акциядорлик жамиятларини тузишга келишишади. Кейин, ўзларига қарашли оммавий ахборот воситалари орқали бу жамиятларнинг акцияларини реклама қилиб, ўз манфаатларига қаратилган баёнотларни беришади. Бу эса, нархи кўтарилиши кузатилган акцияларга одамларни қизиқтиради. Кейин қизиқтириш навбати банкларга келади. Банклар одамларга, хусусан, бойлар ва катта мулк эгаларига мойли ўлжани таклиф қилади. Ушбу жамиятлар акцияларини ким сотиб олса, банк унга қанча суммада акция сотиб олган бўлса яна айни шу суммадаги акцияни сотиб олиши учун у сотиб олган сумманинг тўққиз баробари миқдорида кредит таклиф қилади. Ушбу қизиқтиришларга ҳамда акциялар нархи кўтарилаётгани ҳақида берилган баёнотларга алданганлар акцияларни сотиб олишга шошилиб, мойли ўлжани ютиб юборишади. Бир мунча вақт ўтгач, унинг остига заҳар яширилгани ёки унинг шиширилган пуфакча эканлиги маълум бўлиб, бундан ҳайратга тушишади.

Агар бирон бир кичик инвестор нархи 10 доллар бўлган 1000та акция сотиб олиб, банкка 10000 доллар тўласа, банк унга 90000 доллар таклиф қилади. Кейин, инвестор 1000та акция сотиб олиш ўрнига 10000та акция сотиб олади. Кейин васвасага солиш яна давом этиб, масалан, акциянинг нархи 1 долларга кўтарилади. Натижада, бу шахснинг фойдаси 10000 доллар бўлади ва банкдаги кредитдан ташқари ҳисоби 20000 долларни ташкил қилади. Натижада, инвестор банкдан ўз пулидан тўққиз баробар кўп пул олиши мумкин. Яъни у 180000 доллар қарз олиш ҳуқуқига эга бўлади. Банк дастлаб унга 90000 доллар қарз берганлиги сабабли, у қўшимча 90000 доллар қарз бўлади. Энди ҳар бир акция 11 долларни ташкил этгани учун инвестор 8182та янги акция сотиб олади ва акциядорлик жамиятининг 18182та акциясига эгалик қилади. Кейин, реклама орқали, ушбу акциядорлик жамиятига сармоя киритишнинг фойдалилиги тарқалади ва унинг акциялари қимматлашади. Агар акция нархи 2 долларга ошган бўлса, инвесторнинг умумий ҳисоби тахминан 236000 долларни ташкил

қилади ($18182 \cdot 13 = 236000$). Шундай қилиб, унинг жамғармаси банкдан бўлган қарзини ҳисобга олмаганда 56000 долларни ($236000 - 180000 = 56000$) ташкил қилади. Шундан сўнг, инвестор банкдан ўз ҳисобидан 9 баробар кўп миқдорда, яъни 504000 доллар қарз олиш ҳуқуқига эга бўлади ($56000 \cdot 9 = 504000$). Банк аввал унга 180000 доллар қарз бергани боис, энди унга 324000 доллар ($504000 - 180000 = 324000$) қарз беради. Бу пулга инвестор 13 доллардан янги 24923та акция сотиб олади ($324000 : 13 = 24923$) ва жамиятнинг жами 43105та акциясига эгалик қилади. Натижада, унинг банкдаги жами пули 560000 долларни ташкил этса, ундан банкка тўлаши керак бўлган қарзи 504000 долларни, банкдаги нақд пули эса 56000 долларни ташкил этади. Шундай қилиб, кичик инвестор ўзининг дастлабки капиталидан (10000 доллардан) ташқари 46000 доллар фойда кўради. Албатта, бундай схема нодон кишиларни ва ҳатто бошқаларни ҳам қизиқтириши табиий.

Бундай пухта ва айёрлик билан яратилган схема ортида турган капиталистлар ўз акцияларидан қутулиш учун қўлай фурсатни танлаб, одамларга уларни юқори нархларда сотиб олишни таклиф қилишади. Сўнг акцияларини сотиб акциядорлик жамияти билан муносабатларини узишади. Мана шу вақтдан бошлаб, акциядорлик жамияти ва унинг акцияларини реклама қилиш тўхтади ва акциялар нархи аста секин пастлай бошлайди. Агар акциялар нархи тахминан бир долларга арзонласа, юқорида келтирилган инвестор акцияларининг нархи тахминан 517000 долларга тушиб кетади ($43105 \cdot 12 = 517000$). Унинг акциялари миқдори камайганлиги сабабли, унга банк томонидан берилган қарз миқдори умумий сумманинг ўндан тўққиз қисмини ташкил этиши, яъни 465000 доллар бўлиши керак бўлади ($517000 \cdot (10/9) = 465000$). Бунгача банк 504000 доллар қарз бергани учун инвестордан у эга бўлмаган 39000 доллар фарқни талаб қилади. Шундагина у бу рақамларнинг қайд этилган қуруқ рақамлардан бошқа нарса эмаслигини англайди. Инвесторнинг бунча пулни тўлашга қурби етмагани учун ўз акцияларини 12 доллардан сотишга мажбур бўлади. Шундай қилиб, у банк олдидаги қарзини тўлаш учун 325та акцияни 12 доллардан сотади ($3250 \cdot 12 = 39000$).

Ушбу тез ва осон фойда кўришга ташна банклар ва жамиятларга ишонган ўн минглаб одамлар шу ҳолга учрайдилар. Бу билан нафақат одамлар қашшоқлашади, балки, бутун бир давлат

қулайди. Қолаверса, бутун бир давлатлар ўз корхоналари ва инвесторлари учун ушбу молиявий операцияларни амалга оширишни осонлаштирган, шунингдек, халқларнинг ер ости ва устидаги бойликларига чанг солиш учун мавжуд ҳолатни баҳона қилиб олган давлатнинг чангалига тушади.

Тил бириктирувларни ривожлантириб, ҳалокатли талончилик ҳаракатларини кучайтириш

Тезкор молиявий операцияларни амалга ошириш орқали катта фойда олишга бўлган ташналик бойларни катта молиявий фондларни ташкил этиш учун ҳамкорлик қилишга ундади. Бундай фондлар уларга бозор ҳаракати ва нархларни фойдани кафолатлайдиган тарзда назорат қилиш имконини берар эди. Ўтган асрнинг эллигинчи йиллари бошларида «Hedge Funds» деб номланган фондлар пайдо бўлди. Улар ҳар бири ярим миллион доллардан кам бўлмаган сармояга эга бўлган 500га яқин инвестор иштирок этадиган фондлардир. Уларнинг бошқаруви ҳаракатлари назорат қилинмайдиган ва ишларида айбланмайдиган бой тажрибали молиявий менеджерга топширилади. Унинг вазифаси – номидан кўриниб турганидек – фойдаси кафолатланган молиявий инвестиция фаолиятини амалга оширишдир. Пул, акциялар, фоизлар, нархлар ва иқтисодга алоқадор ишларда ҳийла-найранг қиладиган бундай фондлар бутун дунёда кўпайди. Уларнинг сони бўйича ишончли статистик маълумотлар бўлмаса-да, бироқ бундай фондлар ўн мингдан ортиқ, дея тахмин қилинади. Шундай қилиб, бундай фондларнинг яратилиши билан дунё реал ишлаб чиқариш иқтисодиётига инвестиция ётқизилишини олдини олишга ва паразит иқтисодиётни кучайтиришга йўналтирилди.

Бу эса, нархларнинг кескин тебранишига, реал иқтисодиётдаги ишчилар ва ишлаб чиқарувчилар ўртасида, шунингдек, нореал паразит иқтисодиётдаги ишчилар ва чайқовчилар ўртасида йўқотиш ва хавотирларга олиб келди. Бу бутун дунёни қамраб олган, дунёдаги ҳамма унинг зулми остида азоб чекаётган улкан бузғунчилик эди. Пул барқарорлигини йўқотиш хавфи, ҳамма нарса учун нархларнинг ўзгариши уларни ушбу хавфлардан сақланиш ва уларни енгиллаштириш йўлларини излаб топишга ундади. Шундай қилиб, молиявий дериватив (Financial Derivatives) дея номланган савдо кенгайиб катталашди. Бу билан дунё даромади иқтисодиёт ва бозорларни назорат қилувчи бойлар хазинасига оқиб келадиган катта қиморхонага айланди.

Молиявий деривативлар дунёни қиморхонага айлантирган шайтоний васвасадир

Молиявий деривативлар деганда асосий шартномаларга асосланган (иккинчи даражали) молиявий шартномалар тушунилади. Уларнинг предмети компаниялар акциялари ёки облигациялар каби инвестиция воситалари... ёки буғдой, темир, нефть, олтин ва пул етказиб бериш каби реал савдодир. Бу шартномалар товарни етказиб беришни ўз ичига олмайди ва товар бошидаёқ сотувчида бўлмайди. Балки, тўлов шартнома амалга оширилган пайтда бўлади. Бунда шартнома тузувчи томонлардан бири товарнинг шартномада белгиланган нархи билан шартномани амалга ошириш пайтдаги нархи ўртасидаги фарқдан фойда кўрган бўлади. Агар савдогар ёки пудратчи бир ойдан сўнг 1000 тонна темирни олувчига етказиб беришни ваъда қилади ва уни бозордан тоннасини 1000 доллардан сотиб олади, деб фараз қилсак, нархларнинг ўзгариши ва уларнинг кўтарилишга мойиллиги уни темирни етказиб беришдан бош тортишга мажбур қилади. Чунки у бундай ҳолатда зиён кўриб қолишдан қўрқади. Пудратчи бозордаги темирни етказиб бериш вақтида, масалан, 1 тонна темир нархининг 1100 долларгача кўтарилишидан қўрқиши ёки кўтиши ва зиёнга учраши ёки келишувга риоя қила олмай қолиши мумкин. Ўша пайтда у зиёнга учрашдан сақланиб қолиш учун дериватив (иккинчи даражали шартномани тузишга мажбур бўлиб, шу шартнома асосида 1000 тонна темирни тоннасини 1000 доллардан сотиб олади. Бундай шартномада товарларни етказиб бериш (нархларнинг ўзгаришидан қатъий назар) дастлабки шартномада кўрсатилган миқдорга мувофиқ амалга оширилади. Агар товарни етказиб бериш вақтида 1 тонна темирнинг бозор нархи 1050 долларгача кўтарилса, у 50 минг доллар зиён қилиши мумкин.

Бундай шартнома ва опционлар (келишувлар) компаниялар акциялари, валюта курслари, фоиз ставкалари, товар ва хизматлар нархларида, шунингдек, хаёлга келиши мумкин бўлган турли операцияларда тузилди. Уларнинг ҳисоб-китоби мураккаб бўлгани учун катта муассасалар ташкил этилди. Ҳисоб-китоб қилиш, бозорларни ва нархлардаги ўзгаришлар жараёнини ўрганиш учун математика бўйича мутахассислар керак бўлди.

Ислом барча дериватив шартномаларни ҳаром қилган

Бундай операцияларда товарга ҳам, пулга ҳам эгалик қилиш назарда тутилмайди ва товар мутлақо мавжуд бўлмайди. Шунинг учун улар ҳаромдир. Ҳатто Ғарб ва унинг фикрлари олдида мағлуб бўлган баъзилар уларга фатво берган ёки уларни оқлаган бўлса ҳам, шаръан уларни қабул қилишга йўл йўқ. Улар гуноҳ ишлар устида ҳамкорлик қилиб, катта фондларни ташкил қилаётган ва улар орқали бозорларга кириб бораётган катта сармоядорлар ва уларнинг экспертлари томонидан яратилган янгиликлардир. Уларнинг имконияти катта, тажрибаси ва таъсири кучли бўлгани учун бозор ҳаракатига таъсир ўтказиб, маълум товарлар нархини кўтариш ёки пасайтириш орқали ўзгарувчан нархларни пайдо қилишади. Сўнг мамлакат бойликларини ва одамларнинг пулларини ўз фондларига тўкишади. Бунда уларга нуфузли капиталистик давлатлар бозор иқтисодиёти, эркин бозор, очиқлик ва инвестицияни рағбатлантириш номи остида иқтисодий ва молиявий қонун ва сиёсатларни жорий қилиш орқали ёрдам беради. Бундай паразит (текинхўр) иқтисод нарсаларнинг реал нархига, бинобарин, халқларнинг тақдири ва бойликларига таъсир кўрсатади.

Иқтисодиётда бундай паразит фикрлар тарқалишининг оқибатларидан бири самарали иқтисодий фаолиятнинг қисқариши ва сезиларли даражада заифлашиши бўлди. Бу ҳолат катта бойларни тез ва кўп фойда олиш учун ушбу услублардан фойдаланишга ва уларнинг инсониятга олиб келадиган даҳшатли оқибатларини ҳисобга олмасликка ундади. Қолаверса, бу ҳолат уларни дунёдаги пулларни бир текисда ва доимий равишда ўз фондларига оқиб келадиган қилиш учун янги услубларни ўйлаб топишга, янги фикрларни яратишга қизиқтирди. Ишсизликка қарши кураш қандай иш бўлишидан қатъий назар ишчи пул топиши мумкин бўлган ҳар қандай иш ўринларини яратишни англатадиган бўлиб қолди. Шундай қилиб, руҳий, маънавий ва ахлоқий қийматлар йўқолди. Одамларга зарардан бошқа нарса келтирмайдиган корхоналар кўпайди. Ҳолбуки, бундай корхоналар мавжудлигининг зарари ишсизлик, қимматчилик, пул курслари ва нархлар тебранишининг зараридан кўпроқ бўлиб, уларнинг зарари бутун дунёга таъсир қилар эди.

Капитализм ҳаддан ташқари қабиҳ ва ёвуз низом бўлиб, унинг мутлақ қулаши кундан-кунга яқинлашиб бормоқда:

Бугунги кунда олтин билан қопланмаган қоғоз пулларга, дунёда кенг тарқалган судхўрликка ва акциядорлик жамиятларига асосланган иқтисодиёт паразит молиявий иқтисоднинг реал иқтисод устидан ҳукмронлик қилишига олиб келди. У пул барқарорлигига зарба берди, дунёдаги иқтисодиёт ҳаракатини бузди ва очкўз пул китлари фойдасига катта йўқотишларни келтириб чиқарди. Бундан ташқари, олтин ва нефть каби товарлар ва булардан бошқа харидоргир товарлар нархини манипуляция қилиб, товарлар нархларида ва пул курсларида кутилмаган ўзгаришларни келтириб чиқарди. Буларнинг барчаси реал савдодан қўрқишга олиб келди. Шунинг учун реал иқтисодиёт паразит, хаёлий ёки рақамли иқтисодиёт фойдасига пасайиб кетди. Реал иқтисодиёт умумий иқтисодиётнинг 2 %дан камроғини ташкил қилаётган бир пайтда, паразит ва рақамли иқтисодиёт умумий иқтисодиётнинг 98 %дан ортиғини ташкил қилмоқда. Ўтган ўн йилликлар давомида иқтисодий инқирозлар ва улкан йўқотишлар кузатилди. Бу ва бошқа фактлар дунё иқтисодиётининг портлаш ёқасида эканлигини кўрсатади.

Бу – капиталистик иқтисод низомининг бузғунчилиги ва у олиб келган бадбўйлик денгизидан бир томчидир. Шундай бўлса-да, Ғарбга ва унинг низомларига васваса бўлган айрим кишилар ва баъзи рувайбизалар бу низомни даҳолик, тараққиёт, илм ва бунёдкорлик маҳсули сифатида тилга олиб сайрашмоқда. Улар капиталистик иқтисодни сармоя – дейишмоқда, лекин аслида бу сармоя эмас, балки оддий халқни алдаш ва бойликларини талон-торож қилишдир. У алдов ва хаёлий савдодан бошқа нарса эмас. У қимор ўйинлари бўлиб, унинг қонунлари ишлаб чиқилган ва унинг учун бинолар, иншоотлар қурилган. Бу турдаги қимор кенг тарқалиб, ҳатто унинг глобал ва маҳаллий биржалари пайдо бўлди. Бу операциялар билан дунё катта қиморхонага айланди ва унда юзлаб миллиард пуллар ҳаракатланади. Бироқ улар нақд пул эмас, балки, қуруқ рақамлардан иборат. Шунинг учун бу операциялар молиявий деривативлар деб ва бу иқтисод паразит иқтисод деб номланди. У реал иқтисод билан ёнма-ён пайдо бўлиб, ривожланган бизнесдир. Бироқ, капиталистик низом келтириб чиқарган ўйин ва ҳийла-найранглар ушбу паразит иқтисодиётни реал иқтисодиётдан анча каттароқ бўлишига олиб келди. Унинг бузғунчилиги ва зарари одамларнинг пулларини ноҳақ ейиш ва бойликларини талон-торож қилиш учун дунёнинг

ҳар бир бурчагида ҳаётнинг барча жабҳаларини қамраб олди. У барча одамларни ташвишга солди, уларнинг орасида ваҳима пайдо қилди ва тартибсизликларни келтириб чиқарди. Одамларни ҳақ-ҳуқуқларидан маҳрум қилиб, ҳар қандай шараф ва фазилатни йўқ қилди. Ушбу низомнинг зулми, ҳаётни барбод қилиб инсоннинг инсонийлигини йўқ қилиши шу даражага етиб бордики, бу ҳолат инсон уни бартараф эта олмайдиган фожиалар юз беришидан дарак бермоқда. Одамларни Аллоҳ нозил қилган шариат асосидаги ҳаётни қайта тиклаш, Унинг буйруқларига амал қилиб, қайтариқларидан қайтишгина бу фожиалардан қутқаради. Аллоҳ Таоло Рум сурасида айтади:

﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِن تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيَهُمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَآتَتْ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَا لِّيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيْءٍ سُبْحٰنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾﴾

«36. Қачон Биз одамларга бирон марҳамат тотдирсак, улар бундан қувониб кетурлар. Агар уларга ўзлари қилган гуноҳлари сабабли бирон ёмонлик етса, баногоҳ улар ноумидликка тушурлар. 37. Ахир улар Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишининг ризқини кенг қилишини ва (Ўзи хоҳлаган кишининг ризқини) танг қилишини билмадиларми?! Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир. 38. Бас қариндош-уруғга, мискин ва мусофирга (хайру-эҳсон қилиш билан) ҳақларини ато этинг! Аллоҳ юзини истайдиган кишилар учун мана шу энг яхши (ишдир). Ана ўшалар нажот топгувчидирлар. 39. Сизлар одамларнинг моллари ичида зиёда бўлиб (қайтиши) учун берган судхўрлик-фойдахўрликдан иборат бўлган пул-молларингиз (яъни совға-саломларингиз) Аллоҳ наздида зиёда (савоб) олишингизга сабаб бўлмас. Аллоҳнинг юзини-розилигини истаб ато этган закотдан

иборат бўлган нарсаларингиз, бас ана ўша (закот бергувчи кишилар ажру-савобларини) **бир неча баробар қилиб олгувчилардир. 40. Аллоҳ сизларни яратган, сўнгра ризқу-рўзингизни берган, сўнгра жонингизни оладиган, сўнгра сизларга (қайта) ҳаёт берадиган зотдир. Сизлар (сиғинаётган) бутларингиз орасида мана шуларнинг бирортасини қила оладиган кимса борми?! (Аллоҳ) уларнинг ширкларидан пок ва юксакдир. 41. Одамларнинг ўзлари қилган қилмишлари сабабли қуруқликда ҳам, денгизда ҳам (турли) офат-балолар юз берди. (Бу бало ва офатлар одамлар қилаётган гуноҳ-маъсиятларидан) қайтишлари учун, уларга қилган айрим гуноҳларининг (жазосини) тотдириб қўйиш учундир. 42. (Эй Муҳаммад, мушрикларга) айтинг: «Ер юзида сайру саёҳат қилиб, илгари ўтганларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринглар! Уларнинг кўплари мушрик эдилар»»** [Рум 36-42]

Исломдаги иқтисод низоми башариятни қутқарувчи, ҳидоятга бошловчи Раббоний низомдир

Капитализм динни ҳаётдан ва давлатдан ажратган куфр ақидасидан келиб чиққан низомдир. Шунинг учун ундан келиб чиққан барча фикр ва қонунлар куфр низоми бўлиб, уларни олиш, татбиқ этиш ёки уларга чақириш ҳаром. Капитализмнинг акциядорлик жамиятлари Исломдаги ширкат аҳкомларига зид бўлгани учун шаръан ҳаром қилинган. Исломда ширкат «икки ёки ундан кўпроқ кишилар ўртасидаги шартнома бўлиб, улар фойдани қўлга киритиш мақсадида молиявий ишни амалга оширишга келишадилар». Ундаги шартнома шартнома тузувчиларнинг бири ёки ҳар иккиси томонидан бажариладиган ишга асосланиши керак. Ишни бажарувчи, баданни тамсил этувчи томон бўлмаса, шартнома тўғри бўлмайди. Акциядорлик жамиятига келсак, у икки ёки ундан ортиқ томонларнинг бирон бир молиявий лойиҳада ҳиссадор бўлиш шартномасидир. Ушбу шартномага кўра, ҳар бир томон ўз бойлигидан маълум миқдорда ҳисса қўшади ва лойиҳадан келган фойда ёки зарар тенг тақсимланади. Ушбу турдаги шерикликда шаръий шартнома мавжуд бўлмагани сабабли, у асосидан ботилдир. Чунки шаръий шартномада ийжоб ва қабул бўлиши керак. Ушбу акциядорлар шартномасида эса, ийжоб йўқ, фақат икки томоннинг қабули бор. Шунингдек, шариатда шериклик шартларидан бири баданнинг бўлиши, яъни ишни бажарувчи томоннинг бўлишидир. Бошқача айтганда, ишни

бажарувчи шартномада томонлардан бири бўлиши керак. Акциядорлик жамияти шартномасига кўра эса, шартнома вакиллари пул қўшиш билан чекланади. Унда ишни бажарувчи ва таъминловчи томон шартноманинг вакили ҳисобланмайди. Шунинг учун акциядорлик жамияти шартномасида шартноманинг рукни ҳисобланган «ийжоб» бўлмагани сабабли, шариат наздида у ботилдир. Ислом бундай шартномаларни илдизи билан йўқ қилди. Шунингдек, Ислом акциядорлик жамиятларини ва уларнинг акцияларини сотиб олишни ҳамда улардан келиб чиқадиган «опцион шартномалардан» фойдаланишни ҳаром қилди.

Шунингдек, Ислом ўз низоми ва аҳкомлари билан ушбу шартномалардаги бало-офатларнинг асоси бўлган рибони илдизи билан йўқ қилди. Унинг фоизи оз ёки кўп бўлишидан қатъий назар, уни қатъан ҳаром қилди. Рибодан келган пулга эгаллик қилишга ҳеч ким ҳақли эмас ва бу пулларнинг эгалари маълум бўлса, уларга пуллари қайтарилади. Рибонинг гуноҳи оғир бўлгани учун Аллоҳ рибо еувчи судхўрни «жин чалган мажнун» дея сифатлайди. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

«Судхўр бўлган кимсалар (қиёмат кунда қабрларидан) турмайдилар, магар жин чалган мажнун каби турадилар. Бунга сабаб уларнинг: «Байъ (олди-сотди) ҳам судхўрликнинг ўзи-ку?», деганларидир. Ҳолбуки, Аллоҳ байъни ҳалол, судхўрликни ҳаром қилган. Бас, кимга Парвардигоридан мавъиза — насиҳат етгач (судхўрликдан) тўхтаса, у ҳолда аввал ўтгани ўзига ва унинг иши Аллоҳга (топширилади). (Яъни ўзи хоҳласа афв қилар). Ва ким (судхўрликка) қайтса, ўшалар жаҳаннам эгаларидир ва унда абадий қолажаклар» [Бақара 275] Рибонинг ҳаромлиги қатъий ва гуноҳи оғир бўлгани учун Аллоҳ рибо еувчига уруш эълон қилган. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۲۷۸﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾

«Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқингиз ва агар чиндан мўмин бўлсангизлар, судхўрлик сарқитларини тарк қилингиз. (Яъни

одамларга берган қарзларингиздан чиқадиган фойдани олмангиз). Энди агар (фармонимизни) қилмасангиз, у ҳолда Аллоҳ ва пайғамбари томонидан бўлган урушни билиб қўйинг! Агар тавба қилсангиз, дастмоянгиз ўзингизга – золим ҳам, мазлум ҳам бўлмайсиз» [Бақара 278-279]

Акциядорлик жамиятидаги шартномалар ва бундай жамиятларнинг масъулияти чекланганлиги, шунингдек, сармоядорларни ҳимоя қилувчи банкротлик тўғрисидаги қонунлар шариат аҳкомларига бутунлай зид келувчи ҳаром қилинган қонунлардир. Банкротлик тўғрисидаги қонунлар одамларнинг пулларини талон-торож қилиш учун сармоядорлар ўйлаб топган қонунлардир. Масалан, сармоядорларнинг ўз корхоналари зиёнга учрагани ва компаниялари банкрот бўлганини эълон қилиши натижасида қарз берганлар ва бошқа ҳақдорларнинг пуллари зое кетади. Шариат эса, ҳақдорларнинг ҳаққини камайтирмасдан тўлиқ адо этишни вожиб қилади. Ҳақдорларнинг ҳаққидан юлиб қолиш жоиз эмас. Бухорий Абу Ҳурайрадан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ айтадилар:

«مَنْ أَخَذَ مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ»

«Ким одамларнинг мол-пулларини қайтариб бериш ниятида олса, Аллоҳ унинг қайтариб беришига ёрдам беради, ким йўқ қилиш ниятида олса, Аллоҳ уни йўқ қилади». Аҳмад Абу Ҳурайрадан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ айтадилар:

«لَتَوَدُّنَّ الْحُمُوقَ إِلَىٰ أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّىٰ يُقْتَصَّ لِلشَّاةِ الْجُمَاءِ مِنَ الْقِرْنَاءِ تَنْطِحُهَا»

«Қиёмат кунида ҳақлар ўз эгаларига қайтарилади, ҳатто шохсиз қўй учун уни сузган шохли қўйдан қасоси олинади». Росулulloҳ ﷺ ҳақнинг шу дунёда тўлиқ адо этилиши вожиблигини, ким уни шу дунёда адо этмаса, қиёматда адо этишини таъкидламоқдалар. Бу одамларнинг ҳақларини еганлар учун огоҳлантирувдир. Бой кишининг қарзини тўлашни кечиктириши зулм ҳисобланади. Бухорий Абу Ҳурайрадан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ:

«مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ»

«Бой кишининг (қарзини тўлашни) кечиктириши зулmdir», деганлар. Қарзни тўлашни кечиктириш зулм бўлар экан, одамлар ҳаққини ейиш ва қарзни тўламаслик қандай бўлади?! Бу янада оғирроқ зулм бўлиб, унинг азоби ҳам қаттиқ эмасми?! Шунинг учун ҳақдорлар ва қарз берганлар ҳаққини адо этишда,

акциядорлик жамияти зиёнга учраганидан кейин, унда қолган нарсаларнигина бўлиштириб беришга чекланиш ҳаромдир. Уларнинг барча ҳақлари камайтирилмасдан берилиши вожиб.

Шунингдек, юқорида биз айтиб ўтган мажбурий пул низомини ҳам Ислом ҳаром қилган. Ислом олтин низомини қабул қилиб, олтин ва кумушни товар ва хизматлар нархи учун ўлчов қилган.

Мусулмонларни ва бутун дунёни капиталистик иқтисод низомининг бузғунчилигидан ва унинг ёвузликларидан қутқарувчи ягона низом Ислом низоми ва ундан балқиб чиққан исломдаги иқтисод низомидир. Исломдаги иқтисод низоми бутун инсониятни, мусулмонларни ҳам, мусулмон бўлмаганларни ҳам, камбағалларни ҳам, бойларни ҳам қутқариб, капиталистларнинг зулми ва зўравонлигига чек қўяди, қашшоқликни тугатади. Пул китларининг одамлар ҳаётини жаҳаннамга айлантирган ва инсоний қадриятларни йўқ қилган шайтоний ўйинларига барҳам беради.

Капиталистлар ўзлари учун икки танловдан бирини танлашдан бошқа чора йўқлигини билишади. Уларнинг танлови: ё бошқа мамлакатларни куч билан мустамлака қилиш ёки ер юзидан йўқ бўлиб кетишдир. Шу сабабли бутун дунё капиталистлари Исломнинг юксалишига ва Ислом давлатининг барпо этилишига йўл қўймаслик учун бор имкониятларини ишга солишмоқда. Чунки Ислом давлати уларнинг ҳукмронлик қилишига ва мустамлакачилигига чек қўйиб, капиталистик мабдани ва унинг низомларини илдизи билан йўқ қилади. Ислом давлати барпо этилиб, Исломдаги иқтисод низоми татбиқ этилгач, ғарб низомлари ичкаридан парчаланаяди ва уларнинг иқтисодий мустамлакачилиги табиий равишда йўқолаяди.

Шунинг учун Исломдаги иқтисод низомини, шунингдек, унинг иқтисодий муносабатларни тартибга солувчи Раббоний аҳкомларини баён қилиш куфрга қарши фикрий кураш олиб боришнинг энг муҳим жиҳати ҳисобланади. Бундан ташқари, капиталистик низомнинг яроқсизлигини, унга чақирувчиларнинг хатоларини, шунингдек, ғарбнинг фикрий ҳужуми, малай ҳукмдорларнинг уринишлари ҳамда ёлланма уламоларнинг фатволари туфайли кириб келган нотўғри фикрларни фош этиш зарур. Саййидимиз Муҳаммадга, У зотнинг оиласи ва асҳобларига ҳамда қиёматга қадар у зотга эргашувчиларга салоту саломлар бўлсин. □

ҒАРБ ТАФАККУРИНИНГ ҚОРА ҚУТИСИ (2)

Соир Аҳмад Салома

Бу – демократик, илмоний, либерал ва капиталистик мабда моҳиятини ўрганишга қаратилган тадқиқотнинг иккинчи қисми. Ушбу мабданинг асл моҳиятини ўрганиш давомида у таянган фикрий асосларга зид бўлган жиҳатлар аён бўлди. Бу жиҳатлар унинг гносеологик қарама-қаршиликларини кўрсатди. Шунингдек, демократия ва илмонийликнинг жамиятда адолатни рўёбга чиқарадиган ёки одамларга ҳуқуқларини баён қилиб, тартиблаштириб берадиган ёки давлатнинг барпо этилишидан кўзланган жамоат манфаатини кўрсатиб берадиган бирон бир қонунни чиқара олмаслигини кўрсатди. Бунга қўшимча, яхшилик ва ёмонликни, тўғри ва нотўғрини белгилаб берадиган бирорта ҳам қонун чиқара олмаслиги аён бўлди. Ўтган сонда замонавий давлатнинг тўртта дилеммасини баён қилган эдик. Биринчи: бир томондан инсон билан унинг ҳаётдаги роли, иккинчи томондан у билан ҳаёт ўртасида фикрий бўшлиқ пайдо бўлиши. Иккинчи: Ҳокимиятнинг қонунийлиги дилеммаси (унинг инстанцияси ва манбаи). Учинчи: Халқнинг конституция ва қонунларга бўйсунушига қандай ҳуқуқий асос бор?! Тўртинчи: Мутлақ адолатга эришишни имконсиз қилиб қўядиган доимий ўзгарувчан қонунчилик дилеммаси. Ушбу қисмда демократик, либерал ва илмоний низомнинг пойдевори заифлиги ва қонун чиқаришга яроқсизлиги ҳақида якуний хулосани чиқариш билан унинг бошқа дилеммаларини баён қиламиз. Яъни бу мабданинг халқ суверенитети ва иродасини ифодаламаслиги ҳамда унинг конституция ва қонунларига одамларнинг бўйсунушига ҳуқуқий асос йўқлиги ҳақида айтамыз. Якуний хулосада, инсоният ҳаётини тартибга келтирувчи қонунларни чиқаришни Раббоний шариатга топшириш энг тўғри ечим эканини баён қиламиз.

Бешинчи: Турмуш тарз ва муносабатларнинг қонунларни чиқариш учун асос бўлишга яроқли бўлган ўлчовларни белгилай олмаслик дилеммаси:

Демократик илмоний низом соф моддий дунёқарашдан келиб чиқиб, метафизика (табиат ортидаги (кўринмайдиган) нарсалар) билан алоқани ўзди. Чунки бу низом қонун ва фикрларни «яхшилик ва ёмонлик, «чиройли ва хунук», «савоб ва жазо» тушунчалари билан боғлаб турувчи риштани узиб қўйди. Яхшилик ва ёмонлик тушунчалари моддий тушунчалар эмас. Уларни ҳис

қилиш ва тажрибага бўйсундириш ҳам мумкин эмас. Демак, «ахлоқий виждон» ёки «инсонийлик» моддий бўлмаган тушунчалар экан, илмонийлик уларни қандай қилиб ўрганади ва шахс турмуш тарзининг ахлоқий асоси сифатида белгилайди?

Бетарафликни таъминлаш учун қонунлар билан ҳар қандай диний, урфий ёки ахлоқий асослар ўртасидаги, шунингдек, қонунлар билан рўёбга чиқарилиши ирода қилинган қийматлар ўртасидаги алоқани узиш муаммони янада чигаллаштирди. (Фақат соф моддий қиймат (манфаатпарастлик)гина қолдирилиб, унинг нормаларини ҳам белгилай олишмади. Оқибатда роҳат-фароҳат, ҳашаматли ҳаёт ва эркинлик турмуш тарзга баҳо бериш асосига айланди). Улар ахлоқ чегараларини белгилаш ўрнига, ишларнинг натижаларига эътибор қаратиб, шу натижалар асосида хатти-ҳаракатларни ўлчашди. Шунга мувофиқ, яхши натижа берган иш, яхши иш деб саналди. Бироқ маълум бир натижанинг яхши ёки ёмон эканлиги қайси ўлчов асосида белгиланади? Бу саволга жавоб беришда, улар моддий манфаат (утилитаризм) тушунчаси билан чекланишди. Ғарб ҳазорати бахт тушунчасини белгилашда айна шу асосга таянади. Шунингдек, жисмоний лаззат (гедонизм) ва завқ тушунчалари ҳам унга боғланади. Аммо биз биламизки, прагматик утилитаризмнинг ахлоққа татбиқ этилиши ахлоқий қадриятни йўқ қилади. Фойда ва зарар тушунчалари вазиятга қараб ўзгариб туради. Масалан, айна бир ишнинг ўзи бир киши учун фойдали, бошқаси учун зарарли бўлиши ёки бир вақтда фойдали бошқа вақтда зарарли бўлиши мумкин. Шунингдек, бир иш вақтинча фойдали бўлиб, ортидан зарарга айланиши ҳам мумкин. Демак, фойда тушунчаси жамиятни бошқарадиган низомнинг асосий мезони бўлишга ярамайди. Чунки бундан қайсидир бир ахлоқий низомни бошқасидан устун қўйиш келиб чиқади ҳамда ҳукмларни тартибга солишда асос бўлган ўлчовлар бекор бўлиб қолади. Натижада, бирор масала бўйича мулоҳаза юритиш ва ҳукмларни амалга оширишга ҳисса қўшадиган қадриятларни ривожлантириш имконсиз бўлади.

Шунинг учун илмонийликда фикрий ўзгаришларнинг бўлиши табиий кўриниш эканлигига гувоҳ бўламиз. Илмонийлик биринчи навбатда коинот хўжайини деган эътиборда инсонни марказлаштиришдан ва табиатни унга бўйсундиришдан бошланди. Кейин, яна табиатни марказлаштиришга ўзгариб, инсонни унга ва

унинг ўзгармас қонунларига бўйсундирди. Шундан сўнг марказлаштириш ғояси рад этилди, оламнинг ўзгариб туриши ва инсоннинг йўқ бўлиб кетиши тан олиниб, инсон ва табиатни эркин бозор ғоясига бўйсунуши амалга оширилди. Табиат ва инсоннинг улуғлиги бекор қилиниб, улар қудратлилар томонидан ўз манфаатларига кўра фойдаланиладиган материя сифатида қабул қилингандан сўнг, бу маъноларнинг ҳар қандай чегара ва қонунлардан ажратилгани, кўплиги ва хилма-хиллиги, шунингдек, «нисбийлик» низомининг беқарорлиги ошкор бўлди. Бу фикрлар «дарвинизм» назариясига асосланган бўлиб, улар кучли инсон билан заиф инсон ўртасидаги курашга олиб борди. Натижада улар томонидан мустамлакачилик сиёсати амалга оширилиб, дунё мамлакатлари кучли мустамлакачи ва заиф қараб давлатлардан иборат икки лагерга бўлиниб қолди. Шунингдек, инсоний тафовутлар туфайли ирқий урушлар ҳамда инсон билан табиат ўртасидаги кураш келиб чиқди.

Илмонийликда ахлоқни рўёбга чиқарувчи ҳокимият йўқ. Чунки дин йўқ бўлган ёки йўқ қилинган жойда ҳамма нарса мубоҳ саналади ва ахлоқий қийматларни баён қилиб берадиган ёки келтириб чиқарадиган фикрий ўлчовлар бўлмайди. Илмонийлик бирон бир нарсани қилиш ёки қилмасликни баён қилиб берадиган талқиндан ва яхшилик билан ёмонликни фарқлаб берадиган ўлчовдан холи. У инсон амаллари учун ўлчов қилиб олинадиган қийматларни ҳам белгиламайди.

Ғарб низоми ҳақдан ботилни, яхшиликдан ёмонликни ажратувчи фикрий ва ақидавий қоидаларни бекор қилганидан кейин, муаммоларни ҳал қилишга ҳамда умумий манфаатларни белгилашга яроқли бўлган қонунларни тўғрилигини кафолатловчи асосий мезонларни белгилашда муваффақиятсизликка учради. Чунки ҳақиқат ва тўғрилик масалалари экспериментал далиллар ёки мантиқ билан аниқланган илмий ёки мантиқий атамалар эмас, балки диний қадриятлар ва анъаналарга асосланган ахлоқий атамалардир. Баъзида кўпчилик бирлашиб, тизимли сиёсий ҳаракатлар орқали бу масала бўйича «расмий» қарор қабул қилиши мумкин. Бироқ, бундай қарор жамиятдаги бошқа одамлар учун, шунингдек, ирқ, миллат, жинс ёки дин вакиллари бўлган озчиликлар учун зарарли бўлади. Ғарб низоми жамиятни бошқарадиган ижтимоий қийматлар учун керакли бўлган аҳком ва қонунларни амалга оширувчи ўлчовларни кафолатлашда ҳам

муваффақиятсизликка учради. Ижтимоий мақсадларни индивидуал танлов доирасидан ташқарида белгилайдиган оқилона ва мантиқий қоидалар мавжуд бўлмаган пайтда, бу танлов шахснинг ўткинчи манфаатлари ва истакларини рўёбга чиқаришга асосланади. Бу эса, индивидуал танловлар билан шахсларнинг ижтимоий турмуш тарзи ўртасидаги уйғунликни, шунингдек, жамоат бирлиги ва хавфсизлиги сақланишини кафолатламайди. Бундай ҳолатда, алоҳида шахслар ёки кўпчиликнинг мақсадларини ифодаловчи ягона ечим бўлмайди. Натижада муаммолар кўпайиб, уларнинг ечимлари ҳақидаги фикрлар хилма-хил бўлиб боради. Шундай қилиб, шахслар ва жамият манфаатлари ўртасида бўшлиқ пайдо бўлади.

Ғарб низоми ҳеч қандай ақлий асосга таянмасдан кўпчиликнинг қарорлари маънавий жиҳатдан тўғри деб ишонади. Шунинг учун халққа, бошқача айтганда, халқ вакиллари ёки уларнинг кўпчилигига хатодан холи деган сифат берилди ва халқ вакиллари кўпчилигининг истаги кенг жамоатчилик истаги сифатида баҳолана бошлади. Воқеий натижалар эса, бу қарорларнинг қарама-қарши ўзгаришларга муҳтожлигини кўрсатди. Шундай қилиб, жамият тажриба майдонига айланди. Аслини олганда, кўпчилик ҳар доим ҳам тўғри бўлавермайди ва кўпчилик қарори жамият манфаатининг ишончли кафолати бўла олмайди. Халқ суверенитети тамойилини ўрганадиган бўлсак, унинг мақсади зулм ёки ҳокимият монополиясини олдини олишни кафолатлаш ва ҳокимият ваколатларига чеклов қўйиш эмаслигини биламиз. Чунки бу тамойил амалда қўлланган пайтида буларнинг ҳеч бири амалга ошмайди. Аксинча, унинг амалда қўлланиши шахснинг эркинликлари ва ҳуқуқлари чекланишига ҳамда жамоат манфаатининг парламентдаги кўпчилик истагига бўйсундирилишига олиб келади.

Олтинчи: давлат жамоат манфаатларига ойдинлик киритмай туриб, уларни қандай ҳимоя қилади?

Демократик (илмоний) либерал низом жамиятдаги кўпчиликнинг фикрини акс эттирувчи жамоат манфаатини белгилашда муваффақиятсизликка учради. Сиёсий тизимлар томонидан қабул қилинган «жамоат манфаати»ни акс эттирувчи қонунлар аслида кенг жамоатчиликнинг эмас, балки қонун чиқарувчи органларнинг фикрларини акс эттиради. Илмоний

низом қонунларни қабул қилиш ва «жамоат манфаатлари»ни белгилашда черков томонидан қабул қилинган «илоҳий ҳуқуқ» атамасига альтернатива бўлган атамаларга таянди.

Улар томонидан қабул қилинган атамалар:

1 – Жамият ва ҳукуматларнинг аввалги фаразий нормал ҳолати:

Уларнинг фикрича, жамият ва ҳукуматлар бу ҳолатдан чиқиб, ижтимоий шартнома орқали ўзаро муносабатларни тартибга келтириб, бирлашган.

2 – Табиий ҳуқуқ, яъни ҳар бир инсонга берилган эркинлик:

Уларнинг даъво қилишича, инсон омон қолиш ёки ўзининг табиий хусусиятини сақлаб қолиш учун «соғлом ақл»га (улар томонидан қабул қилинган атама) мувофиқ равишда ўзининг табиий имкониятларидан, ваколатидан ва имкониятидаги воситалардан фойдаланади.

3 – Позитив фуқаролик қонунига муқобил бўлган «табиий қонун»:

Яъни табиатга мувофиқ келадиган «соғлом ақл» ёки барча жамиятлардаги ҳамма шахсларга мос келиши керак бўлган, ёзилмаган ўзгармас қоидалар мажмуи. Чунки улар ўз тасаввурларига кўра, қонун манбаси табиатнинг ўзидан топилади. Уларнинг фикрича, бу адолат ва тенглик фикрлари каби ҳамма жойда ва ҳар доим амал қилиниши керак бўлган ахлоқий норманинг бир тури. Уларнинг ҳисоблашича, қонуннинг бундай тури инсон томонидан яратилмайди, балки унинг табиатига ўрнашган бўлади.

Улар ҳуқуқлар одамлар қабул қилган ҳазорий ва сақофий тушунчаларга кўра белгиланишини, шунингдек, «табиий ҳуқуқ» инсон билан бирга туғилмаслигини эътибордан четда қолдиришди. Ҳазорат ўзи қабул қилган тушунча ва низомлари билан, бу низомларнинг инсон табиатига қанчалик мос келиши билан ажралиб туради. Шунингдек, у одамларнинг узвий эҳтиёжлари ва ғаризаларини тўғри тартибга келтиришга қодирлиги ёки қодир эмаслиги билан ҳам ажралиб туради. Аслини олганда, ҳазорат шахсий ва ижтимоий мақсадларни амалга ошириши, ҳуқуқларни белгилаб тартибга келтириши, шунингдек, жамиятда адолат ўрнатиши керак.

Улар қонунларнинг давомий ўзгариши мутлақ адолатга эришишга зид эканлигини ҳам эътибордан четда қолдиришди. Шунинг учун «табиий қонун» дея номланган тушунча ҳеч қандай

маънога эга эмас. Манфаатлар ўртасидаги фарқ, уларни қўлга киритиш усулларининг хилма-хиллиги ва манфаатларни қўлга киритиш йўлларини тартибга келтиришда одамлар ўртасида қарама-қаршилиқнинг мавжудлиги «табиий тенглик» тушунчасини йўққа чиқаради. Шунингдек, одамларнинг тафаккури, истак ва майллари ўртасидаги фарқ, шунингдек, сақофатларнинг таъсири каби бир қанча омиллар туфайли «соғлом ақл» тушунчаси ўз кучини йўқотади.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, Ғарб низоми «умумий ирода»ни белгилашда ҳам муваффақиятсизликка учради. Улар жамоат манфаати «умумий ирода»га асосланиши лозим, деган назарияни илгари суришар экан, «умумий ирода» кўпчилиқнинг ёки маълум бир гуруҳнинг иродаси эмас, балки бутун жамиятнинг иродаси, деб айтишди. Бу фикр ўз манфаатларини жамият манфаатларидан устун қўювчи шахсларнинг турли рақобатдош истакларини рад этиш натижасида пайдо бўлди.

Бу фикрга чуқурроқ назар ташласак, одамларни бирлаштирувчи умумий манфаатлар бутун жамиятни қаноатлантирадиган ечимларга муҳтож эканига гувоҳ бўламиз. Бироқ, бу ечимларнинг шахс ва жамиятга мос келиши... муолажа ва қонунларнинг тўғрилиги... бу ечимлар маҳсулининг яхши ёки ёмон, тўғри ёки нотўғри, чиройли ёки хунук бўлиши... бу ечимлар орқали ҳуқуқларнинг белгиланиши, рўёбга чиқарилиши ва тартибга келтирилиши... буларнинг барчаси энг муҳим масаладир. Бундай ечимлар «умумий яхшилиқдан» ёки «соғлом ақлдан» келиб чиқмайди. Агар бу ечимлар илоҳий шариатдан олинмайдиган бўлса, (худди банк қарздорлар устидан, капиталистлар оддий ишчилар устидан ҳукмронлик қилгани каби) кучлиларнинг заифларни эксплуатация қилишига... жамиятнинг асоссиз урф-одатларга амал қилишига... заифлар, қуллар ва аёлларга нисбатан зулм ва зўравонликнинг кучайишига... зино ва гомосексуализм каби иллатларга эркинлик берилишига олиб келиб, жамият фаровонлигига хавф туғдиради. Шунинг учун агар бу ечимларни белгилаш одамлар томонидан ўйлаб топилган қонунларга ташлаб қўйилса, уларнинг тўғрилигига кафолат йўқ. Қолаверса, «умумий иродани» воқелиқда гавдалантириш кайфиятига ҳам назар ташлайдиган бўлсак, унинг янада катта муаммо эканлигига гувоҳ бўламиз. Зеро, одамларнинг ўзларига фойдали ёки фойдасиз

бўлган нарсаларни белгилаш учун бир жойга йиғилиши мумкин бўлмаган ишдир. Парламент кўпчиликнинг фикрини гавдалантиради дейиш ҳам чалғитишдан бошқа нарса эмас. Чунки парламент кўпчиликнинг ҳам, халқнинг ҳам фикрини акс эттирмайди.

Келишилган умумий яхшиликка ёки амалга ошириш кўзланган умумий манфаатга асосланмаган умумий ирода ҳақиқий эмас. Айниқса, бугунги кунда одамлар орасида яхшилик, манфаат ва муаммоларнинг ечими ҳақида қарашлар тарқоқ бўлиб, жамоий одоб-ахлоқ ва инсонпарварлик ҳақида ягона кўз-қараш мавжуд эмас. Булар ҳақидаги ягона кўз-қараш илмоний-демократик жамиятнинг асоси бўлган плюрализмга зид келади ҳамда жамиятни маълум бир ақидавий ёки ахлоқий қадриятларга чеклаб қўяди. Шунинг учун демократик жамиятда жамоат манфаатини белгиловчи ва қонунлар учун асос бўлган «умумий иродани» амалга ошириш мумкин эмас.

«Умумий яхшилик», «соғлом ақл», биродарлик, эркинлик ва тенглик тушунчалари зулмга чек қўйиб, адолат ўрнатадиган, инсониятга бахт келтирадиган, шунингдек, ижтимоий қадриятларни амалга оширувчи ечим ва қонунларни кафолатлашга яроқли бўлган фикрий ўлчовларни белгиламайди. Булар ноаниқ терминология доирасида қолдирилган. Баъзилар яхши, манфаатни рўёбга чиқаради деб ҳисоблаган ишни, бошқалар аниқ ёмон ва зарар деб билади. Ёки бу иш баъзиларнинг ҳавойи-нафсига тўғри келмайди. Албатта, қонун чиқаришдан мақсад шунчаки бирон бир қонунни чиқариш эмас, балки қонуннинг тўғрилигини, шунингдек, унинг инсоний хатти-ҳаракатлар билан боғлиқ муаммоларни тўғри ҳал этиш қобилиятини таъминлашдир. Қонун чиқаришнинг ташқи омиллари кўп қиррали ва мураккаб бўлгани учун инсоний ақл уларнинг барчасини қамраб ололмайди. Баъзида ҳавойи-нафс инсон ақлини зинога ва маст қилувчи ичимлик ичишга ундаши мумкин. Шунинг учун инсон ақлидан келиб чиққан қонун тўғри бўлмайди. Инсон табиати ва унинг майл-истакларига кўплаган ташқи сақофий омиллар таъсир кўрсатгани учун мусулмоннинг табиати билан ғарблик одам табиати бир-биридан фарқли бўлади. Одамларнинг ақли ҳам кучли ёки заифликда, ишларни чуқур ёки саёз тушунишда бир-биридан фарқ қилгани учун у барча ҳолат ва шароитларга мос келадиган ҳукми чиқара олмайди. Чунки ақл одамларнинг хатти-ҳаракатларига таъсир этувчи ташқи (ғайбий)

омилларни билмайди. У нарсаларга объектив эмас, балки субъектив қарайди ва ақл томонидан қабул қилинган ечимлар вақт ўтиши билан нотўғри бўлиб чиқади. Қолаверса, маълум нуқтаи-назардан келиб чиқиб ақл томонидан қабул қилинган ечим, бошқа нуқтаи-назардан қараганда нотўғри бўлади. Шунингдек, ақл бирон бир ишни фойдали деб билса, бошқа нуқтаи-назардан олиб қараганда у зарарли бўлади. Чунки ақл ишларнинг сабаб ва натижалари ҳақида мутлақ билимга эга эмас. Шунинг учун инсон томонидан ўйлаб топилган қонунлар қарама-қаршиликларга тўла бўлиб, доим ўзгартирилишга муҳтож. Иш-ҳаракатларнинг ўзига қараб яхши ёки ёмон деб баҳолаш мумкин эмас. Чунки иш-ҳаракатларга яхши ёки ёмон деб баҳо бериш ташқи омилларга, яъни низомга боғлиқ. (Юқорида айтилганлардан маълум бўладики, одамлар томонидан ўйлаб топилган низом муаммоларни ҳал қилиш ва ишларга яхши ёки ёмон деб баҳо беришга яроқсиз бўлиб, бу масалада фақат илоҳий низомга бўйсунуш керак).

Уларнинг мабдаси давлат шахс учун барқарорлик, хавфсизлик ва тартиб-интизомни амалга ошириб бериши учун шахснинг мутлақ эркинлигидан воз кечилиши лозим, деган асосга қурилади. Яъни эркин ирода умумий иродага бўйсундирилган. Шунингдек, жамоат манфаати якка шахс манфаатидан устун қўйилган. Ҳокимият давлат қўлида бўлиб, унга ҳамма бўйсундирилади, ундан қўрқади ва у энг қудратли ҳукмрон кучдир. Улар айтган: «инсониятнинг ёвуз табиати»га бўйсунмаслик учун ижтимоий шартнома орқали тузилган «қонсиз келишувлар» қуруқ гапдан бошқа нарса эмас.

Табиий ҳолат, табиий ҳуқуқ, табиий қонун ва умумий ирода каби ушбу тушунчаларнинг барчаси тарқоқ, ноаниқ ва қарама-қаршиликларга тўла бўлиб, доимо таъвил ва ўзгаришларга дучор бўлади. Шунинг учун қонун чиқарувчилар бу тушунчаларни муайян чегаралар билан назорат қила олмайдилар. Чунки одамларнинг ақллари кўпчилик ишонадиган умумий манфаатни акс эттирувчи ягона ечим атрофида бирлаша олмайди!

Шунинг учун «умумий ирода» тушунчаси воқеликда ўз ўрнини топмади. Жамиятдаги муносабатлар одамларнинг хоҳиш-истакларини ўрганиш асосига қурилмади. Фақат бир томоннинг таклифи қабул қилиниб, «халқ иродаси» деган баҳона билан ўша

таклиф бошқаларга юкланди. Демократик илмоний мамлакатларда ҳукмрон сиёсий партиялар ва капиталистлар томонидан қабул қилинган қонунлар «умумий халқ иродаси» сифатида тасдиқланади.

Илмонийлар «диннинг жамият ва давлатга ҳар қандай тасаввурларни сингдиришига йўл қўймаслик ҳамда давлатнинг ролини фақат жамиятни бошқаришга чеклаш лозим» деган асосдан келиб чиқиб фикрлайдилар. Уларга кўра, Гоббс айтганидек, давлат ўзини қайсидир бир эътиқодни сингдириш ва бирон бир феъл-атворни тақиқлаш билан ҳолдан тойдирмаслиги керак. Улар бу вазифани давлатнинг зиммасига юклайдилар. Агар шундай бўлса, конституция ва қонунлар роли билан давлатнинг ролини қандай мувофиқлаштириш мумкин?

Аслини олганда, биз табиий ҳуқуқ назариясининг охири йўқ доимий қарама-қаршиликларда ифодаланганини кўрамиз. Юқорида айтиб ўтганимиздек, бу каби қонунлар давлат томонидан мажбуран жорий қилинмагунча бирон бир ечимни бермайди. Шунингдек, бу турдаги қонунлар умумий иродани ва халқ суверенитетини ифодаламайди.

Еттинчи: Демократик давлатнинг либерализм билан гносеологик қарама-қаршилигида гавдаланган дилеммаси

Либерал демократия номи остида икки ғоянинг (либерализм билан демократиянинг) сиёсий бирлашуви улкан қарама-қаршиликка олиб келди. Чунки демократия қонунлар чиқариш, уларни қўллаш ва улар асосида ҳукм чиқаришда кўпчиликнинг фикрига таяниш демакдир. Либерализм эса бунинг аксидир. Унинг фикрий асоси индивидуаллик, озчилик ва эркинликларга таянади. Либерализм шахс эркинлигини фикр ва қонунларнинг асоси деб билади. Ушбу икки ғоянинг бирлаштирилиши ҳамда либерализмнинг демократиядан устун қўйилиши демократияни асоссиз, бўш ва ўлик ғояга айлантирди.

Ғарб низоми ҳеч қандай қонуний ва маънавий асосни келтирмаган ҳолда, озчилик кўпчиликнинг фикрига (демократияга) бўйсунуши керак деган ғояни илгари сурди. Кейин, озчиликнинг фикрини (либерализмни) кўпчиликка юклаши билан ўзи илгари сурган ғояга қарши чиқди. Бунинг оқибатида, ҳеч қандай қонуний ва маънавий асосларсиз одамларнинг шахсий манфаатлари ва эркинлиги устувор бўлиб қолди.

Ғарб низоми либерализм фалсафасини шахснинг турмуш тарзини белгилайдиган жамоий муштарак қадриятларни рад этиш асосида қурди. Чунки либерализм ижтимоий қадриятларни қарор топтириш натижасида вужудга келадиган ижтимоий жипсликка йўл қўймасликка, шунингдек, шахслар томонидан қабул қилинган турмуш тарзини жамиятга сингдирмасликка асосланади.

Ғарб либерализми қарашларига кўра, жамият – алоҳида шахслар ва озчиликлар йиғиндисиدير. (озчилик сон жиҳатидан эмас, балки таъсир ва қувват жиҳатидан). Аёллар, ногиронлар, гомосексуаллар, муҳожирлар, қора танлилар, чақалоқлар, қариялар, диний ва этник гуруҳлар, ишчилар ва жамиятнинг бошқа қатламлари «озчилик» деб ҳисобланади. Уларнинг ҳар бири ўзига хос ҳуқуқларга эга, аммо уларнинг ҳеч бири кўпчилик ҳисобланмайди ҳамда бошқарув ва қонун чиқариш жараёнига таъсир ўтказолмайди. Бу эса гносеологик демократия тамойилларига зиддир. Шахслар манфаатларини инкор этиб, уларни кўр-кўрона кўпчилик иродасига эргашишга мажбурлайдиган демократия билан жамиятни алоҳида шахслар йиғиндиси сифатида кўриб, шахсга жамоавий қадриятларни сингдиришни рад этувчи либерализм ўртасида қандай қилиб мурасага келиш мумкин? Демократия индивидуализмга ва озчиликнинг ҳукмронлигига қарши туради. У кўпчиликнинг иродасига қарши келган ўринда шахслар ёки озчиликлар ҳуқуқларини бекор қилиб, кўпчиликка бўйсунушга мажбурлайди ва шахслар эркинлигини чеклайди. Либерализм эса кўпчиликнинг қонун устуворлигини монополия қилишини тақиқлайди, шахс эркинлиги ва унинг ҳуқуқларига урғу беради ва шахсларнинг кўпчилик иродасига бўйсунушини тақиқлайди. Шундай экан, ушбу икки қарама-қарши йўналишни бирлаштириш мумкинми? Стюарт Милл ўн саккизинчи асрга хос демократик тенденцияларни қабул қилишдан бош тортганидан кейин шундай деган эди: «Демократик давлатда эркинлик муаммоси тез ошиб боради... Ҳукумат қанчалик демократик бўлса, шахслар эркинлиги шунчалик камаяди». Бутун эътиборни индивидуализмга ва озчиликлар мафқурасига қаратган мамлакатда ижтимоий бўлинишнинг келиб чиқиши муқаррар. Чунки бундай мамлакатда жамиятни умумий қонунлар ва қоидаларга риоя қилишга мажбурлаш учун мўлжалланган институтлар мавжуд эмас. Натижада, сиёсий

майдон сиёсатчилар, капиталистлар ва нуфузли кишиларнинг қўлида қолиб, улар жамиятга ўзлари хоҳлаган нарсани жорий қиладилар.

Саккизинчи: Демократик низом ҳоқимиятнинг озчилик қўлида қолишига ва озчиликнинг эксплуатациясига тўсқинлик қила олмади

Демократик низом ҳоқимиятни уч тармоққа бўлишда муваффақиятсизликка учради. Натижада, ҳоқимият амалда озчиликнинг қўлида қолди. Доктор Муҳаммад Муфтий ва доктор Сомий Вакиллар бу ҳақда шундай дейдилар: «Мустабидлик муаммоси ваколатларнинг бир қўлда сақланиб қолишдан келиб чиқмайди, балки Ғарб тафаккурида барқарор қонуний қоидаларнинг йўқлиги сабабли келиб чиқади. Чунки бунинг натижасида қонунчилик ва уни ижро этиш ишлари якка шахснинг ёки ҳукмрон гуруҳнинг қўлида қолади. Улар эса қонунларни қабул қилишдан ўз манфаатларини рўёбга чиқариш воситаси сифатида фойдалана бошлайдилар. Натижада, якка шахслар мустабидлиги келиб чиқади».

Ислом шариатига келсак, у ҳаётнинг барча соҳалари учун барқарор низом ва қонунларни олиб келган. Шунингдек, у ҳукмдорни белгиланган қонунларни бузишдан огоҳлантириб, агар уларни бузса, ҳукмдорнинг шариат асосидаги бошқарувчи мақомидан маҳрум этилишини таъкидлаган. Бундай ҳолатда мусулмонлар «ҳаром ишларда золим ҳукмдорга итоат қилинмайди» деган қоидага кўра, унга итоат қилмайдилар ва уни ҳаққа чақирадилар ёки очиқ куфр кўринса, унга қарши чиқадилар. Бундан ташқари, шариат фуқароларга ҳоқимни муҳосаба қилиш ва унинг мункарини инкор этиш ҳуқуқини ҳам берган.

Агар Ғарб мамлакатларидаги низомларни ўрганиб чиқадиган бўлсак, ҳоқимият парламентда кўпчиликни ташкил этган ҳукмрон партиялар қўлида эканига гувоҳ бўламиз. Чунки уларда парламент (қонун чиқарувчи ҳоқимият) ва ижро этувчи ҳоқимият ҳукуматни ташкил этади. Улар ўз бошқарувлари даврида қонунларни қабул қилиш ва уларни ижро этиш орқали мамлакатнинг барча ресурсларини бошқарадилар. Демак, мамлакатда ҳоқимият қонун чиқариш ва уни ижро этиш жиҳатидан ҳукмрон партиянинг қўлида бўлади.

Улар томонидан ташкил этилган ҳоқимиятнинг уч тармоғи, яъни қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳоқимиятлари бир-биридан

мустақил эмас. Суд органлари ходимларини тайинлаш ва уларни лавозимидан озод этишда ижро этувчи ҳокимият энг муҳим ролни ўйнайди. Шу сабабли, ижро этувчи ҳокимият томонидан тайинланган судьялар аксарият ҳолларда тўлиқ мустақил бўлолмайди ва уларнинг мустақил бўлишига ҳам кафолат йўқ.

Бундан ташқари, мамлакат конституциясининг ўзи қонун чиқарувчи қўмита вакиллари ва судьялар гуруҳи томонидан қабул қилинади. Улар ўз навбатида конституцияни тасдиқлаш учун парламентга мурожаат қилишади. Бу эса, ҳокимият тармоқларининг бир бирига аралашшига учун шароит яратади. Чунки конституцияни қабул қилишда судьяларнинг аралашуви суд ҳокимиятининг қонун чиқарувчи ҳокимиятга аралашувидир.

Шунингдек, конституциявий суд қонун чиқарувчи ҳокимият томонидан қабул қилинган қонунларни қайта кўриб чиқиш ва конституцияга зид бўлган қонунларни тақиқлаш ҳуқуқига эга. Бироқ қонун чиқарувчи ҳокимият ўз мақоми бўйича суд ҳокимиятидан юқори бўлиб, қабул қилинган қонунлар ижросини ижро ҳокимияти орқали назорат қилади. Конституциявий суд барча судьяларнинг энг юқори даражасидир. Қонун чиқарувчи орган томонидан қабул қилинган қонунларнинг конституцияга мувофиқлиги тўғрисидаги якуний қарор конституциявий суд томонидан қабул қилинади. Қонунларнинг ижро қилувчи ҳокимият томонидан ижро қилинишини ҳам у назорат қилади. Конституциявий суд ижро қилувчи ҳокимиятга ишонч билдирмаса, ҳукумат истеъфога чиқишга мажбур бўлади. Шунинг учун қонун чиқарувчи ҳокимият ишончига муҳтож бўлган ҳукумат ҳеч қачон мустақил бўла олмайди.

Ҳокимиятнинг тармоқларга бўлиниши жавобгарлик тамойилини йўқ қилади. Натижада, муаммо юзага келганда, ҳар бир ҳокимият жавобгарликдан қочади ва муаммода бошқа ҳокимиятни айблашга, шунингдек, масъулиятни ўзидан бошқасига юклашга ҳаракат қилади.

Бешта афсонавий сафсата: гигантлар (девлар), феникслар, сув парилари, фуқаролик давлати ва кўп сонли дунё!

Қадимда араблар: учта афсонавий сафсата бор, улар: девлар, феникслар ва вафодор дўст – дейишган. Ҳозирги кунда уларнинг орасидан «вафодор дўст» чиқариб юборилди ва унинг ўрнини сув париси, кўп сонли дунё назарияси ва фуқаролик давлати

тушунчаси эгаллади. Бу билан афсонавий сафсата бешта бўлиб қолди. Афсонавий сафсатанинг бешинчиси шундан иборатки, фуқаролик давлат ёки замонавий давлат ўзининг интеллектуал асосларига таяниб, уларни рўёбга чиқаришидир. Бошқача айтганда, демократия, илмонийлик, либерализм ва капитализм низомларининг мафкуравий асосда бир-бирига зид келмайдиган давлатда бирлашиши афсонавий сафсатага айланди. Уларнинг бирлашиши ҳаётда катта мақсадлар қўйишда, мафкуравий асосдаги низомларни яратишда, ҳокимиятни халқ қўлига топширишда, қонуний давлат барпо этишда ва кучлилар томонидан заифларнинг ҳуқуқлари поймол этилишига йўл қўймасликда муваффақиятсизликка учради.

Хулоса: Демократик, илмоний ва либерал низомлар иллюзияларга асосланади. Улар тўғри қонунларни ишлаб чиқиш учун яроқсиздир ва мафкуравий асосда бир-бирига мос келмайди. Бундан ташқари, улар ҳаётда мавжуд бўлишга ҳақли эмас. Зеро, улар ҳокимиятни жамиятдаги нуфузли қатлам манфаатларига хизмат қиладиган сиёсий партиялар қўлига топшириб, кенг жамоатчиликнинг хоҳиш-истак ва манфаатларини рад этишди. Улар ўзлари тузган конституцияларга ва ўзлари қабул қилган қонунларга халқларнинг бўйсунуши учун қонуний асос келтира олишмади. Натижада, буларнинг барчаси тўғри асосга қайтиш зарурлигини келтириб чиқарди. Ушбу тўғри асос – башарият ҳаётини тартибга келтирувчи қонунларни белгилашни Раббоний шариатга топширишдир. □

РОСУЛУЛЛОҲ ﷺ НИНГ ҚАБИЛАЛАРДАГИ КУЧ-ҚУДРАТ ВА ҲИМОЯ АҲЛИДАН НУСРАТ ТАЛАБ ҚИЛИШЛАРИ ВА АЙНИ ДАМДА БУНГА ЭРГАШИШНИНГ ВОЖИБЛИГИ

Муборак ибн Аҳмад Яҳё – Яман

Росулulloҳ ﷺ Тоифдан қайтганларидан кейин ҳаж мавсумида араб қабилаларига мурожаат қилдилар. Уларга Исломни тушунтириб, унга даъват қилдилар ва Аллоҳнинг каломини етказиш учун улардан ёрдам сўрадилар. Росулulloҳ ﷺ қабилалар тўпланадиган ҳаж ва тижорат мавсумларида фаолликни кучайтирар эдилар.

Росулulloҳ ﷺ мақсадларни аниқ белгилаб, пухта сиёсий даъват режасига мувофиқ иш тутар эдилар. У зот қабилалар ичидаги ҳурматли, куч ва ҳимояга эга бўлган раҳбарлар билан учрашардилар. Абу Бакр, Али ибн Абу Толиб каби маърифатли, арабларнинг насаблари ҳамда қабилаларнинг тарихи ва наслини биладиган саҳобаларни ўзларига ҳамроҳ қилар эдилар. Улар қавм етакчиларига шундай саволларни беришар эдики, ундан уларнинг ёрдам ва бошпана беришга қанчалик лаёқати борлигини билиб олишар эди. Росулulloҳ ﷺ қавмга даъват қилишларидан олдин, қабила етакчиларига: Ҳимоя қилишга кучингиз етадимми? Уруш ҳақида нима дейсизлар? Сонингиз қанча? каби саволларни беришар эди.

Росулulloҳ ﷺ араб қабилаларини даъват қилишда Кинда қабиласидан бошладилар, кейин Калба бордилар ва (Бану омир, Ғассон, Бану Фазора, Бану Мурра, Бану Ҳанифа, Бану Салим, Бану Абас, Бану Наср, Бану Саълаба ибн Ақоба, Бану Хорис, Бану Каъб, Бану Узра, Қайс ибн Хотим, Абул Ясар Анас ибн Абу Рофеъ) қабилаларига бордилар. Росулulloҳ ﷺ уларга: Ким мени ўз қавмига олиб бориб, Роббимнинг рисолатини етказгунимча мени ҳимоя қилади? Чунки Қурайш мени Роббимнинг рисолатини етказишимдан тўсди, дер эдилар. (Аҳмад, 3-жилд, 492, 493-саҳифалар) Ибн Ҳишом (2-жилд, 64-саҳифа).

Дарҳақиқат, Росулulloҳ ﷺ бу йўлда оғир қийинчиликларга йўлиқдилар. Термизий Жобир ибн Абдуллоҳдан шундай ривоят қилади: Пайғамбаримиз ﷺ мавқифда (Маккадаги одамлар тўпланадиган жой) туриб: **«Мени ўз қавмига олиб борадиган одам борми? Қурайш мени Роббимнинг рисолатини етказишдан тўсди»**, дер эдилар. (Термизий, Ибн Можжа, Абу Довуд). У зот

қабилаларга тез-тез бориб, уларни даъват қилар, улар эса хунук суратда рад этиб, у кишига озор беришарди. Улар: Бу одамни қавми яхши билади, ўз қавмини бузган одам бизни ислоҳ қиладими – деб инкор этишарди. Қурайшнинг зиёратчилар орасида тарқатган мишмишлари кенг кўламли бўлиб, бу Росулulloҳ ﷺни безовта қилар эди. Табароний Кабирда Мудрик ибн Мунибдан, у отасидан, у эса бобосидан шундай ривоят қилади: Мен Росулulloҳ ﷺни жоҳилият даврида шундай деб айтаётганларини кўрганман: «Эй одамлар, Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ денг, нажот топасиз. Шунда кимдир у зотнинг юзига тупурди, кимдир у зотга тупроқ сочди ва кимдир куннинг ярмигача ҳақорат қилди. Шунда бир аёл идишда сув келтирган эди, У зот юз ва қўлларини ювиб, унга, эй қизим, отангнинг мағлуб бўлиши ёки хорланишидан кўрқма, дедилар. Мен: Бу ким деган эдим, улар: Бу Росулulloҳ ﷺнинг қизи Зайнаб, у итоатли аёл дейишди. (Бухорий, Тарихул Кабир 4-2-14, Табароний, Мўъжамул Кабир, 21-6). Абу Жаҳл ва Абу Лаҳаблар (уларга Аллоҳнинг лаънати бўлсин) Росулulloҳ ﷺга кўп озор беришган.

Росулulloҳ ﷺ қабилалар орасидан ўтаётганларида мушрикларнинг фитналарига жавоб бериш учун бир қанча усулларни қўлладилар, уларни қуйида келтирамиз:

– Қабилалар билан бўладиган учрашувларга мушриклар тўсқинлик қилмаслиги учун улар билан тунда учрашар эдилар. Дарҳақиқат, Авс ва Хазраж билан ҳам тунда учрашиб, биринчи ва иккинчи Ақаба байъатлари бўлган эди.

– Росулulloҳ ﷺ қабилаларнинг яшаётган жойига борар эдилар. Масалан, Бану Калб, Бану Ҳанифа ва Бану Омирнинг яшаётган жойига бордилар. Бундан мақсад, қабилалар билан муносиб тарзда музокара олиб бориш учун Қурайшнинг шовқин-сүронидан қочиш эди.

– Ёрдамчилар билан бирга юриш: Абу Бакр ва Али лар Росулulloҳ ﷺнинг айрим қабилалар билан бўлган музокараларида у кишига кўмак беришар эди. Эҳтимол, уларни чақиришдан кўзланган нарса ўзини ёлғиз деб ўйламасликлари ҳамда ўз қавмининг шарафлилари ва яқинлари орасидан ёрдамчилари йўқ, деб, гумон қилмасликлари учун бўлгандир. Бундан ташқари, улар арабларнинг насаби ва қабилаларнинг

наслини яхши билишар ва даъват юкини кўтариши учун уларнинг энг афзалини танлашар эди.

– Қабиланинг ҳимоя қила олишига ишонч ҳосил қилиш: Қабилаларнинг хавфсизлик жиҳатини ўрганиш учун, уларни даъват қилишдан ва ҳимоя қилишни сўрашдан олдин, уларнинг кучи ҳақида сўрар эдилар. Бу душманларни даҳшатга соладиган, дин ва даъватни ҳимоя қиладиган, уни тарқатиш юklarини ўз зиммасига оладиган, унинг йўлидаги тўсиқларни бартараф этадиган моддий ва маънавий тайёргарлик масаласи сифатида даъватни ёвузлик ва ботил кучлардан ҳимоя қилиш учун зарурдир.

Росулulloҳ ﷺнинг Бану Омир ибн Саъсаа билан бўлган музокараси:

Сақиф қабиласи Росулulloҳ ﷺнинг даъватини рад этганидан кейин, Росулulloҳ ﷺ улар билан келишмовчиликда бўлган Бану Омир билан иттифоқ тузишни режалаштирдилар. Росулulloҳ ﷺ Бану Омирни кучли ва мустаҳкам эканини ҳамда худди Қурайш, Хузоа ва Сақиф каби эркин, бировга солиқ тўламайдиган ва подшоҳга бўйсунмаган беш қабиладан бири эканини билар эди. Буни сийрат китоблари муаллифлари ривоят қилганидек Байҳара ибн Фироснинг қуйидаги гапидан билиб олсак бўлади: «Аллоҳга қасамки, агар мен бу йигитни Қурайшдан ўзимга оғдириб олсам, у билан бутун арабларни бўйсундириб олар эдим», деди. Сўнгра: «Агар биз бу ишда сенга сўз берсак ва Аллоҳ сени қарши чиққанлар устидан ғолиб қилса, ҳукмронлик сендан кейин бизнинг қўлимизда бўладими?» деб, сўради. Росулulloҳ ﷺ: **«Бу дин Аллоҳники, уни хоҳлаганига беради»**, дедилар. Шунда у: «Сен ўзингдан олдин арабларга бизни нишон қилмоқчимидинг? Аллоҳ сени ғолиб қилсаю ҳукмронлик биздан бошқаларники бўлса, сенинг бу ишингга бизнинг эҳтиёжимиз йўқ», деб, юз ўгирди. (Ибн Ҳишом, 2-66, Абу Нуайм, Далоил, 215, Ибн Саъд, Мухтасар. 216-1, Табарий, Тарих).

Бану Шайбон билан бўлган музокаралар:

Али ибн Абу Толиб шундай ривоят қилади: Аллоҳ Таоло ўз пайғамбарини араб қабилаларига мурожаат қилишига буюргач, мен у киши билан бирга чиқдим... Сўнг бизни тинч ва жиддий ҳолатдаги бир мажлисга олиб борди. Абу Бакр уларга салом бериб, шундай деди: Кимсизлар? Улар: Шайбон ибн Саълаба деб жавоб беришди. Шунда Абу Бакр Росулulloҳ ﷺга ўгирилиб: Ота онам сизга фидо бўлсин, булар энг сара одамлар. Уларнинг

орасида тил ва чиройда одамлардан юқорироқ Мафруқ исмли киши бор. Унинг икки кокили тиззасига тушиб туради деди. Мафруқ ўшанда Абу Бакрга яқин жойда ўтирган эди. Абу Бакр уларга: Сонингиз қанча деди. Шунда Мафруқ: Биз мингтадан кўпмиз ва минг киши озчиликдан енгилмайди, деди. Абу Бакр кучингиз қанча деган эди, Мафруқ: Биз душманимиз билан учрашганимизда қаттиқ ғазабланиб, ўлгунча уришамиз. Болалардан кўра отни, эмлашдан (дори-дармондан) кўра қуролни яхши кўрамиз. Аллоҳнинг нусрати бир марта бизнинг фойдамизга бўлса, бошқа марта зиёнимизга бўлади, деди. Сўнг: Сизлар Қурайшлик эмасмисиз? – деб сўради. Шунда Росулulloҳ ﷺ: Мен сизларни Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ ва унинг шериги ҳам йўқ эканига ҳамда мени Аллоҳнинг қули ва Росули эканимга гувоҳлик беришингизга чақираман. Шунингдек, менга бошпана ва ёрдам беришга даъват қиламан. Чунки Қурайш Аллоҳга қарши чиқиб, Росулини ёлғончига чиқарди, Ҳақ ўрнига ботилни танлади. Аллоҳ беҳожат ва мақтовли зотдир, дедилар. Шунда Мафруқ: Эй Қурайшлик биродар яна нимага чақирасан, Аллоҳга қасамки, мен бундан кўра чиройлироқ сўз эшитмаганман, деди.

Росулulloҳ ﷺ қуйидаги оятни ўқидилар:

﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا
 أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَيْتُمْ نَحْنُ نَنْزَرُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا
 تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَلَّيْتُ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾

«Айтинг: «Келинглар, Парвардигорингиз сизларга ҳаром қилган нарсаларни тиловат қилиб берай. У зотга бирон нарсани шерик қилмангиз: ота-онага яхшилик қилингиз; болаларингизни камбағалликдан (қўрқиб) ўлдирмангиз — Биз сизларни ҳам, уларни ҳам ризқлантирурмиз — фаҳш ишларининг ошкорасига ҳам, махфийсига ҳам яқинлашмангиз; Аллоҳ (ўлдиршни) ҳаром қилган жонларни ўлдирмангиз, магар ҳақ билан (яъни қасос олиш учун ё муртад бўлгани ёки зино қилгани учун шариат ҳукми билан ўлдиршингиз мумкин). Шояд ақл юргизарсиз, деб сизларни мана шу нарсаларга буюрди»

[Анъом 151]

Шунда Мафруқ: Аллоҳга қасамки, гўзал хулқ ва чиройли амалга чақирдинг. Сени ёлғончига чиқариб, сенга қарши чиққан қавм тўхмат қилибди, деди. Сўнг масалани Ҳонеъ ибн Қубайсага ҳавола

қилиб, бу Ҳонеъ оқсоқолимиз ва динимиз етакчиси, деди. Шунда Ҳонеъ: Эй Қурайшлик биродар сўзингни эшитдим. Агар биз боши ҳам, охири ҳам йўқ бўлган бир ўтиришдаёқ динимизни тарк этиб, сенинг динингга эргашсак, бу тубан фикрлаш ва оқибат ҳақида ўйламасликдир. Одам шошилганда тойилади, биз ортимиздагиларга қарши иттифоқ тузишни ёмон кўрамиз ва қайта-қайта фикр юритамиз. Сўнг Масаний ибн Хорисани ҳам иштирок этишини хоҳлаб: Бу Масаний оқсоқолимиз ва ҳарбий етакчимиз, деди. Шунда Масаний – У кейинроқ Исломни қабул қилган – шундай деди: Эй Қурайшлик биродар сўзингни эшитдим, унинг жавоби Ҳонеъ ибн Қубайсанинг динимизни тарк этиб, сенинг динингга эргашиш ҳақидаги жавобидир. Чунки биз икки сув; Ямома ва Сумома оралиғига келиб жойлашганмиз, деди.

Шунда Росулulloҳ ﷺ: Бу икки сув деганинг нимаси? – деб сўрадилар. Масаний: Кисронинг дарёлари ва арабларнинг сувлари. Аммо Кисро дарёларига келсак, бу ишга қўл урган кишининг гуноҳи кечирилмайди. Чунки биз бу ерга келиб ўрнашганимизда Кисро билан янгиликка қўл урмаслик ва бидъатчига бошпана бермаслик бўйича ваъда берганмиз. Эй Қурайшлик биродарим менинг фикримча сен айтаётган гап подшоҳларга ёқмайди. Агар арабларнинг сувлари томонни назарда тутаятган бўлсанг, биз сенга бошпана ва ёрдам берамиз, деди. Шунда Росулulloҳ ﷺ: **Чиройли рад этдингиз ва тўғриси айтдингиз, лекин бу динга уни барча томонларини хавфсиз қила оладиган кишигина ёрдам бера олади. Агар Аллоҳ Таоло яқин кунларда сизларга уларнинг ерлари ва юртларини мерос қилиб, аёлларини сизнинг ихтиёрингизга берса, Аллоҳни ширкдан поклаб, унга ибодат қиласизми?** – дедилар. Шунда Нўъмон ибн Шарик: Эй Аллоҳим, сен учун шундай қиламиз, деди. (Абу Нуайм, Далоил Набавва, 214).

Буларнинг барчасидан биз Росулulloҳ ﷺ даъват ва даъватчиларни ҳимоя қилиш ҳамда даъват одамлар орасида зарарсиз юришини таъминлаш учун нусрат сўраганларини кўрамиз. Бу, шунингдек, бутун дунёда яхшилик ва ҳақиқат ҳукмрон бўлиши ва адолатга эришиш учун Ислом шариатини татбиқ этиш ва уни барча соҳаларга қўллаш ва ҳокимият жиловини олиш учун зарурий тартиб бўлганини ҳам кўрамиз. Бундан ташқари, Росулulloҳ ﷺнинг ҳокимиятни қўлга киритишдаги тариқатлари

бўлганини биламиз. Агар диққат билан қарасак, қуйидагиларни топамиз:

– Нусрат сўраш Аллоҳ Таолонинг амри билан бўлган.

– Нусрат сўраш Пайғамбаримиз ﷺ аёли Хадичани йўқотганларидан, шунингдек, Қурайшдан ва унинг озорларидан ҳимоя қилаётган амакиси Абу Толибни йўқотганларидан кейин бошланди. Чунки даъватни олиб чиқаётган киши озор туфайли фаол ҳаракат қила олмайди ва муносиб муҳит тайёрлай олмайди.

– Росулulloҳ ﷺ нусратга тайёр бўлган ҳар қандай кучларнинг бирортасига ҳам мукофот тариқасида бошқарув ва ҳукмронлик беришдан бош тортдилар. Чунки исломий даъват Аллоҳга бўлган даъватдир. Бу даъватга ишонган ва нусрат беришга тайёр бўлган киши учун асосий шарт Аллоҳ учун холис бўлишидир.

Шунга кўра, Ислom фарзандларидан бўлган азизларимиз, даъватчи ўзини шунга асослаши керакки, даъват йўли машаққатларга тўла. У биздан саъй-ҳаракат, ихлос, матонат ва тиришқоқлик талаб қилади. Чунки у Аллоҳ Таолонинг розилигидир, яна у охиратда кенглиги еру осмонларча бўлган жаннатдир. Бу дунёни тарк этишдан олдин шошилинг. Чунки унда киши Эй Роббим мени қайтаргин, тарк этган солиҳ амалларни қилиб олай, деб, орзу қилади. Бизда ҳали вақт ва тиниқ ёруғлик бор, Аллоҳ тавфиқ эгасидир. Аллоҳ Таолодан бизни ваъда қилинганидек Ислomий давлатни барпо этишга ҳисса қўшадиганлардан қилишини, Пайғамбарлик минҳожии асосидаги иккинчи рошид Халифалик давлати дунё узра ҳукмрон бўлишини сўраймиз. Шунда у адолатни рўёбга чиқаради, Аллоҳнинг шариатини ёяди ва мазлумларга ёрдам беради. Аллоҳ бу давлат орқали Ислom ва муслмонларни азиз қилади. Саййидимиз Муҳаммад, у кишининг оиласи ва саҳобаларига салот ва салаватлар бўлсин ва қиёмат кунигача баракот берсин. □

**(Исроил)лик журналист: Ливан билан газ келишуви тайёр ва
эълонни кутмоқда**

(Исроил)лик журналист, араб давлатлари масалалари бўйича эксперт Смадар Перри «Едиот Ахронот» газетасида чоп этилган ва (Араб 21) ахборот агентлиги томонидан таржима қилинган мақоласида америкалик яҳудий воситачи Амос Хохштейннинг Ливан билан (Исроил) ўртасидаги газ конларини тақсимлаш бўйича музокараларни давом эттираётгани ҳақида ёзди. У ўз мақоласида «Кареш» кони (Исроил)га, «Кана» кони эса Ливан ҳукуматида ўтишини, Хохштейн бу масалани атайлаб сояда ушлаб турганини (очиққа чиқармаётганини) таъкидлади. У яна қуйидагиларни таъкидлади: нефть конларини фаоллаштириш бўйича «келишув» келаси йилнинг биринчи ноябрида (Исроил) кнессетига бўлиб ўтадиган сайловга, шунингдек, Ливан президенти Мишел Ауннинг олти йиллик ваколати тугагунга қадар қолдирилган. Бу масаладаги қўшимча томон Ҳизбуллоҳ бўлиб, у нафақат барча тафсилотларни кузатиб борапти, балки охириги кунларда Кариш операциясини амалга ошириши мумкинлиги билан таҳдид қилмоқда. Эрон Ҳизбуллоҳ ортида туриб, қурол ва пул ўтказишга ваъда берган. Бу ерда умумий масала мавжуд: (Исроил)да кейинги бош вазир ким бўлиши номаълум. Шундай қилиб, Ливанда президентлик лавозимига кимнинг кўпроқ овоз олиши ҳам савол остида. (Исроил) Ливан бош штаб бошлиғи Жозеф Аунни идеал номзод сифатида кўради. Маълумки, у (Исроил билан келишувга рози бўлади ва сиёсий жиҳатдан янада кўпроқ келишувларга бориши ҳам мумкин».

Газета қуйидаги саволларни ўртага ташлайди: «Биз кимга ишонамиз? Келишувни амалга оширишдан олдин Исроил учун ёмон сюрприз бўлиши тўғрисида таҳдид қилган Насруллоҳгами? Ёки ливанликларни огоҳлантирган, лекин Ҳизбуллоҳни назарда тутган Исроил хавфсизлик вазири Бенни Ганцгами? Ёки Садрга карталарни яқин тутадиган ва ўзини жуда оптимист деб эълон қилишдан манфаатдор Амос Хохштейнгами?».

Ал-Ваъй: Шу кунгача (Исроил)ни тан олиш турли хил, жирканчли кўринишларда бўлиб келди. Бу хабар Эрон Ҳизби (Ҳизбуллоҳ)нинг (Исроил)ни тан олиши қандай кўринишда

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймайди ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
<p>бўлишини кўрсатмоқда. Энди Ҳизбуллоҳнинг (Исроил) давлатчилигига қарши кураши чегаралар устидаги курашга айланади.</p>		
<p align="center">Ҳиндистонда «Болливуд»дан мусулмонларга қарши ташвиқот қуроли ўрнида қандай фойдаланилади?</p>		
<p>Американинг «Clobal Village Spice» веб-сайти Исломободдаги стратегик тадқиқотлар институти илмий ходими Маҳмуд Али томонидан тайёрланган ҳисоботни чоп этди. Унда муаллиф Ҳиндистондаги диний экстремистлар ва ўта миллатчилар ҳақида гапириб, улар Ҳиндистондаги мусулмонлар ва бошқа озчиликларга нисбатан ўзларининг асосиз ваҳшийликлари ва зўравонликларини оқлаш учун оммавий ахборот воситаларидан ташвиқот воситаси сифатида фойдаланаётганликлари ҳақида ёзади. Араб 21 томонидан таржима қилинган ҳисоботда айтилишича, сохта янгиларни яратиш, шакллантириш ва тарқатиш нўқтаи назаридан Ҳиндистон сохта телевизион фабрикага айланиб қолган. Шунингдек, ҳозирда бош вазир Нарендра Модии тарғиботнинг бир қисми сифатида оммавий ахборот воситалари ва кино индустриясидан мусулмон озчиликларни жирканчи ва бузуқ деб кўрсатиш учун фойдаланмоқда. Унда айтилишича, Болливудда бутунлай аксилмусулмон ҳамда насроний ривоятлар ва «тарихий воқеалар»га асосланган, томошабинларнинг миясини ювиш ва кўпчиликни озчилик қурбони эканлигига ишонтаришга қаратилган фильмларнинг узоқ рўйхати мавжуд. Бхаратия Жаната партияси ҳукумати, Ҳинд миллатчи мафкурачилари ва уларнинг диний экстремистик етакчилари фашистлар Германияси изидан боришмоқда. Уларнинг Болливуд фильмларида озчиликларни нишонга олиш йўналишининг кучайиши мамлакатда бўлинишни кучайтиради холос.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Ҳиндистон ўзининг мусулмонларга қарши ирқчилик сиёсатида (Исроил) ҳукмдорлари билан ҳамкордир. Ҳиндистонда ўн миллионлаб мусулмонлар яшаши эътиборга олинса, бу шиддатли кампаниялар кенг тарқалган фитна лойиҳасидан бошқа нарса эмаслиги ва бу Исломга қарши глобал урушнинг бир қисми экани очиқ кўринади.</p>		
<p align="center">Гаарец: Фаластин маъмурияти хавфсизлик кучлари Иорданияда Америка назорати остида тайёргарликдан ўтган</p>		
<p>(Исроил)нинг Гаарец газетаси нашр қилган мақолада журналист Амос Харел Фаластин маъмурияти хавфсизлик кучларининг яқинда Иордания пойтахти Аммонда Америка назорати остида</p>		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз ога-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
<p>тайёргарликдан ўтганини маълум қилди. Газета маълумотиغا кўра, «Фаластин хавфсизлик кучлари менталитетининг ўзгариб бориши «Исроил» хавфсизлигига ташвиш туғдирмоқда. Чунки уларнинг Ғарбий соҳилдаги қаршилик кучлари жангарилари билан бир томонлама алоқада бўлиши «Исроил» билан мувофиқлаштириш ишларининг заифлашишига ҳисса қўшмоқда». Газета яна қуйидагиларни ҳам маълум қилди: «Яқинда (Исроил), Фаластин маъмурияти ва Қўшма Штатлар Фаластин хавфсизлик кучлари салоҳиятини ошириш бўйича кейинги қадамларни муҳокама қилишди. (Исроил) Фаластин хавфсизлик кучларининг қуролли гуруҳларга қарши кучини ошириш учун унга қурол ва ўқ дориларни ўтказиш учун қулайликлар яратишни истисно қилмайди. Шунингдек, Ҳамас ва исломий жиҳоднинг қуролли қаршилик жангчиларига қарши курашга жўнатиш учун яхши тайёргарликдан ўтган ва яхши қуролланган махсус Фаластин кучларини ташкил қилиш ғояси ҳам таклиф қилинган». Мақолада Фаластин маъмурияти ва (Исроил) ўртасида хавфсизлик бўйича юқори даражадаги учрашувларнинг давом этиши ҳақида ҳам сўз боради. Газета ҳозирги вазиятни сарҳисоб қилар экан, (Исроил) форумлари Фаластин хавфсизлик хизматлари билан ишлаш бўйича ягона нуқтаи назарга эга эмаслигини айтади. Шунингдек, у билан мувофиқлаштиришни давом эттириш учун унга кўпроқ салоҳиятлар бериш ёки бунга эътибор бермаслик ҳамда Ғарбий соҳилда кенг қамровли хавфсизлик амалиётларини бошлаш ҳақида турлича фикрлар мавжудлигини эслатади.</p> <p>Ал-Ваъй: Бу нафақат Фаластин, балки барча исломий юртлардаги режимларнинг аҳволи. Фаластин маъмуриятининг ошкора қилаётган хиёнатлари сон-саноксиз бўлиб, яширин тарзда амалга ошираётганлари бундан ҳам кўпроқдир... Одамларнинг шаъни ва ҳуқуқларига тажовуз қилганлари учун жавоб берадиган кун келади.</p>		
<p>(Исроил)нинг Сисий борасидаги ташвиши... «Едиот»: «Кутиш лозим»</p>		
<p>Иброний тилда чиқадиган газета турли (Исроил) форумлари орасида Миср режими раҳбари Абдулфаттоҳ Сисийнинг Мисрни йирик инқирозлар туфайли бошдан кечираётган аҳволдан ташвишланаётгани ҳақида ёзди. Ибронийча «Едиот Ахронот» газетаси исроиллик журналист, араб ишлари бўйича эксперт Смадар Пери томонидан ёзилган таҳририй мақолада шундай деди: «Сисийнинг 2022 йил 9 июлдаги нутқи унинг саккиз йиллик</p>		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймади ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
<p>бошқаруви давридаги нутқларининг энг оғир, даҳшатли ва хунукларидан бири бўлди». У Нил дарёси мамлакатлари азият чекаётган кўплаб муаммоларни таъкидлаб, аччиқ воқелик ҳақида гапирди. Жумладан, Россия ва Украина томонидан буғдой етказиб беришнинг тўхташи, Миср жунайҳининг қадрсизланиши, туризм соҳасининг пасайиб кетиши ҳақида айтди... Газета Сисийни ҳимоя қилар экан, «Сисий ўнлаб миллион долларларни нотўғри жойларга сармоя сифатида ётқизган. У ёлғончи, ўз мансабидан фойдаланиб, стол остидан пул талаб қилишни билади. Шунингдек, уни ўз халқининг зиёнига тарқатади», деб даъво қилаётганлар борлигини таъкидлади. Газета яна «Мисрдек камбағал давлатга ечим топиш мушкул» деб таъкидлади.</p> <p>Газета: Исроил Миср (Сисий)га ёрдам бериш учун нима қила олади? – деб савол беради-да, «Фақат кутиш лозим, бундан бошқа ечим йўқ» деб жавоб беради. Унинг қўшимча қилишича, «Аҳолиси тахминан 107 миллион кишилик мамлакатга ёрдам бера олмаймиз... Биз энг юқори даражада ҳамдардлик билдира оламиз. Биз ҳужум қилмаслигимиз мақсадга мувофиқдир. Қоҳира Тель-Авив ўртасида сиёсий инқироз бўлган тақдирда ҳам, Исроил сабрли бўлиши ва ўзлари кўриб турган босимни тушуниши керак». Газета давом этар экан, «Сўхбатлашиш мумкин бўлган ёлғиз қўшни бу Сисий ва унинг ўнг қўли бўлган разведка вазири Аббос Камолдир». Унинг таъкидлашича, Сисий бугун Қатарга «Иқтисодий ёрдам сўраш учун келади ва Исроил Сисийнинг Форс кўрфазига сафари муваффақиятли яқунланишига умид қилиши керак». Газета бунда Миср инқирозининг оқибатлари ҳақида огоҳлантириб, «Миср инқирози биз учун ҳам жуда ёмон сценарийдир» деди.</p> <p>Ал-Ваъй: Аллоҳ Таоло мусулмонларга энг душман қавм деб таърифлаган яҳудийларнинг Сисийга гувоҳлик бериши ва қайғурганларидан келиб чиқиб, унга ёрдам бериши Аллоҳ ва Уммат наздида Сисийга қарши гувоҳлик беришидир.</p>		
<p>Ўн йиллик узилишдан сўнг Ҳамас Сурия режими билан муносабатлари тикланганини эълон қилди</p>		
<p>Ҳамас Исломиёв қаршилик ҳаракати «Сурия режими билан кучли алоқа ўрнатиш ва ривожлантириш»ни эълон қилди. Ҳаракат расмийларига кўра, бу эълон «Умматга ҳамда унинг муаммоларини, энг муҳими, Фаластин масаласини ҳал этишга хизмат қилиш учун Қардош Сурия билан алоқаларни тиклаш» доирасида бўлган. Ҳаракат баёнотида айтилишича, у «қардош Сурияга қарши сионистик</p>		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз ога-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
<p>тажовузнинг давом этиши, бомбардимон қилиш, ўлдириш ва вайрон қилиш ҳамда уни бузиш, бўлиб ташлаш, парчалаш ва унинг фаол тарихий ролидан узоқлаштиришга уринишларнинг кучайишини, айниқса, Фаластин масаласи даражасида эътибор билан кузатмоқда». Унинг қўшимча қилишича, «Сурия ўнлаб йиллар давомида бизнинг Фаластин халқи ва унинг қаршилиқ ҳаракатларини ўз бағрига олиб келди. Бу эса у дучор бўлаётган шафқатсиз тажовуз фонида у билан бирга бўлишни талаб қилади».</p>		
<p>«Биз араб давлатлари ва бутун Ислом Уммати билан, шунингдек, сионизмга қарши курашимизни қўллаб-қувватловчи барча томонлар билан муносабатларни ривожлантириб, мустаҳкамлашни истаймиз. Бу бизнинг ўзгармас стратегиямиздир. Фаластин халқини ҳамда унинг адолатли мақсадларини доимо қўллаб келган Сурия араб республикаси раҳбарияти ва халқига миннатдорчилик билдирамыз. Суриянинг араб ва Ислом халқларидаги роли ва мавқеини қайта тиклаб олишини ҳамда Сурия барқарорлиги, хавфсизлиги, фаровонлиги ва тараққиёти йўлидаги барча самимий саъй-ҳаракатларни қўллаб-қувватлаймиз. Сионистларнинг Сурияга қарши такрорий тажовузини кескин қоралаймиз. Сурия ерлари ва халқларининг бирлиги бўйича унинг қатъий позициясини тасдиқлаймиз ва биз ҳар қандай хурофотларни рад этамыз. Ислом Уммати манфаатларини рўёбга чиқариш, унинг муаммоларини ҳал этиш учун ички курашларга чек қўйиш, шунингдек, курашувчи томонларни диалог йўли билан муросага келтириш лозим. Умматимизни бўлиб парчалашни, бойликларимизни талон-торож қилишни мақсад қилган ғаразли сионистик хийлалар қаршисида миллийлик, араблиқ ва исломийлик жиҳатларидан битта сафда туришимиз керак», дейилади баёнотда. Ўтган июн ойида Анадолу ахборот агентлиги фаластинлик манбадан иқтибос келтирган ҳолда, Ҳамас ва Сурия режими ўн йиллик узоқлашувдан сўнг янги саҳифа очиш ва муносабатларни тиклашга ҳозирлик кўраётгани ҳақида хабар берган эди. Ҳамас раҳбарияти 2011 йил мартида Сурия қўзғолони бошланганидан тахминан бир йил ўтиб, 2012 йил февралда Дамашқни тарк этишга қарор қилган.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Ҳамаснинг ушбу позицияси ортида Ҳизбуллоҳ, унинг ортида эса Эрон турибди. Буларнинг барчасини ортида эса Американинг Сурия жиноий режимини ўз атрофига қайта интеграция қилиш қарори бор. Бошқалар Ҳамаснинг бу бурилишини қоралашдан</p>		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймади ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
олдин, бу бурилиш ўзини ўзи қоралайди. Негаки, баёнотда тилга олинган барча сўзлар Ҳамаснинг шу кунгача «хато» қилиб келганидан далолат беради.		
Путин: Исломий давлатлар глобал муаммоларни ҳал қилишда Россиянинг анъанавий ҳамкори		
<p>Россия президенти Владимир Путин Қозон жаҳон ёшлар саммити иштирокчиларини табриклаган телеграммада Ислом мамлакатларини Россиянинг глобал муаммоларни ҳал қилишдаги анъанавий ҳамкори деб таърифлади. «Ислом дунёси давлатлари глобал ва минтақавий кун тартибидаги кўплаб долзарб масалаларни ҳал этишда, янада адолатли ва демократик дунё тартибини барпо этишда бизнинг анъанавий ҳамкоримиздир», деди Путин Кремл сайтыда эълон қилинган телеграммасида. «Ёшлар бундай кўп қиррали конструктив ҳамкорликда тобора кўпроқ иштирок этиши муҳим», дея қўшимча қилди Путин. Сўнг «Қозонда турли жамоат ва талабалар ташкилотлари, илмий марказлар ва ёшлар сиёсатига масъул давлат органлари вакилларидан иборат ўнлаб мамлакатлардан юзлаб делегатлар келганини таъкидлади.</p>		
<p>Путинга кўра, «Қозон шаҳрининг Ислом ҳамкорлик ташкилотининг ёшлар пойтахти сифатида танланиши Россиянинг ушбу ташкилот билан алоқалари юксак даражада эканлигини тасдиқлайди». У, шунингдек, 27-30 август кунлари «Қозон – Ислом ҳамкорлик ташкилотининг ёшлар пойтахти – 2022» тадбирлари доирасида бўлиб ўтадиган саммит Россия ва исломий мамлакатлар халқлари ўртасида ўзаро англашув ва ишончни мустаҳкамлашга хизмат қилишига ишонч билдирди. Шунингдек, иштирокчиларга муваффақият, фаровонлик ва ютуқ тилади.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Халқаро можаролардаги исломий жиҳатга бўлган бундай қизиқиш мусулмонларнинг таъсирчанлигини ва улардан ҳар бир томонга муваффақиятли фойдаланиш мумкинлигини очиб беради. Бу уларнинг заифлигини ҳамда айти шу заифлик сабабли бошқалар фақат ўз манфаати йўлида улардан фойдаланиш ҳақида фикрлайдиган бўлиб қолганини билдиради. Айти пайтда мусулмонлар қандай қилиб дунёга хўжайин бўлиш ҳақида ўйлашлари керак. Улар бунга муносиброқдирлар, чунки уларнинг динлари ва тузумлари илоҳийдир. □</p>		

ҚУРЪОНИ ҚАРИМ СУҲБАТИДА

Аллоҳ Таоло айтади:

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

«Аллоҳ Таоло айтади: (Эй яҳудийлар), сизлар учун бири Аллоҳ йўлида жанг қилган, иккинчиси кофир бўлган икки гуруҳ орасида ибратли ҳодиса бўлган эди. Улар ўз кўзлари билан икки баробар кўп эканини кўриб, турар эдилар. Аллоҳ эса ўзи устаган кишиларни ғолиб қилиш билан қўллаб-қувватлайди. Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир»

[Оли Имрон 13]

Муҳаммад Мутаваллий Шаъровий (роҳимахуллоҳ) тафсирида шундай келади:

Ҳақ Таоло: (قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ) **Сизлар учун ибратли воқеа бўлган эди**) дер экан, бу оят кимга қаратилди? Шубҳасиз бу оят мўмин бўладими ёки кофирми ўша воқеадан кейин яшаган ҳар бир кишига қаратилгандир. Чунки оят мўминни сабабсиз ҳам нусрат келишига ишонтиради, кофирга эса сабаб билан бўлса-да, Аллоҳ уни хор қилишига сабоқ беради. Аллоҳ Таоло ушбу воқеани ибрат қилди. Оят ўзи ажойиб нарса бўлиб, унинг воқеси ва натижалари инсоний нуқтаи назар асосида келмайди.

Ҳа, бу икки қарама-қарши гуруҳга мансуб бўлган ҳар бир киши учун – хоҳ у иймон гуруҳи бўлсин, хоҳ кўфр гуруҳи бўлсин – умумий хитобдир. Чунки иймон гуруҳи шуни англаши лозимки, ҳақиқат ва ботил ўртасидаги курашда моддий сабаблар ҳамма нарса эмас, чунки Аллоҳнинг кўринмас аскарлари бор. Шунингдек, бу оят кофирларнинг «Бизда ғалабани кафолатлаш учун етарли сон ва тайёргарлик бор», деган гапларининг нотўғрилигини фош қилади. Чунки илгари ҳақ билан ботил ўртасидаги урушларда ғалаба – моддий сабаблар йўқлигига қарамай – ҳақ томонида бўлган.

«**فِئَةٌ** гуруҳ» сўзи, агар сиз уни эшитсангиз, ўзига хос хусусиятга эга бир гуруҳ одамлар тасаввурингизга келади. Чунки ҳар бир гуруҳнинг ҳаётда ҳаракати бор. Гуруҳ сўзини эшитар эканмиз, уни

қандайдир бир амал учун йиғилган жамоа эканига далолат қилаётганини кўрамиз. Урушдан бошқа пайтда ҳар бир гуруҳнинг ўз амали бўлиб, у бошқасидан фарқ қилади. Гуруҳ сўзи мақсад учун ҳаракат қиладиган бир тўп одамларни англатади. Шубҳасиз, уруш бу жараённи янада аниқроқ тасвирлайди. Балки уруш ҳар бир гуруҳни битта мақсад ва битта амал учун битта ҳаракатга бирлаштиради. Чунки ҳар қандай гуруҳнинг ҳар бири ёлғиз ҳолда ўзини ҳимоя қила олмайди. Шунинг учун ҳар бири жамоатга қайтади ва ўз гуруҳидан ажралиб тура олмайди. Лекин шахс ҳаётининг оддий ҳаракатларида ўз жамоатидан ажралиши мумкин.

Демак «**فِتْنَةٌ** гуруҳ» сўзи бир амалиёт учун йиғилган одамлар жамоасини англатади. Бу сўз доим урушда ишлатилиб, бир лагернинг бошқасига қарама-қаршилигини тасвирлайди. Ҳақ Таоло

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ اللَّتْمَتَا﴾

(Сизлар учун икки гуруҳ орасидаги тўқнашувда ибратли ҳодиса бўлган эди) деган қавлида икки гуруҳ ўртасида кураш кетмоқда демоқда. Яна ҳақ Таоло икки гуруҳ моҳиятини тушунтирар экан,

﴿فِتْنَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ﴾

(Бири Аллоҳ йўлида жанг қилган ва иккинчиси кофир бўлган гуруҳ), дейди. Агар биз Қуръон нусусига чуқур назар ташласак, Ҳақ Таоло Аллоҳ йўлида жанг қилаётган гуруҳни мўмин гуруҳ деб таърифламади. Лекин бошқа гуруҳни кофир деди. Бу Аллоҳ йўлида жанг қилаётган гуруҳни мўмин гуруҳ бўлиши лозимлигини англатади. Шунингдек, Ҳақ Таоло кофир гуруҳни шайтон йўлида жанг қилади демади, чунки унинг кофир бўлганлиги шайтон йўлида жанг қилишига олиб бориши аниқ. Ҳақ Таоло биринчи гуруҳ тавсифидан иккинчи гуруҳ тавсифида кўрсатилган нарсани чиқариб ташлади. Аллоҳ йўлида жанг қилувчи гуруҳнинг таърифини оятдаги қарама-қарши томондан, яъни бошқа гуруҳдан билиб оламиз. Чунки кофирнинг муқобилида мўмин турибди. Шунингдек, биринчи гуруҳ Аллоҳ йўлида жанг қилаётган мўмин гуруҳлигини билиш орқали кофир гуруҳ шайтон йўлида жанг қилишини билиб оламиз. Бунда луғатда (ихтибок, яъни улаш) дейилади. Бунда гапни такрорламаслик учун биринчи гапдан иккинчи гапда тушуниладиган сифат, иккинчи гапдан биринчи

гапда тушуниладиган сифат тушириб қолдирилади. Бу Аллоҳ йўлида жанг қилиш билан иймон ўртасидаги уйғунликни ва шайтон билан куфр йўлида жанг қилиш ўртасидаги уйғунликни ойдинлаштириш учундир.

Демак, оят ўзининг ушбу маъноси билан бизга қуйидагиларни тушунтириб беради: Сизлар учун ибратли воқеа, яъни жуда ҳам ажойиб иш бўлган эди. Бу иш икки гуруҳдаги воқеий сабаблар мантиқига на тўғри келади ва на у билан бирга юради. Чунки мўмин гуруҳ жангда кофир гуруҳ билан учрашар экан, Аллоҳ йўлида жанг қилишни мақсад қилган мўмин гуруҳ шайтон йўлида жанг қилаётган кофир гуруҳ устидан ғалаба қилмоқда.

Шундан кейин Ҳақ Таоло: **يَرَوْنَهُمْ مِّنْأَيْمَانِهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ** *Улар уларнинг икки баробар кўп эканини ўз кўзлари билан кўриб турар эдилар*), дейди. Биз икки гуруҳ қаршисида турибмиз, Ким кўради? Ким кўринади? Кўраётган ким ва кўринаётган ким? Агар кўрувчилар мўминлар бўлса, кўрунувчилар кофирлардир. Агар кўрувчилар кофирлар бўлса, кўрунувчилар мўминлардир. Буни икки маънода кўриш мумкин: Агар кофирлар мўминларни кўраётган бўлса, демак уларни ўзларидан икки баробар кўп кўрмоқда. Кофирларнинг адади мингта эди. Демак, улар мўминларни икки мингта эканини кўришмоқда. Бу ерда маъно мўминлар кофирларни ўзларидан икки баробар кўп кўраётган бўлиши ҳам мумкин. Бу ерда маъно кофирлар мўминларнинг ададини икки баробар кўраётган бўлиши ҳам мумкин. Мўминларнинг адади уч юз ўн тўртга яқин бўлгани учун унинг икки баробари олти юз йигирма саккизта бўлади.

Агар **مِّنْأَيْمَانِهِمْ** *икки баробар*) деган маънони мўминлар сонига кўра олсак, кофирлар уларни олти юз йигирма саккизта атрофида кўраётган бўлади. Агар **مِّنْأَيْمَانِهِمْ** *икки баробар*) деган маънони кофирлар сонига кўра олсак кофирлар мўминларни икки мингта атрофида кўраётган бўлади. Бундан мақсад нима? Бунинг жавоби шуки, Ҳақ Субҳанаҳу ва Таоло куфр ва иймон ўртасидаги қарама-қаршилиқ ҳамда иймоннинг куфр устидан ғалаба қозониши ҳақида гапирмоқда. Қуръон борасида лойқалатишни хоҳлайдиган айрим кимсалар Аллоҳ Таоло бошқа ўринда:

﴿إِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ فِي مَتَابِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَن رَّبُّكُمْ كَثِيرًا لَّفَشَلْتُمْ وَالتَّانَزَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَئِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٤﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّفَقُّتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضَى اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾

«(Эй Мухаммад) сизга тушингизда Аллоҳ уларни оз кўрсатганини эсланг. Агар сизга уларни кўп кўрсатганда эди, албатта сизлар сустлашиб қолган ва бу иш (яъни кофирларга қарши жангга чиқиш) хусусида тортишиб қолган бўлур эдингизлар. Лекин Аллоҳ сизларни бундан сақлади. Албатта у дилларни эгаллаб олган сирларни билгувчидир. (Эй мўминлар) Аллоҳ қилинадиган ишни амалга ошириш учун тўқнашган пайтингизда сизларнинг кўзингизга уларни кам қилиб кўрсатганини уларнинг кўзларига эса сизларни оз қилиб қўйганини эслангиз! Барча ишлар Аллоҳга қайтарилур»

[Анфол 43-44]

деяётган бўлса-ю, нега бу ерда

﴿يَرَوْنَهُمْ مِّثْلَهُمْ رَأَى الْعَيْنِ﴾

(Улар уларнинг икки баробар кўп эканини ўз кўзлари билан кўриб турар эдилар) демоқда деб сўрашади.

Бу оятлар хоҳ мўминлар бўлсин хоҳ кофирлар бўлсин кўп сонни исботлайди. Кейинги оят эса оз сонни исботламоқда. Қуръондан шубҳаланаётганлар айтишади: Қандай қилиб Қуръон икки хил иш устида битта воқеани келтиради? Биз уларга айтамыз: Сизларнинг онгингиз паст экан. Чунки бу ерда жангга кириш олдидан шижоат бериш билан жанг пайтида жангчига ҳукмрон бўладиган амалий ва маънавий руҳ ўртасида фарқ мавжуд. Ҳақ Таоло икки ҳолат ҳақида гапиряпти: Ҳақ Таоло мўминларни кўзига кофирларни ва кофирларни кўзига мўминларни оз қилиб кўрсатди. Чунки мўминлар кофирларни оз деб кўрганда нусратни рўёбга чиқариш учун журъат ва иймон қувватлари ошади. Кофирлар мўминларнинг озлигини кўрганда эса жангда мафтун бўлиб, бепарволик қиладилар. Лекин жанг авжига чиққач нима рўй беради? Дарҳақиқат, барчаси жангга ўзига қарши томонни оз деган орзу билан киришган эди. Шундай экан, уларнинг асабларида нима рўй беради? Албатта мўмин кофирга қарши курашиши учун қаттиқ тайёргарлик билан жангга киради. Кофир эса руҳан тушиб кетади. Чунки сонлар миқдори у кутгандек чиқмайди.

Шунинг учун Аллоҳ Таоло:

﴿وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّمَتُّتُمْ فِي آعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي آعْيُنِهِمْ لِيَقْضَى اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾

«Эй мўминлар, Аллоҳ қилинадиган ишни амалга ошириш учун тўқнашган пайтингизда сизларнинг кўзингизга уларни кам қилиб кўрсатганини, уларнинг кўзларига эса сизларни оз қилиб қўйганини эслангиз! Барча ишлар Аллоҳга қайтарилур» [Анфол 44]

Аллоҳ бунда жангдан олдинги ҳолатни тасвирламоқда. Чунки Аллоҳ тарафлар бир-биридан қўрқиб, жанг бошланмай қолишини хоҳламайди. Лекин жанг бошлангач, Ҳақ таоло барча ишларни тескарисига айлантириб юборади. Чунки бу нарсаларни остин-устун қилиб юборади. Нарсаларни остин-устун қилиб юбориш эса ҳис туйғуларни бошқарадиган юксак қодир зот борлигини билдиради. Олий қудрат ҳис туйғуларда хоҳлаганини қилади. Ҳақ Таоло бошида жангдан қўрқмасликлари учун сонни оз қилиб кўрсатган бўлса, жанг пайтида уларни бир-бирининг кўзига кўп қилиб кўрсатди. Шунда ҳар бир гуруҳ қаршисидаги тарафни кўп деб кўрадида, мўминларнинг қалбида иймон шижоати портлаб, ғайрат билан жангга киради. Кофирлар эса сон миқдорининг ўзлари кутгандан кўра кўпроқлигини кўриб руҳи тушади.

Аллоҳ Таоло айтади:

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ اللَّتَقَتَا فَمَنْ تَقَتَّلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَهُمْ رَأَى الْعَبْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

«(Эй яҳудийлар), сизлар учун бири Аллоҳ йўлида жанг қилган, иккинчиси кофир бўлган икки гуруҳ орасидаги тўқнашувда ибратли ҳодиса бўлган эди. Улар (мусулмонлар) ўз кўзлари билан (кофирларнинг) икки баробар кўп эканини кўриб турар эдилар. Аллоҳ эса Ўзи истаган кишиларни ғолиб қилиш билан қўллаб-қувватлайди. Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир» [Оли Имрон 13]

Ушбу оят ҳар бир мўмин учун нусрат ҳақидаги хушxabардир. Айни пайтда у ҳар бир кофир учун агар у мўмин гуруҳга қарши урушга кирса, унга мағлубият бўлиши ҳақидаги огоҳлантирувдир. Шундай экан, ишларни моддий сабаб билан ўлчаманг. Чунки моддий сабаблар фақат инсон имкониятларига қараб талаб қилинади. Моддий сабабларни имкон борича бажаринг ва ҳар бир

нарсанинг натижасини тақдирга топширинг. Шундай экан, мўмин гуруҳ кўп сон олдида руҳи тушмасин, кофир гуруҳ эса ўзларининг кўпсонлилиги билан ғурурланмасин. Чунки сизлардан олдинги ҳодисалар оз сонли мўминлар кўп сонли кофирлардан ғолиб бўлганини тасдиқлайди.

Оятнинг иккинчи маъноси албатта кофирлар мўминларни кофирларнинг сонидан икки баробар кўп кўрадилар маъносида бўлса. Учинчи маъноси кофирлар оз сонли мўминларни икки баробар кўп кўрадилар маъносидадир. Тўртинчи маъно эса муслмонлар кофирларни мўминларнинг сонидан икки баробар кўп экани, яъни олти юздан кўпроқ эканини кўрадилар маъносида бўлади. Шунда кофирларнинг сони мўминларнинг кўзида кофирларнинг ҳақиқий сонидан кам бўлиб кўринади. Шундай экан, **(مَثَلَهُمْ كَمِثْلِهِمْ** **икки баробар)** деб ҳикоя қилишдан мақсад нима? Бунинг жавоби шуки, Аллоҳ Таоло:

﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ حَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا

مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾

«Эй пайғамбар мўминларни жангга чорланг агар сизлардан йигирмата сабр тоқатли киши бўлса, икки юзта (душманни) енгар. Бунга сабаб, уларнинг онгсиз қавм эканлигидир»[Анфол 65] деб хитоб қилар экан, мўминларга нусрат беришини ваъда қилган эди. Бу ердаги нисбат шундан иборатки, битта мўмин ўнта кофирга қарши чиқиб, улар устидан ғолиб бўлишидир ва бу Аллоҳнинг ваъдасидир. Аллоҳ Таоло енгиллаштиришни хоҳлаганида эса:

﴿الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا

مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

«Энди Аллоҳ сизларнинг (юкинги) енгил қилди, сизларда ожизлик борлигини билди. Бас сизлардан юзта сабр тоқатли киши бўлса, икки юзта (кофирни) енгар. Аллоҳ сабр қилувчилар билан биргадир» [Анфол 66]

деди. Дарҳақиқат, Аллоҳ нисбатни енгиллатди, шунинг учун битта мўмин иккита кофирни енгади. Кўриниб турибдики, мўминларга Аллоҳ томонидан икки баробар оз бўлсаларда енгиши ҳақида ваъда берилди.

Аллоҳ Таоло биз ўрганаётган ҳамда мўминларга хушxabар бераётган ва кофирларни огоҳлантираётган оятда

﴿وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

«Аллоҳ эса Ўзи истаган кишиларни ғолиб қилиш билан қўллаб-қувватлайди. Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир» [Оли Имрон 13]

дейди. Биз Қуръон оятларида (ибрат) калимасини кўп эшитамиз. Бу сўз арабчада бир жойдан иккинчи жойга кўчишни англатади. Биз ҳаётимизда кўчада пиёдалар ўтиши учун хос жойларни белгилаймиз. Бошқача айтганда, пиёдалар бир томондан шу кўчанинг бошқа томонига ўтиши учун махсус жой тайин қиламиз. Денгизда ҳам унинг бир қирғоғидан бошқасига ўтадиган ўтиш жойи бўлади. Демак, (ўтиш) моддаси бир жойдан бошқасига ўтишга далолат қилади. Масалан, кўз ёши кўздаги жойидан ёноққа тушади ёки сиз айтаётган (ибора) оғиздан қулоққа кўчади. Бу ҳам ўтиш ҳисобланади. Ёки инсондан узоқроқдан таралаётган ширин ҳид бурунга ўтади. Демак, (ўтиш) моддаси кўчишга далолат қилади. Ҳақ Таоло

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً﴾

(Бунда ибрат бордир), дер экан, эй мўминлар ибрат сизлар қўрқаётган ишдан сизларни кўчиради. Сизлар оз ва кофирлар кўп эди, эй мўминлар у сизларни Аллоҳнинг нусратига кўчиради. Эй кофирлар сизларнинг тайёргарлигингиз ва сонингиз кўп бўлса-да сизларни мағлубиятга кўчиради. Демак, ибрат сизни бир нарсадан бошқа нарсага кўчирадиган ҳодисадир. Худди бир кун золимни кўриб, бу бизга ибрат бўлди деганимиздек. Яъни бизни зулмда кўришдан хорликда кўришга кўчирди. Демак, ибрат ақлни ҳайратга соладиган ҳамда бир ҳукмдан бошқасига кўчирувчи панд насиҳатдир. Оятни шу маънода илова қилиш тўлиқ тушунтириш ва комил баён қилишдир. Ҳақ Таоло оятнинг бошида:

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾

(Сизлар учун икки гуруҳ орасидаги тўқнашувда ибратли ҳодиса бор) деса, оят якунида

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

(Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир) дейди.

Демак, ибрат бизни бир ишдан бошқасига кўчирадиган нарсадир. Агар инсон фақат ўзига таянса, сабабларнинг озлигидан тушкунликка тушиши мумкин. Лекин мўмин ўзини нафс

бошқарувига қўйиб бермайди. Чунки агар Аллоҳ Таоло кофирларни мўминларга қарши кураш ва урушсиз азоблашни хоҳласа, бусиз ҳам азоблаган бўлар эди. Лекин Аллоҳ Таоло кофирларни мўминлар қўли билан азоблашни хоҳлайди.

﴿قَتَلُوهُمْ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِيهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ﴾

«Улар билан жанг қилинлар, (шунда) Аллоҳ уларни сизларнинг қўлингиз билан азоблайди, расво қилади ва сизларни уларнинг устига ғолиб қилади ҳамда мўмин қавм дилларини қондиради»

[Тавба 14]

Агар Аллоҳ Таоло кофирларни мўминлардан бошқалар билан азоблашни хоҳласа, зилзила каби бир ҳодиса рўй беради-да, уларни вайрон қилади. Лекин Аллоҳ Таоло кофирларни мўминлар қўли билан азоблашни хоҳлайди.

﴿وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

«Аллоҳ эса Ўзи устаган кишиларни ғолиб қилиш билан қўллаб-қувватлайди. Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир»

[Оли Имрон 13]

Бу ерда (Аид) куч маъносидадир. Демак, Аллоҳ сиздан амални бошлашингизни хоҳлайди, сўнг уни нусрат билан мукамал қилади. (Аиде) қўллаб-қувватлади деган. Аллоҳ Таоло ўзи хоҳлаган кишини нусрати билан қўллаб-қувватлайди. Бу фикр эгалари учун ибрат бўлади.

Кимдир айтиш мумкин: Фикр эгалари учун ибрат борми ёки ақл эгалари учунми? Биз бу ерда фикр эгалари учун ибрат бор, деймиз. Чунки оят махсус иш ҳақида гапиряпти. Кимни икки кўзи бўлса, у иккиси билан назар юритиши лозим. Тафаккур ва тадаббур қилиш ҳар кимга ҳам берилмаган, лекин кўз кўпчиликда мавжуд. Уларнинг ҳар бири кўзларини очиб, бу воқеани кўришлари мумкин. Агар бўлиб ўтган жангга назар ташласак, оятдаги гапнинг тўғри эканига тўлиқ ишонч ҳосил қиламиз. Мўминлар озчилик, сони чекланган ва қурол-яроғлари кам эди. Улар уруш қасдида эмас, балки улар Маккада мушриклар мол-мулкидан тортиб олган нарсаларни ўрнини қоплаш учун озиқ-овқат ва кийим-кечак юкланган карвонни қўлга олиш ниятида чиқдилар. Агар улар фақат карвонни қўлга киритишганда эди, ғалаба унчалик катта бўлмас эди. Чунки карвон одатда улкан қурол-яроғ билан юрмайди, балки уни оз сонли соқчилар

қўриқлайди. Лекин Аллоҳ Таоло уларга шавкатлилар устидан, яъни қуролли гуруҳ устидан ёрдам беришни хоҳлади. Дарҳақиқат, Аллоҳ Таоло икки тоифадан (яъни карвон ва қўшиндан) бирини ўлжа қилишни ваъда қилган эди.

﴿وَأَذِّبْكُمْ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ﴾

«Ўшанда (эй мўминлар), Аллоҳ икки тоифадан (яъни, карвон ва қўшиндан) бирини сизлар учун (ўлжа) қилишга ваъда берган эди. Сизлар қурол-яроғсиз тоифа (яъни, карвон) ўзингиз учун бўлишини истаган эдингиз. Аллоҳ эса Ўз сўзлари билан ҳақиқатни муқаррар этишни ва кофирларнинг думини қирқишни ирода қилган эди» [Анфол 7]

Аллоҳ мўминларга икки тоифадан бирини ўлжа қилишга ваъда берди. Инсоннинг умиди шавкатга эга бўлмаган, қуролсиз тоифа яъни карвонни хоҳлади. Лекин бу ўлжа қуролли тоифа устидан бўлган ўлжага ўхшамайди. Бунда улар: Муҳаммад ва унинг одамлари на қурол ва на аскарлари бўлган савдогарлар гуруҳига қарши чиқишди деб айтган бўлар эдилар. Лекин Аллоҳ Таоло бу жангни ҳақ билан ботил орасини ажратувчи жанг бўлишини хоҳлади.

Эй мўминлар сизлар карвонни эгаллаш мақсадида чиқдингиз, сизларда жанг қилиш учун тайёргарлик йўқ эди. Аммо кофирлар кўп сонли, яъни барча кучи билан келишган ва Макка ушбу жангга энг қимматбаҳо нарсаларини ташлаган эди. Мана шундай ҳолатда Аллоҳ томонидан мўминга нусрат келиши ҳақиқий нусратдир. Бу яна Аллоҳнинг бошқаларга ибрат бўладиган ажойиб аломат ҳужжатларидандир. Шунинг учун биз бу жангда, яъни Бадр жангида кўп ажойиботларни кўрамиз. Шундай ажойиботларки, сиз икки ака-уканинг ҳар бирининг алоҳида позицияси ва қарама-қаршилиги борлигини кўрасиз. Ўртадаги алоқа қанчалик яқин бўлишига қарамай, икки хил гуруҳда бири-бирига қарама-қарши турган икки ака-укани, ота ва ўғилни кўрасиз. Масалан, Абу Бакр رضي الله عنهнинг ўғли (у ўшанда Исломга кирмаган эди) кофирлар томонда, отаси Абу Бакр رضي الله عنه эса Росулulloҳ صلى الله عليه وسلم билан бирга эди. Абу Бакрнинг ўғли Исломни қабул қилгач, ўз отасига мамнунлик ва меҳрибонлик билан: Агар Бадр кунида менга кўринганингизда сиздан юз ўгирган бўлар эдим, деди. Шунда Абу Бакр ҳақиқий

иймон билан рад этиб: Агар сен менга кўринганинда мен сени ўлдирган бўлар эдим, деди. Иккала позиция ҳам мантикийдир. Нима учун? Абу Бакрнинг ўғли отасига йўлиқар ва отасининг юзини кўрар экан, Абу Бакрни нимага таққослайди? Жавоб шуки, албатта у отасини ботилга таққослайди ва ўзини ботил эканини яхши билади. Шунинг учун боласи отасини афзал деб билади ва отасини муҳофаза қилиб, унга тегмайди. Лекин Абу Бакр Сиддиқ таққослаган пайтда Аллоҳга бўлган иймонни ўғлига таққослайди. Аниқки, Абу Бакр иймонни устун деб билади ва Бадрда уни кўриб қолса, ўлдиради.

Қурайшлик уруш жинойтчиларидан мўминлар қўлида ўлдирилганларда Аллоҳнинг ҳикмати бор. Шунингдек кофирлар орасида ўлдирилмасдан қолганларда ҳам Аллоҳнинг ҳикмати бор. Чунки улар яхши имтиҳонга дучор бўлишадиган катта иймоний масала учун сақланмоқдалар. Агар Холид ибн Валид ўзи кофирлар томонида бўлган қайсидир бир воқеада ўлиб кетганида бу биз мусулмонларга қайғу бўлар эди. Шунинг учун Аллоҳ уни ўзининг кескир қиличи (Сайфуллоҳ) бўладиган урушга сақлади. Агар Икрима ўлганида Ислом Уммати моҳир жангчисини йўқотган бўлар эди. Дарҳақиқат, мусулмонлар анави отличларни ўлдирмаганлари учун хафа бўлишган эди. Чунки улар Аллоҳнинг ўша отличларни сақлаб қолишидаги ҳикматни ва бироз вақт ўтиб уларнинг иймон сафига киришини билмаган эдилар. Аллоҳ Таоло Бадр ғазотида ўз қавмининг динида бўлган баъзи жангчиларни ўлдириш учун мусулмонларга имконият бермади. Чунки Аллоҳ Таоло уларни келажакда бўладиган ва ўзлари унда мўминлар сафида уришадиган иймоний мавқега сақлаб қолди, бу эса янги нусрат эди.

Мана Абу Азизга қаранг, у Росулulloҳ ﷺ Аллоҳнинг динини тарғиб қилиш, Мадина аҳлига таълим бериш учун юборган Саҳоба Мусъаб ибн Умайрнинг укасидир. Мусъаб ибн Умайр онаси бой ва ўзи фаровонликда яшаган қурайшлик йигит эди. Росулulloҳ ﷺ ипақдан кийим кийиб юрган бу йигитни қўйнинг терисидан кийим кийиб юрганини кўргач шундай деган эдилар: **«Иймон дўстингизга нима қилганини кўринг»**. Мусъаб ибн Умайр жангда укаси билан учрашиб қолди (ўшанда Абу Азиз кофир эди). Мусъаб رضي الله عنه Росулulloҳ ﷺ билан бирга турар экан укаси Абу Азиз Абу Ясар исмли саҳобага асир тушганини кўриб қолди. Шунда Мусъаб: Эй Абу Ясар асирингга қаттиқ тур. Чунки унинг онаси бой ва бадавлат

аёлдир. У асиринг эвазига катта бойлик беради, деди. Абу Азиз унга: Уканг ҳақидаги маслаҳатинг шуми деган эди, Мусъаб: Абу Ясарга ишора қилган ҳолда сенинг олдингдаги киши менинг укамдир, деди.

Бу оз сонли гуруҳни куфр аҳли устидан ғолиб қилган иймоний руҳдир. Бу улкан иймоний куч бўлиб, ака-укалик ва ота-болалик туйғуларидан ғолибдир. Дарҳақиқат, Аллоҳ Таоло Бадр жангини мўминларнинг сони ва тайёргарлиги оз бўлса ҳам мағлубиятга учрамаслиги ҳамда кофирларнинг сони ва тайёргарлиги кўп бўлса ҳам ғурурланмаслиги учун ибрат қилди. Ҳа, Аллоҳ уни иймоний садоқатга ибрат қилди. Шунинг учун айтилган: Ўлимга шошил, сенга ҳаёт берилади. Мўминларнинг қалби иймоний масала билан тўлган бўлиб, у қалбларга чуқур ўрнашган эди. Кофирлар мўминларни нима учун кутишарди? Улар мўминларни ё шаҳид бўлиши ё ғалаба қилишини кутишар эди. Аллоҳ Таоло бу ҳақида мўминлар тилида шундай деди:

﴿قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلاَّ اِحْدَى الْحُسَيْنِيِّ وَحَنُّ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِنْدِهِ اَوْ يَأْتِيَنَا فَتَرَبَّصُوا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُونَ﴾

«(Эй Муҳаммад), айтинг: «Сизлар биз учун фақат икки яхшилик (яъни, ё шаҳид бўлишимиз ёки ғалаба қилишимиз)дан бирини кутмоқдасиз. Биз эса сизлар учун Аллоҳ сизларга Ўз даргоҳидан ёки бизнинг қўлимиз билан бир азоб етказишини кутмоқдамиз. Бас, сизлар ҳам кутаверинглар, биз ҳам сизлар билан бирга кутгувчимиз»» [Тавба 52]

Бу ерда икки ишнинг ҳар бири зафардир. Ё кофирларга қарши нусрат, ё Аллоҳ йўлида шаҳидлик ва жаннатда шаҳидлик мақомига эришиш. Ҳар иккиси ҳам яхшилик. Мўминлар эса, кофирларни кутишар эди, ё Аллоҳ уларни азоблайди, ёки мўминларнинг қўли билан азоблайди. У юксак ва аниқ иймоний мувозанатдир. □

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾

**«Аниқки шайтон сизларга душмандир. Бас уни
душман тутинглар!»**

Ҳар бир мусулмон ўзи билан бирга ҳамроҳ бўлиб юрадиган шайтоннинг борлигини билиши ва унга ишониши вожиб. Шайтон ва унинг шериклари (жинлар) бизни кўришади. Биз эса, уларни кўра олмаймиз. У ҳаётимизнинг дастлабки дақиқаларидан бошлаб, сўнгги нафасимизгача бизга ҳамроҳ бўлади. Шайтоннинг ягона ташвиши, инсонни йўлдан оздириш, куфр ва маъсиятга чорлашдир. У васваса қилиш, гуноҳ ишларни чиройли қилиб кўрсатиш орқали инсоннинг ақли ва бошқа тана аъзолари устидан ҳукмронлик қилишга интилади... Инсон уни фақат иймон, Аллоҳга итоат, Унга доим таваккал қилиш, тавба қилиш, истиффор сўраш орқали ҳамда ҳар бир диний ва дунёвий ишларда унга бўйсунмаслик билан енгизи мумкин. Фақат шайтондан сақланиш ва унга душманлик қилиш билангина Аллоҳга холис ибодат қилинади... Ҳа, мусулмон онги ва қалбида сақлаши керак бўлган биринчи нарса шуки, шайтон унинг биринчи рақамли душмани бўлиб, унинг ягона вазифаси уни йўлдан оздириш, уни умидвор қилиш ва жаҳаннамга қулатишдир. Бу адоватнинг сабаби шуки, Аллоҳ Таоло Одамни яратар экан, уни Одамга сажда қилишга буюрди. Лекин у кибр қилиб, ўзини Одамдан яхшироқ деб ҳисоблаб, сажда қилишни рад этди. Шунда Аллоҳ Таоло уни хорлаб, жаннатдан қувиб чиқарди, унга ва унинг эргашувчиларига абадий жаҳаннамни ваъда қилди... Одам боласининг сўнгги нафасига қадар, шайтон унга қарши курашини тўхтатмайди. Шундай экан, ким шайтон гуруҳида бўлса, бахтсиз, кимни Аллоҳ шайтондан узоқ қилса бахтлидир... Бу нафақат мусулмон ва шайтон ўртасидаги кураш, балки у Аллоҳнинг

ҳизби билан шайтоннинг ҳизби ўртасидаги курашдир. Демак, шайтон ундан сақланиш лозим бўлган душмандир.

Шайтонга қарши туриш учун унинг инсонни васваса қилиш йўлларини англаш ва билиш керак... Шайтон инсонга ботилни чиройли қилиб кўрсатиб, унга чақиради. Шунингдек, унинг жоҳилий иштиёқини қўзғатиб, уни ҳаромга ундайди... Шайтон одам боласининг кўнглига ёмон ишларни солиш орқали васваса қилади. Унинг васвасасига йўл очувчи шарт-шароитлар кўп. Лекин шайтон инсон устидан ҳукмрон бўлишига имкон берадиган моддий кучга эга эмас ва уни бирор ишга мажбурлай олмайди.

﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَّ الْحَقُّ وَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْ مَوْأَأَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي إِيَّيْ كَفَرْتُمْ بِمَا أَشْرَكْتُمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

«Қачонки, иш тугагач (яъни, жаннат яхли жаннатга сазовор бўлиб, дўзахилар дўзахга ҳукм қилинганч), **шайтон деди:** **«Албатта, Аллоҳ сизларга ҳақ ваъда қилган эди. Мен эса (ёлғон) ваъдалар бериб, сизларни алдаган эдим. (Лекин) мен учун сизларнинг устингизда ҳеч қандай ҳукмронлик йўқ эди, илло мен сизларни (куфр йўлига) чақиришим биланоқ ўзингиз менга итоат этдингиз. Энди мени эмас, ўларингизни маломат қилингиз. Мен сизларга ёрдам бера олмайман, сизлар ҳам менга ёрдам бергувчи эмассиз. Албатта, мен сизлар илгари (Аллоҳга) мени шерик қилганингизни инкор қилурман. Албатта, золимлар (яъни кофирлар) учун аламли азоб бордир»** [Иброҳим 22]

Қуртубий ушбу оятни тафсир қилар экан, шундай дейди: «Мен учун сизларнинг устингизда ҳеч қандай ҳукмронлик йўқ, дегани бирор ҳужжат йўқ маъносидадир. Бошқача айтганда, мен сизларга ваъда бериб уни дунёда чиройли қилиб кўрсатганимда сизларга ҳеч қандай ҳужжат-далил келтирмадим. Мен сизларни даъват қилдим, сизлар эса

ижобат қилдингиз, яъни сизни васваса қилган эдим, сизлар менга эргашдингиз. Мен сизларни ўзим чақирган нарсага мажбур қилмадим, фақат чақирдим холос. Яъни сизларни васваса билан чақирдим, сиз эса менга ихтиёрингиз билан ижобат қилдингиз. Энди мени маломат қилманг, ўзингизни маломат қилинг. Менинг сизларнинг устингизда, яъни қалбингиз ва иймонингизда ҳеч қандай ҳукмронлигим йўқ эди. Лекин сизларни даъват қилдим ва сизлар менга ижобат қилдингиз».

– Имом Аҳмад Насоий ўз саҳиҳида ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ айтадилар:

«إِنَّ الشَّيْطَانَ قَعَدَ لِابْنِ آدَمَ بِأَطْرَفِهِ، فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ: تَسْلِمُ وَتَدْرُ دِينَكَ وَدِينَ آبَائِكَ وَأَبَاءِ أَيْبِكَ، فَعَصَاهُ فَأَسْلَمَ، ثُمَّ قَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْهَجْرَةِ، فَقَالَ: تَهَاجِرُ وَتَدْعُ أَرْضَكَ وَسَمَاءَكَ، وَإِنَّمَا مَثَلُ الْمُهَاجِرِ كَمَثَلِ الْفَرَسِ فِي الطَّوْلِ، فَعَصَاهُ فَهَاجَرَ، ثُمَّ قَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْجِهَادِ، فَقَالَ: تُجَاهِدُ فَهُوَ جَهْدُ النَّفْسِ وَالْمَالِ، فَتُقَاتِلُ فَتُقْتَلُ، فَتُنَكِّحُ الْمَرْأَةَ، وَيُقَسِّمُ الْمَالَ، فَعَصَاهُ فَجَاهَدَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ قُتِلَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَأَنْ غَرِقَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ وَقَصَّتْهُ دَابَّتُهُ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ»

«Шайтон одам фарзандларини турли йўллар билан васваса қилади. Ислом йўлини тўсиб: Ўзингни ва ота-боболарингни динини тарк этиб Исломга кирасанми? – дейди. Одам боласи уни рад этиб, Исломни қабул қилади. Сўнг ҳижрат йўлини тўсиб: ўз туғилган юртингни тарк этиб, ҳижрат қиласанми? Ахир, ғурбатдаги муҳожир боғланган отга ўхшайди-ку, дейди. Одам боласи уни рад этиб, ҳижрат қилади. Сўнг жиҳод йўлини тўсиб: Жиҳод қиласанми, ахир, молингни ҳам, жонингни ҳам йўқотасан-ку, хотинингни бировлар никоҳига олиб, мол давлатинг тақсимланади-ку, дейди. Одам боласи уни рад этиб, жиҳод қилади. Сўнг Росулulloҳ ﷺ айтдилар: Кимки шайтонга қулоқ солмай бу амалларни бажарса, Аллоҳ уни жаннатга кириш кафолатини ўз зиммасига олади. Гарчи у ўлдирилса ҳам,

сувга ғарқ бўлиб ўлса ҳам ёки ваҳший ҳайвон ўлдирса ҳам жаннатга кириш кафолатини Аллоҳ ўз зиммасига олади».

Албатта шайтон инсонга аниқ душмандир. Шайтоннинг инсонга бўлган адовати азалдан аён. Шайтон инсонни Аллоҳга яқинлашишдан қайтаради. Ҳадисда шундай дейилади: **«Шайтон одам фарзандларини турли йўллар билан васваса қилади».** Яъни унинг тўғри йўлга юриши ва салоҳияти йўлида ўтириб, ўша йўлдан қайтариш учун васваса қилади. **«Ислом йўлини тўсиб»**, дегани Исломдан қайтариш учун деганидир. Шайтон унга **«Ўзингни ва ота-боболарингни динини тарк этиб Исломга кирасанми»**, дейди. Яъни отасининг динига тескари бўлган Исломни унга ёмон қилиб кўрсатади. **«Одам боласи уни рад этиб»**, дегани одам боласи унга бўйсунмай, тескари муносабат билдириб, Исломни қабул қилади маъносидадир.

«Сўнг ҳижрат йўлини тўсиб: ўз туғилган юртингни тарк этиб, ҳижрат қиласанми?» дегани, шайтон унга ҳижрат қилишни ёмонлайди ва ватанини улуғлаб кўрсатади. Шайтон унга **«Ахир, ғурбатдаги муҳожир боғланган отга ўхшайди»** дейиш билан одам боласини алдашда давом этиб, ғурбатдаги муҳожирни боғланган уловга ўхшатяпти. Яъни муҳожир бировни танимайди, ҳеч кимга аралаша олмайди ва имкони борича иш тутаяди. Бу имкони борича ўтлайдиган тушовдаги уловга ўхшайди. Муқим киши эса ўз юртида эркин юради, у учун муаммо йўқ ва бўш юрган уловга ўхшайди. Бу шайтоннинг мўминларни васваса қилиши бўлиб, унга турли машаққат ва қийинчиликларни эслатади. Уни иймон йўлидан буриш учун иймон чекловлари билан кофирлик ҳамда буйруқ ва қайтарувларга риоя қилмаслик ўртасини таққослашга чорлайди. Лекин Аллоҳ тавфиқ берган мўмин шайтоннинг ҳийласини рад этиб, ҳижрат қилади. Яъни Одам боласи шайтонга қулоқ солмай, унга тескари иш тутаяди.

Кейин шайтон одам боласини Аллоҳ йўлидаги жиҳоддан қайтариш учун унинг жиҳод йўлига тўғоноқ бўлади. Унга айтади: **«Жиҳод қиласанми, ахир, молингни ҳам, жонингни ҳам йўқотасан-ку».** Яъни унга жиҳод масаласини шаънини

пасайтиради, у жонни қийнаб, молни бекордан сарфлаш дейди. Унга айтади: **«Хотинингни бировлар никоҳига олади»**. Яъни бошқа эркак аёлингни ўзига хотин қилиб олади. **«Мол давлатинг тақсимланади»**. Яъни мерос бўлиб қолади, дейди. Лекин мўмин уни рад этиб, жиҳодга кетади. **«Росулulloҳ ﷺ: «Ким шундай қилса»,** яъни шайтонни рад этиб, Исомни қабул қилиб, ҳижрат қилса ва жиҳодга кетса, **«Аллоҳ уни жаннатга кириш кафолатини ўз зиммасига олади»** дедилар. Яъни бу учун мукофот ва ажр бўлади. **«Гарчи у (тўшагида) ўлим топса ҳам, сувга фарқ бўлиб ўлса ҳам ёки ваҳший ҳайвон ўлдирса ҳам»**. Яъни уловини устидан тушиб кетиб ўлса ҳам, уни жаннатга киритиш Аллоҳ зиммасидаги ҳақ бўлиб қолади. Бундан мақсад, Аллоҳ йўлида ўлишни умумлаштиришдир. Яъни бошқаси томонидан ўлдириладими, ёки уловидан тушиб ўладими ёки бундан бошқа ҳолатларда ўладими бунинг фарқи йўқ, Аллоҳ уни жаннатга киритади. Бу ҳадисда шайтондан огоҳлантириш бўлиб, у Одам боласини барча яхшилик йўлларида кутиб туришини ҳамда мусулмон киши ундан эҳтиёт бўлишини ва Аллоҳ Таолодан паноҳ сўраши вожиблигини баён қиляпти.

– Имом Аҳмад ва Муслим Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ шундай дейдилар:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينَهُ مِنَ الْجِنِّ، قَالُوا: وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! قَالَ: وَإِيَّايَ، إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ، فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

«Сизларнинг ҳар бирингиз учун бир жин бириктирилган. Шунда саҳобалар сизга ҳам бириктирилганми? деган эдилар, Росулulloҳ ﷺ: менга ҳам бириктирилган. Аллоҳ менга унга қарши ёрдам бергани учун у Исомни қабул қилди ва у мени фақат яхшиликка буюради». Албатта шайтон инсонни, у солиҳ бўладими ёки фосидми бундан қатъий назар, ҳеч қачон тарк этмайди. Унинг ягона ташвиши инсонни яхшиликдан қайтариш ва ёмонликка ундаш бўлади. У доим инсон билан бирга бўлиб, уни ҳеч қачон тарк этмайди.

– Аҳмад, Муслим ва Бухорий София бинти Хуяйдан ривоят қилган ҳадисда шайтоннинг инсонга қанчалик яқинлигини баён қилиб шундай дейди: Росулulloҳ ﷺ айтадилар:

«إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ»

«Албатта шайтон инсоннинг қон томирида юради».

– Имом Аҳмад ва Муслим Абу Ҳурайрадан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ шундай дейдилар:

«إِذَا قرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ بَيْنَكَ، يَقُولُ: يَا وَيْلِي! أَمَرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَأَمَرْتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ فَلِي النَّارُ»

«Агар одам боласи сажда оятини ўқиб, сажда қилса, шайтон ундан узоқлашиб йиғлайди. Сўнг айтади: Ҳолимга вой бўлсин! Одам боласи сажда қилишга буюрилган эди, сажда қилиб, жаннатга кирди. Мен эса бош тортиб, дўзахга маҳкум бўлдим». Ҳадисдаги шайтоннинг йиғиси ўз маъсияти учун бўлган кўз ёши ва маъсиятдан қайтиши эмас. Балки бу унинг ҳасади, нафрати ва алаמידир.

– Имом Аҳмад Абу Ҳурайрадан ривоят қилган ҳадисда Росулulloҳ ﷺ айтадилар:

«إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَنْضِي شَيْطَانِيَهُ، كَمَا يَنْضِي أَحَدُكُمْ بَعِيرَهُ فِي السَّفَرِ»

«Албатта мўмин худди сизлардан бирингиз сафарда туясини ҳолдан тойдиргани каби ўз шайтонини ҳолдан тойдиради». Яъни уни таҳқирлагани ва ўзининг ишларига асир қилиб олгани учун ҳолдан тойдиради. Чунки агар шайтон унинг қалбига тушса, Роббисининг маърифати туфайли ундан эҳтиёт бўлади. Агар нафсига, яъни хоҳиш истакларига эътироз билдирса, Аллоҳни эслаш билан эҳтиёт бўлади. Чунки туя сафарда эгасининг юklarини кўтариб, ҳолдан тояди. Мўминнинг шайтони эса унинг Аллоҳга итоат ва вафо қилаётганидан нафратланиб, ҳолдан тояди... Ҳадисда ҳалок қилади эмас, «ҳолдан тойдиради» дейилмоқда. Чунки бу тирик экансиз шайтондан қутила олмайсиз деганидир. Чунки шайтон қалб билан курашишдан тўхтамайди, банда эса ўлгунича у билан курашиб ўтади. Лекин кучли мўмин уни енгиб, унга бўйсунмайди. Шундай

бўлса-да, баданида қон айланаётган экан, кураш ва мудофаадан беҳожат бўлмайди. Мўмин тирик экан, унинг қалбига шайтон эшиклари очиқдир ва улар қулфланмайди. Хоҳиш истак, ғазаб, қизиққонлик, таъма, бойлик ва бошқалар шулар жумласидандир... Эшик очиқ экан, душман ғафлатда эмас ва у фақат қўриқлаш ва курашиш орқали даф қилинади.

Имом Ибн Қоййим роҳимаҳуллоҳ ҳадисни шарҳлар экан, шундай деган эди: «Чунки қачон шайтон унга рўбаро бўлса, уни зикр, нола, истиғфор ва итоат қамчиси билан қамчилайди (унинг шайтони қаттиқ азобда бўлади). Бу – у билан роҳат ва фароғатда юрадиган фожирнинг шайтонига ўхшамайди. Шунинг учун у кучли ва шафқатсиз бўлади. Кимки ушбу дунёда Аллоҳни эшлаш, истиғфор айтиш ва итоат билан шайтонини азобламаса, охиратда унинг шайтони уни дўзах азоби билан азоблайди. Шундай экан, банда ё шайтонини азоблайди ёки шайтони уни азоблайди». □

ШАЙХ БИЛҲОЖ РАЙСУНИЙНИНГ БАЁНОТЛАРИГА УЛАМОЛАР ВАЗИФАСИ ҲАҚИДАГИ ЁРҚИН СЎЗЛАР БИЛАН ИЗОҲ БЕРДИ

Август ойи ўрталарида Халқаро мусулмон Уламолари иттифоқи раҳбари шайх Аҳмад Райсуний Марокашнинг Blanca Press веб-сайтига берган баёнотида шундай деди: «Аниқ ишонч билан айтиш мумкинки, Марокаш билан Жазоир ўртасида баҳсли бўлган Мавритания ва Сахара Марокаш мамлакатига тегишли. Агар Марокаш қироли жиҳод қилишни, «Яшил Марш»га (1975 йилдаги оммавий норозилик намойиши) ўхшаган янги маршга чиқишни, шунингдек, нафақат Уюнга, балки, Жазоирнинг Тандуфига бостириб боришни талаб қилса, Марокаш халқи бунга тайёр». У Мавританияни «Мавритания деб аталмиш» – деб таърифлади. У, шунингдек, «Мавритания деб аталмиш Шингетти юртидаги олим ва таниқли кишиларнинг Марокаш қироллик тахтига байъат бериши аниқ», деди. Унинг ҳисоблашича, Сахара ва Мавритания масаласи мустамлакачилар келтириб чиқарган масала бўлиб, Марокаш уни Европа босқинидан олдинги ҳолатига қайтариши керак. Райсунийнинг баёноти катта баҳс-мунозараларга сабаб бўлди ва бу уни (қароргоҳи Давҳада жойлашган) Уламолар иттифоқи раҳбарлигидан истеъфо беришга ундади. У истеъфого чиқиш қарорини ўзининг қатъий позициялари ва муросани қабул қилмайдиган фикрларига содиқ қолиши ҳамда сўз эркинлигидан ҳеч қандай шарт ва босимсиз фойдаланишни исташи билан оқлади.

Бу воқеага муносабат билдириб уламолар томонидан ёзилган шарҳлар орасида, шайх Али Билҳожнинг шарҳи энг диққатга сазовор шарҳ бўлди. У Жазоир ва Марокаш, шунингдек, барча исломий юртлар уламоларини ҳукмрон режимларнинг сиёсий эксплуатациясидан узоқлашишга ҳамда халқларни бирлаштириб, хавфсизлик ва барқарорликни рўёбга чиқарадиган исломий қадрият ва тамойилларга содиқ бўлишга чақирди. Билҳож, Райсунийнинг Сахрои Кабирга нисбатан тутган позицияси, шунингдек, Жазоир ва Мавританияга муносабати тўғрисида берган баёнотларига доир баҳс-мунозараларга кирмоқчи эмаслигини таъкидлади. У шундай деди: «Айтишим мумкин бўлган нарса шуки, мен олим кишини мустақил бўлишга, бошқаларнинг буюртмаси бўйича иш тутмасликка, ҳақ сўзни айтишга ва айтган сўзларининг натижаларига қарашга чақираман. Режимлар халқларни бирлаштиришдан ва мустамлакачи қолдирган чегараларни бузишдан воз кечганидан кейин, даъватчиларнинг вазифаси халқларни бирлаштиришга эътиборни қаратишдир. Чунки халқлар бирлиги қолади, аммо режимлар ўзгарувчан ва беқарордир... Бизда бунинг воқеий мисоллари бор. Кейин, сиёсат ўзгарувчан ишлардир». У сўзини давом эттириб шундай деди: «Мен олимларни у ёки бу режимларнинг карнайи бўлмасликка... ва тор ватанпарварликка қўшилмасликка чақираман... Ибн Бодис бизга буюк ватанпарварлик учун ҳаракат қилишни ўргатган. Чунки буюк ватанпарварликни изламаган кичик ватанпарварликка хизмат қилмайди». Билҳож бундай курашларга кирмасликни маслаҳат бериб шундай деди: «Биз бузғунчи режимлар қурбонимиз... Бузғунчиликни бузғунчилик билан ислоҳ қила олмаймиз... Биз халқлар бирлиги, биродарлиги ва хавфсизлигини асрашимиз керак». Тўшақда бемор бўлиб ётган Билҳож: «Марокаш, Араб ва Ислом мамлакатлари учун ўз юртларининг бирлигидан ҳамда мустамлакачилардан мерос бўлиб қолган чегараларни олиб ташлашдан бошқа ҳеч қандай нажот йўқ», деб таъкидлади. «Илмий саммитларнинг вазифаси ушбу бирликка ҳисса қўшиш ҳамда гарчи фикрларни рўёбга чиқара олмаса ҳам, уларни соф ҳолда (кейинги авлодга) қолдиришдир. Улардан кейинги бошқа авлод уларни рўёбга чиқариш учун келади», деди у. □

«Le Monde Diplomatic» ўзининг сўнги сониди Гарвард университети илмий ходими Мавлоя Ҳишом Алавий қаламига мансуб «Араб аксилқўзғолонларнинг заиф ғалабаси» сарлавҳали таҳлилий тадқиқотни нашр қилди. Ҳишом Алавий ушбу тадқиқотда «мустабид араб режимларининг аниқ фикрга ва ҳаётий иқтисодий лойиҳаларга эга эмаслиги уларни эртами-кечми оммавий халқ норозиликларига дучор қилади», деб фикр билдиради. Муаллиф ўз тадқиқотини 2011 йилдаги халқ қўзғолонларидан кейин, араб жамиятларининг айна пайтда дармонсизлик ва лоқайдлик ҳолатини бошдан кечириётганини тан олишдан бошлайди. Бир томондан, оддий одамлар уларни ўзига оғдир аладин фикрни топа олмаяпти. Бошқа томондан, сиёсий элита шу қадар ҳолдан тойдики, у энди омmani ёруғ келажак кутаётганига ишонтириш учун куч сарфламаяпти. Бу ерда, халқни сиёсатдан узоқлаштириш учун икки тенденция бирлашди. Шунинг учун халқнинг бир қисми миграциядан бошқа нажотни кўрмаяпти. Халқнинг қолган қисмига келсак, келгуси йилларда у ҳаракатсиз қолмайди. Чунки иқтисодий ва ижтимоий инқирозларнинг кучлилиги халқ ғазабининг янги тўлқинини келтириб чиқариши муқаррар.

Алавийга кўра, яқинлашиб келаётган ушбу қўзғолонлар исломий бўлмайди. Унинг таъкидлашича, араб юртларидаги ҳозирги сиёсий турғунлик бир нечта сабабларга боғлиқ. Биринчи сабаб: ғарбдаги сўнги сиёсий ўзгаришлар одамларнинг демократиядан кўнгли совишига ҳисса қўшди ва ғарбнинг намуна ўрнида бўлган обрўсини тушириб юборди. Иккинчи сабаб: сиёсий Ислоннинг муваффақиятсизликка учрашидир. Чунки ўн йиллар олдин сайловларда ғалаба қозонган Тунисдаги «Наҳза», Мисрдаги «Ихвонул Муслимин» ва Марокашдаги «Адолат ва Тараққиёт» каби партиялар ишончли альтернативани гавдалантирмай қолди. Зоҳиран бу партияларнинг барчаси эскирган ва уларнинг иқтисодий лойиҳалари либерал моделга яқинроқ.

Учинчи сабаб: Интернет ва ижтимоий тармоқлар ўзгаришга интилаётган ёшлар эркин фойдаланадиган майдон бўлмай қолди. Аксинча, ҳукумат бундай сайтларга кириб бориб, уларга тўсиқ қўймоқда ва ёшларни кузатиб чалғитишга ҳаракат қилмоқда. Тўртинчи сабаб: Араб фуқаролик жамиятининг ўзи янада мослашувчан бўлиб қолди. Чунки қисқа муддатли мақсадларни ҳисобга олиш тузоғига тушган касаба уюшмалари ва нодавлат ташкилотларнинг овози сўниб қолди. Охириги бешинчи сабаб: Ливан, Ироқ, Сурия, Яман ва Ливия каби бир қатор араб давлатлари ўз ваколатининг бир қисмини майдонда жанг қилаётган кўнгилли лашкарларга топшириб қўйди. Муаллифнинг таъкидлашича, аксилқўзғолон истибодни қайтаришдан бошқа нарса қилмади. Муаллифнинг фикрига кўра, келиши муқаррар бўлган «Янги Араб баҳори»нинг тўлқини аввалгисидан анча кучли бўлади.

Ал-Ваъй: Бугунги кунда дунёда ўзгариш жараёни шиддат билан илдамламоқда. Бутун дунё ушбу ўзгариш жараёнидан тўғри мабдаий фикрни ва яроқли инсоний низомни даф этишга қодир эмас. Айна шу мабдаий фикр ва яроқли инсоний низом башариятни қутқариб, унга хотиржамлик бахш этади. Башарият ўз ҳаётидан ва авлодлари ҳаётидан хотиржам бўлади. Мабдаий тушунча асосида барпо бўлган рошид Халифалик давлати аввало мусулмонларни бирлаштириб, кейин, жиҳод қилиш, даъватни ёйиш ва Ислонни татбиқ этиш орқали кенгайди ва бутун башариятни қамраб олади. Эртанги кун уни кутган киши учун яқиндир. □